

VID
vitenskapelige
høgskole

VID Rapport 2016 / 3

**Tor Slettebø, Astrid Flacké,
Halvor de Flon, Inger Lise Negård
og Inger Oterholm**

Familieråd i familievernet

Evaluering av et pilotprosjekt 2013-2015

VID

Familieråd i familievernet

Evaluering av et pilotprosjekt 2013-2015

Tor Slettebø, Astrid Flacké, Halvor de Flon, Inger Lise Negård og
Inger Oterholm

VID vitenskapelige høgskole

Rapport 3/2016

Denne rapporten er utgitt av

VID vitenskapelige høgskole
Postboks 184, Vinderen
N-0319 Oslo
<http://www.vid.no/>

Rapport: 2016/3

ISBN: ISBN 978-82-93490-04-3, elektronisk
ISBN: 978-82-93490-05-0, trykt

ISSN: 2464-3777

Elektronisk distribusjon:

VID vitenskapelige høgskole
www.vid.no

Omslag

Dinamo

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til rapporten.
Nedlasting for privat bruk er tillatt.
Mangfoldiggjøring, videresalg av deler eller hele rapporten
er ikke tillatt uten avtale med forfatterne eller Kopinor.

Forord

Forskergruppen som har bestått av Astrid Flacké, Halvor de Flon, Inger Lise Negård, Inger Oterholm og Tor Slettebø vil benytte anledning til å takke alle som har bidratt i gjennomføringen av prosjektet. Planlegging og gjennomføringen av prosjektet har pågått fra desember 2015 til juni 2016. Uten den støtten vi har mottatt fra prosjektledelsen i Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) og Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat), fra familievernkontorene og familieterapeutene, fra barna og foreldrene vi har vært i kontakt med, koordinatorene med flere, ville prosjektet ikke ha latt seg gjennomføre. Vi har hatt stor glede av å gjennomføre evalueringen. Det har vært interessant og morsomt, ikke minst har vi latt oss berike av hverandres ulike kompetanse. Den viktigste inspirasjonskilden har likevel vært den positive tilbakemeldingen vi har fått fra flesteparten av barna som har deltatt i familieråd. Dette inspirerer til å fortsette arbeidet med å legge til rette for barns deltakelse. En stor takk til Brita Ansgard og Elisabeth Robstad som har hjulpet oss med å transkribere intervjuer, til Anne Marthe Trapnes Johnsrud som har bidratt til å ferdigstille rapporten og til Ida Graf for å ha lest korrektur.

Vi står alle som forfattere, men prosjektleder Tor Slettebø har hatt et hovedansvar for skrivingen av rapporten. Han har hatt et hovedansvar for å skrive de innledende kapitlene (1 til 4), samt kapittel 7 (Familie og nettverkets erfaringer), 10 (om implementeringen) og 11 (sammenfattende drøfting), men de andre forfatterne har kommet med selvstendige bidrag, kommentert og kommet med innspill. Kapitlet om barnas erfaringer (kapittel 5) er skrevet av Inger Lise Negård, mens Halvor de Flon har skrevet om foreldrenes erfaringer (kapittel 6). Astrid Flacké har hatt ansvaret for å skrive om terapeutenes erfaringer (kapittel 8) og Inger Oterholm har skrevet kapittel 9 og som beskriver koordinatorenes erfaringer.

Av plasshensyn er det ikke lagt ved kopi av intervjuguidene i rapporten, men disse kan fremskaffes ved henvendelse til prosjektleder Tor Slettebø (tor.slettebo@vid.no).

Innhold

Sammendrag	9
Summary	10
1. Innledning.....	11
1.1 Bakgrunn	11
1.2 Kunnskap om barn og foreldres erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd	14
1.3 Foreldreansvar og barns rett til medbestemmelse	17
1.4 Pilotprosjektet i Barne-, Ungdoms- og Familiedirektoratet	19
1.5 Oppdragsforståelse og problemstillinger.....	20
1.6 Gangen i rapporten	20
2. Familieråd - hva er det?	21
2.1 Bakgrunn og teoretisk grunnlag	21
2.2 Hvordan foregår et familieråd i familievernnet?	23
2.3 Barn og foreldres erfaringer med familieråd i barnevernet	24
2.4 Erfaringer med familieråd i familievernnet.....	25
3. Pilotprosjektet; bakgrunn, organisering, rekruttering.....	27
3.1 Bakgrunn og organiseringen av pilotprosjektet.....	27
3.2 Rekruttering av pilotkontorer	28
3.3 Målgruppen	28
3.4 Opplæring og metodestøtte.....	28
3.5 Resultatmål	29
4. Metode	31
4.1 Informanter og utvalg	31
4.2 Utforming og gjennomføring av de kvalitative intervjuene	33
4.3 Analyse.....	35
4.4 Respondentvalidering	35
4.5 Etske betraktninger.....	36
5. Barnas erfaringer med familieråd	37
5.1 Innledning.....	37
5.2 Barnas situasjon etter samlivsbruddet	37
5.3 Forberedelsene til familierådet	39
5.4 Barnas temaer og spørsmål til familierådet.....	41
5.5 Hvem skal være med på familierådet og hvem skal være støtteperson?	42
5.6 Barnas erfaringer i forkant av familierådet.....	43
5.7 Familierådet.....	44
5.8 Etter familierådet	47

5.9 Oppfølgende familieråd.....	50
5.10 Barnas refleksjoner over familieråd og deres anbefalinger	51
5.12 Oppsummering	53
6. Foreldrenes erfaringer med familieråd	57
6.1 Innledning.....	57
6.2 Aktuell situasjon forut for familierådet	57
6.3 Forberedelse	58
6.4 Gjennomføring	60
6.5 Familierådets betydning	62
6.6 Barns medvirkning/innflytelse	64
6.7 Når det ble utfordrende.....	65
6.8 Oppsummering	65
7. Familie og nettverkets erfaringer med familieråd.....	67
7.1 Innledning.....	67
Vi har intervjuet fire besteforeldre som har deltatt i familieråd.	67
7.2 Glade for å bli spurt.....	67
7.3 Tilfredshet med informasjonen som ble gitt.....	67
7.4 Barns deltakelse.....	67
7.5 Utvikling av familiens plan	68
7.6 Oppfølgende familieråd og bedring av situasjonen.....	69
7.7 Hva kan familie og nettverk bidra med?	69
7.8 Anbefaling av bruk av familieråd til andre.....	69
7.9 Oppsummerende avslutning og forslag til forbedringer	70
8. Terapeutenes erfaringer med familieråd	71
8.1 Innledning.....	71
8.2 Egner familierådsmodellen i familievernet?.....	71
8.3 Høykonfliktsaker	72
8.4 Forebygging.....	73
8.5 Terapeutrollen i familierådet	73
8.6 Barns deltakelse.....	76
8.7 Barns og foreldres opplevelse av familieråd	78
8.9 Oppsummering	80
9. Koordinatorenes erfaringer med familieråd.....	83
9.1 Innledning.....	83
9.2 Høykonfliktsaker	83
9.3 Forberedelse til familierådet.....	84

9.4 Selve familierådet.....	85
9.5 Koordinatorrollen – Nøytralitet – skape tillit	86
9.6 Hvilke saker egner familieråd seg for?.....	87
9.7 Har barnet hatt reell medvirkning?.....	88
9.8 Hva bidrar til at familieråd fungerer bra?.....	89
9.9 Utdfordringer for at familieråd skal fungere bra	90
9.10 Synspunkter på forskjeller mellom barnevern og familievern	91
9.11 Veiledning – opplæring	92
9.12 Oppsummering	92
10. Implementeringen av pilotprosjektet.....	95
10.1 Innledning.....	95
10.2 Et sammenfallende teoretisk tankegodt og verdigrunnlag	95
10.3 Støttesystemet for implementeringen	97
10.4 Oppslutning internt på pilotkontorene.....	99
10.5 Praktisk og faglig støtte gjennom koordinatorene	100
10.6 Legitimitet hos målgruppen.....	100
10.7 Andre føringer – erfaringer med bruk av KOR	101
10.8 Økonomiske rammebetingelser.....	101
10.9 Måltall	102
10.9 Oppsummering	103
11. Sammenfattende drøfting	105
11.1 Innledning.....	105
11.2 Kan familieråd gi barn økt innflytelse i høykonfliktsaker i familievernet?	105
11.3 På hvilken måte er familieråd en egnet metode for familievernet?.....	108
11.4 Forutsetninger for bruk av familieråd i familievernet	109
11.5 En drøfting av andre spørsmål.....	111
11.6 Anbefalinger	114
Litteraturliste.....	115

Sammendrag

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har i samarbeid med Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) hatt ansvaret for utprøvingen av familieråd i familievernnet ved fire pilotkontorer. Målgruppen har vært familier preget av høykonflikt. VID vitenskapelige høyskole har evaluert 13 gjennomførte og avsluttede familieråd i perioden 2014-2015. Problemstillingen har vært om familieråd er en egnet metode for familievernnet, om den kan gi barn økt innflytelse og hvilke forutsetninger må være til stede for å ta i bruk metoden. Evalueringen bygger på intervjuer med barn, foreldre, familiemedlemmer, terapeuter, koordinatorene, ledere av familievernkontorer og prosjektmedarbeidere våren 2016.

Barna som har deltatt i familieråd har opplevd store utfordringer som følge av foreldrenes samlivsbrudd og langvarige konflikter. Dette kan ha resultert i at det har vært vanskelig for dem å opprettholde kontakt med begge foreldrene, men også med andre familiemedlemmer. Mange forteller om en svært vanskelig livssituasjon. Barna gikk med på forslaget om familieråd i håp om at familiesituasjonen kunne bli bedre, men grudde seg fordi de var usikre på om de voksne ville ta hensyn til barna. Ved hjelp av nære personer i det private og i det profesjonelle nettverket, våget de å involvere seg, og de opplevde å medvirke utfra egne ønsker og forutsetninger. De mente at familierådet hadde resultert i en bedre hverdag og positive endringer i relasjonene til foreldre og familiemedlemmer. Alle barna anbefalte andre barn å prøve familieråd hvis de er i en liknende livssituasjon som dem selv. Samtidig ga mange uttrykk for at de trengte mer hjelp til å forberede seg emosjonelt seg til familierådsmøtet. De fleste av foreldrene opplevde også at familieråd hadde vært til god hjelp i deres aktuelle situasjon, og de anbefalte familieråd til andre. Det samme gjaldt familien for øvrig, men de skulle ønske at foreldrene hadde fått mer hjelp til konflikthåndtering. Familieråd kan også være en arena for utvikling av nye konflikter, og i noen tilfeller bør det vurderes om det første familierådsmøtet skal avholdes uten at barna er til stede. Familieterapeutene og koordinatorene mente også at familieråd kan fremme barnets perspektiver i familievernets arbeid med høykonfliktsaker.

Familieråd som metode synes å samsvare med familievernnet ideologiske, teoretiske og verdimessige ståsted, og representerer et nyttig redskap for å involvere barn, foreldre og nettverk. Mye tyder på at familieråd har en overføringsverdi i andre saker enn bare høykonfliktsaker. Forutsetningene for videre implementering av familieråd er flere, og et av de viktigste tiltakene vil være informere både fagfolk og offentligheten om verdien av familieråd.

Summary

The Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs (Bufdir) has together with the Office for Children, Youth and Family Affairs (Bufetat) has been responsible for a pilot where the Family Group Conference (FGC)-model has been tested out in four Family Counselling Services (FCS). The target group has been families where parents are in high conflict after a divorce/relational split. VID scientific university has evaluated 13 FGC carried out during the years of 2014-2015. The research question has been if FGC is a suitable model for FCS and if the model can facilitate more participation among the children in these cases and what the preconditions would be for implementation of the model. The evaluation is based on interviews with children, parents, family members, therapists, coordinators, head of FCS and project workers during the Spring of 2016.

The children had experienced great difficulties as a consequence of their parents split and long lasting conflicts. This had caused difficulties in keeping contact with both parents, but also with other members of the family. They described their life situation as very difficult. The children agreed to a FGC hoping that the family situation would improve, but they felt uneasy because they were not convinced whether the adults would pay attention to the children's needs or not. With the support of persons in their private and professional network they got involved and experienced that they were able to participate on their own terms. They felt that the FGC had improved their everyday life and brought positive changes in the relationships with their parents and other adults. They would recommend FGC to other children living under the same circumstances as themselves. Simultaneously, they expressed the importance of providing the children with more emotional support and information before the FGC was carried out. Most of the parents too were pleased with FGC and would recommend it to other parents. The members in the family network were also positive to FGC, but they wished that the parents in conflict had been provided with more support in conflict mediation. In some cases FGC can escalate the conflicts, and therefore the first FGC could be arranged without the child present. The therapists and coordinators did also find FGC useful in the Family Counselling Services.

FGC as a model is very much based on the same principles, theories and value base of the Family Counselling Services and seems to be a very useful model for involving children, families and network in these services. The results show that the model is likely to be useful in the Family Counselling Services' work with other families than only those defined as high conflict, but there is also a need to inform professionals and the public about the promising effects of the model in order to increase the demand for it.

1. Innledning

Denne rapporten er en evaluering av et pilotprosjekt i familievern- kontor har prøvd ut familieråd som modell i høykonfliktsaker i perioden 2013 – 2015.

Evalueringen er gjennomført i perioden desember 2015-mars 2016.

De sentrale spørsmålene i pilotprosjektet har vært om og hvordan familieråd i regi av familievernet kan ivareta barns interesser ved samlivsbrudd kjennetegnet av konflikter, og om familieråd er en modell som egner seg i familievernet. Utgangspunktet for gjennomføringen av pilotprosjektet har vært at foreldre som befinner seg i situasjoner kjennetegnet av høykonflikt etter samlivsbrudd, har problemer med å se barnas behov. Det er derfor behov for å utvikle metoder for å sikre barnets beste i disse sakene, i tillegg til å tilby foreldrene hjelp. Bruk av familieråd blir gjerne benyttet når familievernet har arbeidet med å redusere foreldrenes konfliktnivå.

For å svare på disse spørsmålene er det gjennomført kvalitative intervjuer med barn og foreldre om deres erfaringer med familieråd når familievernet tilbyr rådgivning til familier som ønsker hjelp til å løse samlivs- og relasjonsproblemer. Ofte vil dette være saker hvor foreldrene kan ha en avtale på plass, men hvor det likevel er utfordringer i relasjonen mellom de voksne og/eller mellom voksne og barn. I tillegg har vi intervjuet andre personer som har deltatt på familierådet, barnets støtteperson, medlemmer av barnets familie og nettverk, samt familieterapeuter og koordinatorene som har tilrettelagt for familieråd og deltatt i deler av møtene. Lederne ved familievernkontorene, prosjektmedarbeiderne og personene som har stått for metodestøtte, er også intervjuet. Spørsmålet om familieråd er en egnet modell for familievernet er derfor belyst på bakgrunn av informasjon innhentet av personer som fra ulike hold har hatt befattning med pilotprosjektet.

1.1 Bakgrunn

Det er tre profesjonelle aktører som håndterer og behandler barnesaker: Familievernet, domstolen og barnevernet. Dette prosjektet omhandler kun familievernet. Familievernet har som oppgave å gi rådgivning til familier som ønsker hjelp til å løse samlivs- og relasjonsproblemer, og mekling i forbindelse med separasjon og samlivsbrudd.

Alle par som skiller lag og har barn under 16 år må ha minimum en time mekling.

Familieverntjenestene arbeider for å fremme gode familierelasjoner, styrke omsorgskompetanse og legge til rette for gode oppvekstkår for barn. I familievernets arbeid

ved samlivsbrudd skal det både i prosess og resultat legges vekt på hva som vil være den beste løsningen for barnet. Mekleren har plikt til å ha fokus på barnets beste. Dette gjelder også i rådgivningssakene som ikke omhandler rene meklingssituasjoner, og sakene som denne rapporten omhandler.

Hvert år opplever i overkant av 20 000 barn at foreldrene ble skilt eller separert (SSB, 2014), i tillegg kommer antallet barn som opplever samboerpar som går fra hverandre. Konflikt mellom foreldrene er utbredt i forbindelse med samlivsbrudd. En undersøkelse viser at 56 prosent av samværsforeldre oppgir store konflikter med den andre forelderen (Rød, Ekeland og Thuen 2008). Tall fra Helse- og levekårsundersøkelsen 2005 fra SSB tyder på at 8 % av barn mellom 6 og 15 år bor i husholdninger der foreldrene er i konflikt med hverandre. Ett av satsningsområdene til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har de siste årene vært arbeidet med barnefamilier med høyt konfliktnivå (Bufdir 2014). Dette bygger på norsk og internasjonal forskning som dokumenterer at foreldre som har vedvarende høyt konfliktnivå kan utsette barna for økt risiko for helsebelastninger og sosiale vansker, og at man kan forebygge problemer hos barn dersom man klarer å hjelpe foreldrene til å unngå et høyt konfliktnivå (Nilsen, Skipstein og Gustavsen, 2012). Dette bekreftes også i andre undersøkelser som baserer seg på barns erfaringer med mekling (Strandbu og Thørnblad, 2015). En gjennomgang av barns budskap til foreldre i 250 meklinger viser at de fleste av barna opplevde bruddet mellom foreldrene som en stor belastning og at påkjenningen kunne gå ut over skole og søvn. Håp om gjenforening gikk igjen i budskapene, samt spørsmål om praktiske og materielle forhold ved det å måtte innordne og tilpasse seg en ny familiesituasjon. Andre budskap var knyttet til bekymringsfulle forhold rundt barnets sikkerhet og omsorg; aggresjon/vold, store konflikter og foreldrenes rusbruk (op cit.).

Det er ikke konsensus om hva foreldrekonflikter er (Nordhelle 2016). Det kan dreie seg om konflikter som inkluderer hverdagslige og godartede meningsforskjeller til konflikter som dreier seg om vold. Rød (2012) forstår konfliktfylte samlivsbrudd som uenighet mellom foreldre som er ektefeller eller samboere med felles barn under 16 år. Konfliktene vil også variere avhengig av hyppighet, uttrykk, intensitet, innhold, om de blir løst osv., og de kan ses i forbindelse med tiden før, under og etter samlivsbruddet.

Folkehelseinstituttet har gjennomført en kunnskapsstatus som oppsummerer kunnskap om ulike typer foreldrekonflikter og kjennetegn og risikofaktorer ved disse (Helland og Borren,

2015). Litteraturstudien viser at høykonflikt plasseres langs et kontinuum som strekker seg fra milde konflikter til saker med alvorlig vold og mishandling. Mens de mildere konfliktene er saksfokuserte og hvor det foreligger løsninger, kjennetegnes sakene med høyt konfliktnivå konflikter som er mer personorienterte, kroniske, fiendtlige og fastlåste. I høykonfliktsakene kjennetegnes samhandlingen mellom partene av bebreidelser, fiendtlighet og manglede evne til å se og ta ansvar for sin egen rolle i utviklingen av konflikten, en vegring mot å underordne seg den andres regler, ønsker eller krav (op cit). Nordhelle (2016) peker på at konflikten mellom partene kan bli forsterket når familie og venner involveres til støtte for en av partene. Videre beskrives høykonflikt som en betegnelse på konflikter som er intense og langvarige og som får negative konsekvenser for andre familiemedlemmer, i særlig grad barn. Undersøkelser viser at omsorg for barn ofte er den viktigste kilden til konflikt etter samlivsbrudd, og at grunnlaget for konflikten handler om bekymring for barnas omsorgssituasjon, barnas motstand mot kontakt med en av foreldrene, spørsmål om fast bosted, samvær men også innslag av nye partnere og økonomiske forhold (s. 36). Dette vil ofte innebære at barn er vitne til emosjonelle og økonomiske krenkelser og høylytt krangling mellom foreldrene, og hvor barna kan trekkes inn i en allianse mot den andre. Ekeland viser til betydningen av at meklere skiller mellom konflikten i seg selv, og hva partene gjør med konflikten (2010). Dette poenget er relevant for bruk av familieråd i høykonfliktsaker fordi målet med familieråd er å finne gode praktiske løsninger for barnet, ikke konfliktløsning.

Antallet barnelovsmeklinger har økt i familievernet (Bufdir, 2014). Dette er saker hvor det er høy konflikt mellom foreldrene. Familievernet har styrket tilbudet til disse familiene ved å prioritere både familier som ønsker å fortsette samlivet, og de som velger å gå fra hverandre. Ett av tiltakene som prøves ut er bruk av familieråd i familievernet, og som dette prosjektet omhandler. Bruk av familieråd bunner også i en erkjennelse av at familievernet har en utfordring med å inkludere barna mer i meklingen. Det er et paradoks at meklere ofte slår fast at avtalene om foreldreansvar, bosted og samvær er til barnets beste når man vet at de sjelden møter barna selv (Barneombudet, 2012). Det betyr at det i stor grad er opp til foreldrene å formidle barnets synspunkter. Familievernet har heller ingen juridisk rett til å innhente informasjon fra barna uten at foreldrene gir sin tillatelse til dette.

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet har i perioden 2013-2015 ledet et pilotprosjekt i Familievernet i Bufetat om forsøk med bruk av familieråd på fire familievernkontorer og hvor det har vært lagt vekt på barns deltakelse. I familievernet har utprøvingen av familieråd vært

knyttet til saker for å løse samværs- og konfliktsaker med tanke på å finne gode løsninger for barn (Bufdir kravspesifikasjon, 2014). Prosjektet har vært avgrenset til saker der det er samlivsbrudd med konflikt mellom partene, og der det skal finnes gode løsninger for barn. Utprøvingen av familieråd bygger på en forventning om å løse flere av konfliktene mellom foreldrene på et lavest mulig nivå, og et ønske om å forhindre en tendens til at flere bringer saker om barnelovsmekling inn for domstolene. I 2012 var det 10 prosent av alle meklingssakene som ble brakt inn for domstolen (Barneombudet, 2012). En litteraturgjennomgang viser at det er behov for oppdatert norsk forskning når det gjelder høykonfliktsaker etter samlivsbrudd, blant annet om hvordan barn kan medvirke (Winsvold, Føleide og Gundersen, 2016). Evalueringen av forsøk med bruk av familieråd i familievernnet er et bidrag inn i kunnskapsutviklingen på dette feltet.

1.2 Kunnskap om barn og foreldres erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd

Kunnskap om barn og foreldres erfaringer med familieråd, må ses i sammenheng med kunnskap om barn og foreldres erfaringer med samlivsbrudd og med mekling.

I situasjoner hvor det er konflikt mellom foreldre når det gjelder omsorgs- og samværsordninger, finnes det omfattende dokumentasjon på at konfliktene er en belastning for barna og deres utvikling (Rød mfl, 2008, Borren og Skipstein, 2013, Gulbrandsen, 2013). Mange barn reagerer på samlivsbrudd med å vise aggresjon, engstelse, sorg, nedstemthet og skyld/skam og de retter seg i hovedsak mot en av foreldrene. I tillegg opplever barna at de ikke blir hørt (Rød, 2010). Norge er også blitt kritisert av FN for ikke i tilstrekkelig grad å legge til rette for barns deltakelse i beslutninger som angår barnet, særlig i familiesaker, barnevernssaker og utlendingssaker (Strandbu og Thørnblad, 2015).

En litteraturgjennomgang viser at foreldrekonflikter kan påvirke barns sosiale kompetanse og relasjoner til jevnaldrende, og faktorer som kan ha betydning for barnas reaksjoner på samlivsbrudd kan være barnas alder, foreldrenes oppdragerstil, barnas og foreldres kjønn (Rød, 2012). Barns forståelse av grunnlaget for konflikten er større jo eldre de er (op cit). Kjennetegn ved konflikten, familien og barnet kan ha en beskyttende, men også en forverrende innvirkning på forholdet mellom foreldrekonflikt og barnets tilpasningsvansker (Nilsen mfl, 2012). Det er få studier som omhandler meklingsens effekt på barns tilpasning, og det er ikke entydige resultatene når det gjelder barns deltakelse i mekling (Tjersland & Gulbrandsen, 2010). En undersøkelse viser at etter meklernes oppfatning ble ikke barnets

beste ivaretatt like godt i saker med høyt konfliktnivå som i saker med lavt konfliktnivå (Ådnanes mfl, 2011). Den samme undersøkelsen viste at barn ble hørt på familievernkontoret i 4 prosent av meklingene, at mekler hadde unnlatt å informere foreldrene om barns rett til å bli hørt i 38 prosent av sakene og i 41 prosent av sakene ble ikke foreldrene informert om sin plikt til å høre barnet (op.cit.).

For at barna skal føle seg trygge, er det viktig å hjelpe foreldrene til å etablere et foreldreskap som fungerer (Ness mfl, 2014). I tillegg er betydningen av sosial støtte sentralt. Barn som har opplevd samlivsbrudd etterlyser ressurspersoner i den utvidede familien som ser dem og bryr seg om dem over tid (op cit). Kartlegging og mobilisering av sosialt nettverk er derfor viktig i meklingsmøter og saker som gjelder foreldresamarbeid.

Foreldrekonflikter etter samlivsbrudd dreier seg ikke bare om bosted og samværstid med barnet, men kan også være konflikter knyttet til økonomi og emosjonelle og relasjonelle temaer mellom foreldrene (Gulbrandsen, 2013). Det kan handle om at en av foreldrene ikke aksepterer bruddet, at den ene parten er dypt krenket over måten bruddet skjedde på, bekymring for omsorgssvikt, uforenlige ideer om fremtiden med videre (op cit).

Når foreldre går fra hverandre, blir det tatt beslutninger som har store konsekvenser for barn. Det er derfor viktig at barnets synspunkter kommer frem, blir vurdert, tatt på alvor og at de vektlegges. Flere har reist spørsmål ved om foreldrene, som i forbindelse med et samlivsbrudd også har egne interesser, er de beste til å høre barn (Strandbu og Thørnblad, 2015). Det har derfor lenge pågått en diskusjon i meklingsfeltet om hvem som skal høre barnet, og hvordan det skal gjennomføres.

Det er utviklet ulike modeller for hvordan barn kan involveres i meklingsprosessen (Tjersland & Gulbrandsen, 2010). Barna kan høres på ulike måter; ved at foreldrene snakker med barnet og formidler barnets ønsker og synspunkter, ved at mekler snakket med barnet sammen med foreldrene eller ved at mekler snakker alene med barnet og videreformidler barnas tanker og meninger til foreldrene (Strandbu og Thørnblad, 2015). I enkelte tilfeller har det vært tilrettelagt slik at foreldrene har fått anledning til å lytte til barnas synspunkter. Det synes ikke å være entydige vurderinger av når, og under hvilke omstendigheter barn skal inviteres inn i en meklingsprosess (Tjersland og Gulbrandsen, 2010). Barns deltakelse i meklingsprosesser kan påvirke foreldrenes samspill, redusere bebreidelser og konflikter og hjelpe dem til å bli

hørt, men det kan også oppleves som vanskelig ved at barna kan komme i lojalitetskonflikter (op. cit.).

En av modellene for å inkludere barn i mekling er Barn i meklingsmodellen (BIM-modellen). Den er utviklet ved Familievernkontoret i Grenland av Gjertrud Jonassen. Modellen blir benyttet for å sikre barns medvirkning både når det gjelder samlivsbrudd og ved barnelovsmekling. I denne modellen snakker mekleren først med hele familien. Deretter snakker mekleren med barna alene og så med foreldrene alene, og til slutt snakker alle sammen. I samtalen med barnet spør mekleren hvordan barnet har det, hva som har skjedd og om barnets ønsker når det skal ha to hjem. Barnet selv bestemmer hva mekleren skal videreformidle av informasjon til foreldrene (Jonassen, 2016). Hensikten med BIM-modellen er i første rekke å sikre at barna får uttale seg og gjøre foreldrene kjent med barnas tanker, følelser, vurderinger og ønsker før de inngår avtaler. En evaluering tyder på at BIM-modellen øker sannsynlighet for at barn kan være aktører i mekling (Strandbu og Thørnblad, 2015).

Familievernkontoret for Asker og Bærum har utviklet og prøvd ut en metode for å høre barn i mekling og i samværssaker (Ribe-Andersen, Stray og Sandvold, 2007). I den første timen avklares hensikten med å snakke med barnet/barna med foreldrene. Begge foreldrene må samtykke til at barnet/barna skal høres. Videre gjennomgås strukturen for neste time der barnet/barna skal delta og hvordan foreldrene kan forberede barnet/barna i forkant av neste time. I den andre timen samles familien med to meklere først til en fellessamtale. Deretter intervjues barnet av en mekler, mens den andre mekleren noterer, observerer og supplerer. Samtalen oppsummeres for barnet når intervjuet er avsluttet, og barnet kan kommentere og korrigere informasjonen som gis til foreldrene. Mekleren som har intervjuet barnet, tar barnet med bak enveisspeilet, mens den andre informerer foreldrene foran speilet. Barnet kan således følge med på hva som blir sagt og korrigere tilbakemeldingen. Timen avsluttes med en kort fellessamtale og oppsummering med hele familien. I den tredje timen kommer foreldrene uten barn for å snakke om hvordan informasjonen fra barnet kan tas hensyn til. En evaluering av modellen tyder på at flertallet av meklere og foreldre er godt fornøyd med modellen for høring av barn. Meklerne oppgir at de i større grad enn tidligere involverer barn i beslutningene, og mange av foreldrene oppga at barnehøringen hadde innvirket på samværsordningen og/eller andre forhold rundt barnet/barna i retning av en avtale som var mer etter barnets ønske (Ribe-Andersen mfl, 2007). Barnas erfaringer med modellen ble ikke innhentet.

Barnas reaksjoner på høye konflikter mellom foreldrene er også avhengig av andre faktorer enn selve konflikten og dens uttrykk, blant annet barnets mestringsevne (Sommerschild 2003) og motstandskraft mot psykiske problemer (Borge 2010). I tillegg kan barnas alder, kjønn, problemer og personlige og sosiale ressurser i form av sosial støtte fra andre i og utenfor familien ha betydning (Winsvold, Føleide og Gundersen, 2016). Forskning har dessuten vist at å gi barn informasjon og mulighet for å si sin mening og involvere dem i prosesser, også er viktig for at de skal kunne håndtere sin situasjon når foreldre er i konflikt etter samlivsbrudd (Eriksson 2012).

1.3 Foreldreansvar og barns rett til medbestemmelse

I barnefordelingssaker får foreldrene, som er eller har vært gift, i utgangspunkt felles foreldreansvar ved samlivsbrudd. Innholdet i foreldreansvaret fremgår av barnelovens § 30 hvor det står at barnet har krav på omsorg og omtanke fra dem som har foreldreansvaret. Foreldreansvaret skal utøves ut fra barnets interesser og behov. Barnet har krav på kjærighet og en trygg og sikker omsorgssituasjon hvor det blir vist oppmerksomhet og får nødvendig tilsyn, og at det blir stimulert i sin utvikling. Ansvaret gjelder både for den barnet bor hos og den de har samvær med. Det er alltid barnets beste som skal være styrende. Foreldrenes rett til å treffe avgjørelser avgrenses samtidig av barnets rett til medbestemmelse etter barneloven §§31-33. Lovbestemmelsen er en inkorporering av FNs barnekonvensjon artikkel 12 som pålegger konvensjonsstatene å sikre barns rettigheter og retten til å bli hørt. Her heter det at barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter skal ha rett til fritt å gi uttrykk for disse synspunktene i alle forhold som vedrører barnet, og barnets synspunkter skal gis behørig vekt i samsvar med alder og modning. Barnet skal også gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller ved en representant. Ut fra Barnekonvensjonens artikkel 12 er barns medvirkning knyttet til tre rettigheter: Barnet skal få rett til å danne seg en mening om en sak. De skal få en mulighet til å uttrykke disse meningene og meningene skal tillegges vekt.

Deltakelse forutsetter at det foreligger dialog mellom barn og voksne, og hvor barn kan lære hvordan deres egne og voksnes synspunkter blir tatt i betraktning og former utfallet av slike prosesser. Barnet har en rett til å uttrykke sin mening, men det har ingen plikt til å uttale seg. En god løsning for barnet kan derfor være å selv kunne velge om det ønsker å bli hørt direkte i et familieråd, eller gjennom en representant/støtteperson der det er mulig. Skivenes og

Strandbu (2004) skiller mellom indirekte og direkte deltakelse. Barna kan for eksempel ha snakket med støttepersonen om familierådet på forhånd og være til stede når familierådet avvikles, men trenger ikke å være i samme rom hvor beslutningene fattes. Denne formen for deltakelse kan være aktuelt når temaet på familierådet er av en slik karakter at barnet ikke bør være til stede, eller når barnets alder og modenhet tilsier at det ikke bør delta. Det kan også være at barnet ikke ønsker å delta i alle fasene av familierådet. Ved direkte deltakelse er barnet til stede og uttrykker sine meninger direkte i familierådet. Det finnes også kombinasjoner av disse to formene for deltakelse og hvor barnet deltar direkte og indirekte i familierådet, for eksempel ved at barnet går inn og ut av rommet hvor familierådsmøtet foregår.

I følge loven er det en plikt å høre på barnets stemme fra det er fylt 7 år, og når barnet har fylt 12 år, skal de legges stor vekt på barnets mening (Barneloven §31). Barn under syv år kan også bli hørt.

Innhenting av barnets synspunkter skal alltid vurderes ut fra barnets alder og modenhet. I prosjektet forstås medvirkning som barn og foreldres muligheter til å påvirke utviklingen av sitt eget hjelpetilbud, også kalt individuell medvirkning (Seim & Slettebø 2007). Barns medbestemmelse forstås både som en rettighet og en prosess. Barn har rett til å si sin mening, men medvirkning forstås også som en prosess og som en relasjon. Det prosessuelle er viktig da barn ofte trenger hjelp til å drøfte sin usikkerhet og til å danne seg en mening om, for eksempel hvor de skal bo, om samværsordninger osv. Dette fordrer at barn og unge har en relasjon til personer som de kan få hjelp av til å være aktive deltakere (Mannion 2007). I evalueringen av familieråd har vi ikke bare kartlagt om og i hvilken grad barn og unge har medvirket, men også om og hvordan de har opplevd at de har fått hjelp til å utvikle og danne sine meninger. Skivenes og Strandbu (2004) hevder at meningsdanning er en forutsetning for medvirkning. Det betyr at barnet må få informasjon om hva saken gjelder og hjelp til å reflektere rundt hva det selv mener er egne behov og således komme med innspill til spørsmålene som skal stilles. Når det gjelder barnets meningsdanning er det i særlig grad koordinatoren og barnets støtteperson som har en viktig rolle i forberedelsen til familierådet. Barns medbestemmelse er ikke ensbetydende med at de skal bestemme, men det vil være avhengig av barnets alder, modenhet og hva som skal bestemmes. Skivenes og Strandbu (2004) fremhever at noe av det særskilte ved familieråd er den deliberative prosessen. Det betyr at det i diskusjonen om løsninger ikke innebærer at den enkelte skal vinne frem med sitt

argument, men at det beste argumentet skal være avgjørende, uavhengig av hvem som foreslår det.

1.4 Pilotprosjektet i Barne-, Ungdoms- og Familiedirektoratet

I beskrivelsen av prosjektet 'Familieråd, utprøving i familievern' står det at Bufdir er oppdragsgiver og eier av prosjektet. Det er forankret i to av direktoratets tre avdelinger, Oppvekstavdelingen og Barnevernsavdelingen, i tillegg til to regionskontorer i Bufetat hvorav fire familievernkontorer deltar i utprøvingen i perioden 2014-2015. Familieråd beskrives som en kunnskapsbasert arbeidsmåte for å involvere brukere, og inneholder en metode og en struktur for å involvere barn. Metoden har vært benyttet i barnevernet i Norge siden 2007, men den har også vært benyttet på andre områder enn barnevernet i mange land.

Tildelingsbrevet for 2013 gir føringer om samarbeid mellom barnevern og familievern, og i disponeringsbrevet for 2013 til regionene heter det at regionene skal ta i bruk familieråd på utvalgte familievernkontorer. Videre heter det at KOR (Klient- og resultatstyrt praksis) skal benyttes i familierådssakene. I pilotstudien er familieråd avgrenset til 'Saker der det er samlivsbrudd med konflikt mellom partene og det skal finnes gode løsninger for barn'.

I prosjektskissen er resultatmålene ble beskrevet som:

1. Barn involveres i saker som gjelder dem selv
2. Familieråd prøves ut i minst tre saker ved hvert av pilotkontorene
3. Familiens brukes som ressurs for å løse samværs- og konfliktsaker der det skal finnes gode løsninger for barn.

I beskrivelsen av oppdraget for evalueringen står det at i pilotprosjektet var det i 2014 gjennomført til sammen åtte familieråd som involverte 16 barn i alderen 2 – 16 år. Det forventes tilnærmet samme antall saker i 2015. Videre består oppdraget av å innhente kunnskap om brukernes (barn og foreldre/foresattes) erfaringer med familieråd i Familievernnet og brukernes beskrivelser av eventuell opplevd effekt av familieråd. Primært ønskes det kunnskap om hvordan barna hadde det i forkant og i etterkant. Prosjektet forventes å belyse følgende problemstillinger:

1. Kan familieråd gi barn økt innflytelse i høykonfliktsaker i familievernnet?
2. På hvilken måte er familieråd en egnet metode i familievernnet?
3. Hvilke forutsetninger må være til stede for bruk familieråd i familievernnet?

1.5 Oppdragsforståelse og problemstillinger

Høgskolen VID har tatt utgangspunkt i problemstillingene beskrevet i konkurransegrunnlaget og oppdragsbeskrivelsen, men har utdypet disse. Hovedproblemstillingen er i hvilken grad Familieråd som metode er egnet for familievernet. Delproblemstillinger er om familierådsmodellen øker barns deltakelse og hvilke faktorer som hemmer og fremmer bruk av familieråd i familievernet. Andre spørsmål har vært om familieråd kan bidra til positive endringer i barnets og foreldrenes livssituasjon, mer kontakt mellom barn og personer i nettverket, færre konflikter osv. Vi har også stilt spørsmål om hvordan barn og foreldre har opplevd forberedelsen til og gjennomføringen av familieråd og situasjonen etter at familierådsmøtet har vært gjennomført, blant annet om familiens plan er blitt fulgt opp. I tillegg har vi innhentet erfaringene til personer i barnets nettverk som også har deltatt i familieråd. For å drøfte forutsetninger for å implementere familieråd i familievernet, har vi også intervjuet terapeutene som har deltatt i prosjektet, lederne ved kontorene som har deltatt i pilotprosjektet, samt andre prosjektmedarbeidere. De ulike aktørene i pilotprosjektet har hatt ulike roller, og vi har derfor vært nødt til å utvikle intervjuguider tilpasset den enkeltes rolle og funksjon i prosjektet.

Innføring av nye satsninger og tiltak representerer en endringsprosess i en organisasjon, og denne er avhengig av en rekke faktorer. Inspirert av implementeringsteori (Fixen, Naoom, Blase, Fredman og Wallace, 2005) har evalueringen av pilotprosjektet fulgt to spor. På den ene siden har vi evaluert familieråd som program og kvaliteter ved dette, og på den andre siden har erfaringene med bruk av familieråd også vært påvirket av kjennetegn ved selve forsøket med å implementere familieråd. Enhver endring skal virke gjennom de personer som skal utøve endringen, og det forutsetter at en også har oppmerksomheten rettet mot hvordan organisasjonen tar ansvar for å forberede og løse de ansatte gjennom innføringen av nye tiltak. Dette krever at det legges til retter for gjennomføring og oppfølging underveis, samt opplæring og kompetanseutvikling blant de som skal iverksette tiltaket.

1.6 Gangen i rapporten

I fortsettelsen av innledningskapitlet redegjøres det for bakgrunnen og rammebetingelsene for, innholdet og organiseringen av prosjektet og oppdragsbeskrivelse. Kapittel to beskriver bakgrunn og innholdet i et familieråd, samt erfaringer og effekter fra andre tjenesteområder. Metode og design for evalueringen er beskrevet i kapittel tre. Kapittel fire oppsummerer barn og foreldres og personer i deres nettverk, samt de ulike fagfolkens erfaringer med utprøvingen av familieråd. Kapittel fem er en oppsummerende drøfting.

2. Familieråd - hva er det?

Dette kapitlet beskriver kort bakgrunn og det teoretiske grunnlaget for familieråd og hvordan dette har vært tatt i bruk i familievern. Her beskrives også barn og foreldres erfaringer med familieråd, i hovedsak fra barnevernet. Familieråd er blitt beskrevet både som en modell og som en metode. I rapporten veksler vi mellom å benytte oss av begge begrepene. Vi oppfatter familieråd som en systematisk fremgangsmåte som er grunnlagt på noen sentrale regler og prinsipper og som vi skal gjøre rede for i dette avsnittet.

2.1 Bakgrunn og teoretisk grunnlag

Familieråd som metode går i korthet ut på å inkludere den utvidede familien til å finne løsninger på et problem og være med på å gjennomføre løsningen (Vik, 2009). I familieråd er det også lagt til rette for at barnets meninger og ønsker skal inngå i situasjonsforståelsen og i arbeidet med å komme fram til gode løsninger som skal bedre familiens, og spesielt barnets, situasjon.

Barns deltakelse har i særlig grad vært vektlagt ved implementering av familieråd i Norden (Heino, 2009). Filosofien bak utviklingen av familieråd i New Zealand var å øke vektleggingen av familiens og nettverkets ansvar for omsorg av barn og unge i kontakt med barnevernet, men målet var også å vektlegge barns behov for beskyttelse og medbestemmelse. Familieråd er blitt tatt i bruk som beslutningsmodell i barnevernet over hele verden. I tillegg er metoden blitt tatt i bruk i andre sektorer enn barnevernet når grunnlaget for å fatte gode beslutninger har vært vanskelig, og i saker hvor det har vært ønskelig å mobilisere sosial støtte rundt enkeltpersoner med hjelpebehov, for eksempel innen eldreomsorgen, kriminalomsorgen mv.

De fem prinsippene for anvendelse av familieråd i Norge er at den utvidede familien trekkes inn, at den utvidede familien skal drøfte problemstillingene alene, bruk av en nøytral koordinator, at handlingsplaner skal godkjennes og barns deltakelse. Den nordiske familierådsmodellen bygger primært på tre teorier. Modellen knytter an til *sosialøkologisk systemteori* (Bronfenbrenner, 1979) som forstår barnets utvikling i lys av ulike miljøer som omslutter og står i interaksjon med hverandre og hvor barnets oppvekst-betingelser kan sikres ved å mobilisere et samspill mellom ulike aktører i barnets familie og nettverk, *sosial nettverksteori* og *sosial støtte* hvorav samspill mellom nettverk, personlig støtte og sosial kontroll vektlegges og skaper grunnlag for økt forståelse for barnets situasjon og nye

innovative og beskyttende løsninger (Schiefløe, 2004), og *empowerment* som innebærer en bemyndigende prosess som bygger på en forståelse av at aktiv deltakelse i egen problemløsning minsker følelsen av maktesløshet og forsterker individets og familiens muligheter til selv å treffe beslutninger (Faureholm & Brønholt, 2005, Lupton & Nixon, 1999, Slettebø, 2008). Familieråd legger til rette for at velferdsstaten og enkelte medborgere samhandler i et nettverk, og hvor partene møtes i dialog. Det er en beslutningsmetode som sammenkople ideer om empowerment og brukermedvirkning til praktisk handling. Barns medvirkning står sentralt. Modellen går ut fra at barnet og familien har en moralsk rett og et ansvar for å delta i betydningsfulle avgjørelser som gjelder barnets fremtid. Familien og det private nettverket utarbeider alene og uten myndighetenes nærvær en handlingsplan (som i familievernet kalles familiens plan) på bakgrunn av fagfolkenes og familien felles problemstilling. Barnet, familiens og det private nettverket har kunnskap om de familiekulturelle forholdene og om ressurser som finnes i nettverket og kan derfor foreslå tiltak som kan hjelpe barnet på lengre sikt (Vik, 2009).

Familieråd kan derfor være et steg mot en demokratisering av beskyttelsen av barn, og hvor familien og det private nettverket får økt innflytelse over hvilken hjelp familien kan få. Den løsningsorienterte tilnærmingen flytter oppmerksomheten fra risikofaktorer i barnets oppvekstmiljø til beskyttelsesfaktorer.

Pilotprosjektet om bruk av familieråd i familievernet bygger på familierådsmodellen slik den har vært utviklet og anvendt i barneverntjenesten. Kjernen i familierådet er familierådsmøtet, men i familierådsprosessen inngår det også en viktig planleggingsfase og en oppfølging etter familierådsmøtet (Vik, 2009, Havnen & Christiansen, 2014).

Evalueringen av bruk av familieråd i familievernet vil omfatte både barn og foreldres/foresattes erfaringer fra hele prosessen med familieråd, fra kontakt med en koordinator, informasjon som ble gitt, avtaleinngåelse, rekruttering av støtteperson for barnet og til familierådsmøtets tre deler (informasjonsdeling, families drøfting uten fagfolk og presentasjon av plan for tiltak og innsats). I tillegg inngår også oppfølgingen av familierådsmøtet i undersøkelsen. Til tross for at modelltrokap har vært vektlagt i pilotstudien i familievernet, må en ta høyde for enkelte avvik, for eksempel om barnet har deltatt på alle møtene i familierådet eller ikke.

2.2 Hvordan foregår et familieråd i familievernnet?

Familieråd i familievernnet bygger på samme metode som hvordan familieråd er blitt benyttet i barnevernet, men med den forskjell at familievernnet ikke skal ta stilling til om planen kan godkjennes, noe som barneverntjenesten gjør i slike saker. Bruk av familieråd i barnevernet kan dessuten oppleves som 'riset bak speilet' da tiltaket foregår i regi av en tjeneste som kan iverksette tiltak på tvers av familiens ønsker. Familieråd er et frivillig tilbud til familier i kontakt med familievernnet. Familien i familievernnet kan når som helst i prosessen trekke seg fra prosessen, noe som kan være lettere å gjøre i familievernnet enn i barnevernet.

Kjernen i familierådet er familierådsmøtet, men familierådsprosessen omfatter også planleggingsfasen og oppfølgingen etter familierådsmøtet (Vik, 2009). Det er sjelden at familier selv ber om familieråd, men etter hvert som familieråd er blitt bedre kjent, etterspørres også denne fremgangsmåten av familiene selv. Som oftest vil det være terapeuten i familievernnet som foreslår familieråd, men det kan også være andre fagfolk som familien har kontakt med. Dersom familien samtykker, skal terapeuten sammen med familien utvikle et oppdrag som familierådet skal løse. Oppdraget formuleres som et spørsmål som skal besvares.

Familierådsprosessen deles gjerne inn i tre faser: planlegging, gjennomføringen av familierådet og oppfølging.

I planleggingsfasen kontakter familieterapeuten en koordinator dersom barnets foresatte samtykker til å benytte familieråd. Det inngås en samarbeidsavtale mellom familievernnet, familien og koordinatoren. Koordinatorens oppgave er å drøfte med barn og foreldre hvem som er aktuelle å invitere til familierådet. Medlemmene i den utvidede familien (slekt, venner, naboer, lærere) blir kontaktet av koordinatoren, forklart hva som er hensikten med møtet og spurt om de vil delta. Koordinatoren skal også finne en støtteperson for barnet basert på hvem barnet/familien foreslår, og avtale hvem som skal være møteleder og referent. Det finnes også eksempler på at oppdraget som familierådet skal ta stilling til, løses i planleggingsfasen, noe som vi har fått beskrevet i evalueringen av pilotprosjektet.

Gjennomføringen av familierådsmøtet består av tre deler. I den første delen er hensikten at familien skal gis all den informasjon som er nødvendig for at de skal kunne løse oppdraget og finne frem til gode løsninger for barnet. Koordinatoren leder møtet og ansatte i familievernnet og representanter fra andre tjenester presenterer informasjon som gir opplysninger om barnet. Deltakerne fra den utvidede familien kan stille spørsmål til informantenes faginnlegg.

Deretter forlater de profesjonelle og koordinator møtet og overlater rommet til familien. I den

andre delen av familierådsmøtet drøfter den utvidete familie barnas situasjon uten deltakelse og innblanding fra andre. Koordinator og terapeut er tilgjengelige og kan innkalles dersom det er behov for avklaringer. Familiens drøftinger skal ende ut i en plan som svar på oppdraget de har fått, kalt familiens plan (i familievernet). I den tredje delen slutter koordinator og terapeut seg til møtet igjen. Familien presenterer den planen de har kommet frem til. Planen skal inneholde hvilke tiltak og innsatser som er tenkt for å oppfylle oppdraget, og det inkluderer ofte innsats både fra familie og nettverk. I familiens plan skal det også fastsettes et tidspunkt for et oppfølgende familieråd. Det som skjer etter at familierådsmøtet er avholdt er avgjørende for at hensikten med møtet skal oppfylles. Det er derfor ønskelig at det avholdes ett eller flere oppfølgende familieråd i tiden etter det første møtet. Oppfølgingsfasen er derfor svært viktig for å følge med på om innsatsene som er planlagt er blitt realisert, og for å vurdere om det er behov for justeringer i planen. Det er også et ledd i å opprettholde de positive samhandlingsprosessene som familierådet kan ha utløst. Et oppfølgende familieråd skal gjennomføres på samme måte som familierådsmøtet for øvrig.

2.3 Barn og foreldres erfaringer med familieråd i barnevernet

I mangel på forskning om barn og foreldres erfaringer med familieråd i familievernet presenteres kort brukernes erfaringer med familieråd i barnevernet. En kunnskapsstatus om familieråd konkluderer med at barns deltakelse i familieråd i barnevernet varierer avhengig av alder, og at deltakelsen er større når barna er 10 år eller eldre (Havnen & Christiansen 2014). Litteraturgjennomgangen viser at familieråd bidrar til å øke barns deltakelse i barnevernets saksbehandling. Strandbu (2007) hevder at spørsmålet om barn alltid skal delta i familieråd bør omformuleres til et spørsmål om hvordan det skal delta, og at deltakelse kan skje både med og uten direkte tilstedeværelse. Barn og unges erfaringer med familieråd viser dessuten at alle voksne må være godt forberedt og innforstått med at barn skal være til stede og være i sentrum for familierådet (Havnen & Christiansen, 2014). Barna ønsker heller ikke at familierådet kun har oppmerksomheten rettet mot problemene. De fleste av barna trenger dessuten en støtteperson som kan bidra til reell deltakelse, og som også kan være en støtte/samtalepartner. Barna verdsetter familieråd fordi det er løsningsorientert, men også fordi det legger til rette for kontakt og utvikling av relasjoner med personer i den utvidede familien. Foreldre og andre deltakere fra familie og nettverk opplever at familieråd bidrar til bedring av relasjoner og kommunikasjon i familien, at det gir muligheter for innflytelse og økt egeninnsats for løsningen av problemene. I tillegg viser litteraturstudien at fagfolkene erfarer

at familieråd mobiliserer viktige voksne rundt barnet, utløser ressurser i familiene, øker graden av medvirkning og at barnet kommer mer i fokus (op cit).

Til tross for de mange positive brukererfaringene, blir det også pekt på at mange av evalueringene av familieråd ikke tilfredsstillende vitenskapelig dokumentasjon av effekter (Havnen & Christiansen, 2014). Det er også uttrykt skepsis til familieråd, blant annet ved at den øvrige familien involveres i problemene, om barn alltid skal delta (uavhengig av alder og høyt konfliktnivå mellom foreldrene), om mangler ved selve gjennomføringen av familieråd og oppfølgingen av handlingsplanen, skjevhet i maktforhold mellom deltakerne mv (op cit). For enkelte kan familierådsarbeid også være en utfordring for fagfolkene fordi rollen er utradisjonell. På bakgrunn av intervjuer med 21 barn som har deltatt i familieråd, konkluderer Buer (2015) at barna bør sikres en støtteperson ikke bare under prosessen, men også etter familierådet. Buer (2015) fant også at barn i familieråd har følt seg presset til å delta, men at det ikke nødvendigvis trenger å være en motsetning mellom dette og til at de medvirker og opplever at de håndterer prosessen (Buer, 2015).

2.4 Erfaringer med familieråd i familievern

Det er gjennomført en undersøkelse av familierådsmodellen i familievern og med vektlegging av barns deltakelse i familieråd (Andersen-Kleven, 2015). Undersøkelsen er begrenset til kvalitative intervjuer med i alt seks informanter, henholdsvis tre familieterapeuter og tre koordinatore og omhandler fire familierådssaker. Undersøkelsen viser at grunnen til at sakene ble valgt til utprøving av familieråd var at det i de fleste sakene var høy konflikt og dårlig samarbeid mellom foreldrene og de voksne. Konfliktene kom til uttrykk på ulike måter, men dreide som i hovedsak om; uenighet rundt samvær med barna, ulike ideer om oppdragelse og hvordan man skal håndtere barna og nettverkets involvering. I en av sakene var ikke konflikten relatert til konflikt mellom foreldrene, men mellom en ungdom og den ene forelderen og denne forelderens familie. Behovet for å finne gode løsninger for barna ble ikke trukket frem som et hovedargument for valg av familieråd, men det ble uttrykt ønske om at familieråd skulle føre til en bedre livssituasjon for barna. Betydningen av nettverket ble også nevnt, men på ulike måter. I noen saker handlet det om nettverkets negative involvering, mens i andre handler det om å bedre forholdet mellom nettverket og foreldre og/eller barna og et ønske om mer involvering, hjelp og støtte fra nettverket. Undersøkelsen viser at det var stor variasjon på måtene barns deltakelse ble gjort på. Det ble tilskrevet ved ulikheter ved barnet, barnets alder og aspekter ved den konkrete

saken, men også til ulike forståelsesplattformer når det gjelder barns deltakelse. Noen ønsket å skjerme barna og så på barna som sårbare. Noen av barna ble brukt til å dempe konflikt og ble gjort til objekter, men det var også eksempler på at barna ble aktivt involvert på egne premisser, noe som således var et syn på barn som kompetente aktører. Andersen-Kleven (2015) konkluderer med at det er viktig at Bufdir klargjør hva slags barnesyn som ligger til grunn for innføringen av familieråd i familievernet og at gjennomføringen av familieråd gjenspeiler denne tenkningen, ikke minst hvordan barns deltakelse skal gjøres.

På en prosjektsamling 21. april 2015 ble det foretatt en oppsummering av familierapeutenes erfaringer (egenrapportering) med gjennomføringen av familieråd i 2014 (Prosjektnotat 21.4.2015). På grunnlag av en erfaringsutveksling ble det oppsummert at familieråd har gitt mange gevinster, blant annet at det hadde bedret kommunikasjonen i familien som følge av at alle var samlet. De mente også at konflikten mellom foreldrene ble nedtonet ved at fokus ble rettet mot barnet og barnets behov, og at familierådet bidro til et bedre samarbeid mellom foreldrene. Familierådet representerte også en form for sosial kontroll knyttet til barnets situasjon ved at familie og nettverk tar ansvar for den videre oppfølgingen skissert i familiens plan. Andre positive erfaringer som terapeutene nevnte var at familierådet bidro til høy grad av brukermedvirkning for barn og foreldre og at familien selv ved hjelp av nettverket selv utviklet gode og skreddersydde løsninger fordi deltakerne sitter med en detaljkunnskap som fagfolk ofte mangler. Det ble også pekt på utfordringer. Disse var knyttet til spørsmål om hvordan en skulle håndtere konfliktsituasjoner som oppstår i selve familierådsmøtet, om terapeutene bør være til stede i den private delen av møtet, at konfliktens innhold og intensitet i familien bør kartlegges grundig før familierådsmøtet, betydningen av at faginnleggene fokuserer på barnets situasjon og at de er positive og ressursorienterte og at familieråd krever stor grad av fleksibilitet hva gjelder arbeidstid og tilføring av ekstra ressurser.

3. Pilotprosjektet; bakgrunn, organisering, rekruttering

I dette kapitlet beskrives hvordan prosjektet har vært organisert og hvordan opplæring og metodestøtte har foregått.

3.1 Bakgrunn og organiseringen av pilotprosjektet

I tildelingsbrevet til Bufdir for 2012 heter det at ‘Det har avgjørende betydning at foreldre med høyt konfliktnivå får hjelp til å samarbeide om barna, både før og etter samlivsbrudd’. Oppfølging av familier med høyt konfliktnivå beskrives som en viktig oppgave for familievernnet (Tildelingsbrevet til Bufdir, 2012).

I følge Tildelingsbrevet for 2013 skal arbeidet med par og familier med samlivsproblemer eller høyt konfliktnivå etter samlivsbrudd prioriteres. Videre heter det at familievernnet skal legge vekt på å videreutvikle kompetanse i å snakke med barn slik at barnets perspektiv kommer frem og får betydning i saken. Familievernnet fikk i oppdrag å utvikle metodikk som sikrer ivaretagelsen av barns interesser når foreldrene er i konflikt, slik at barnets perspektiv kommer fram og får betydning i saken. Andre føringer var at barnevernet og familievernnet bør videreutvikle samarbeid og gjensidig kompetanseutveksling når det gjelder tiltak overfor enkeltfamilier og barn, basert på anerkjente modeller og tiltak. Familievernets arbeid med høykonfliktsaker har også vært understreket i tildelingsbrevene for 2014, 2015 og 2016. I brevet for 2016 står det også at ‘familievernnet skal utrede og iverksette tiltak for å styrke barns deltakelse i saker som gjelder dem’. Arbeidet med å inkludere barn i familievernnet hadde over tid stått på dagsorden, og det hadde også vært gjennomført et prosjekt om barns situasjon ved samlivsbrudd ‘Ser du meg-prosjektet?’, og som bruk av familieråd var en naturlig oppfølging av. Ser du meg – prosjektet var et pilotprosjekt som bestod av utvikling av tilbud til foreldre og barn etter samlivsbrudd. Det har bestått av samtalegrupper for barn og unge som tilbys barn i skolen, parallelle tilbud til foreldre og etablering av tjenestesamarbeid mellom ulike instanser og nivåer. Fire kommuner og fire familievernkontorer deltok i prosjektet (Bufdir, lest 30.5.16 [http://r-bup.no/CMS/kursbase.nsf/EF00F27CEEDBC875C1257A7D0044A851/\\$file/Orientering%20om%20Ser%20du%20meg%20prosjektet.pdf](http://r-bup.no/CMS/kursbase.nsf/EF00F27CEEDBC875C1257A7D0044A851/$file/Orientering%20om%20Ser%20du%20meg%20prosjektet.pdf)).

Ansvar for å følge opp føringene fra BLD når det gjelder arbeidet med høykonfliktsakene har vært forankret i Bufdirs to avdelinger, avdeling for oppvekst og avdeling for barnevern. Prosjektledelsen har bestått av en prosjektleder tilknyttet avdeling for oppvekst som også har ansvaret for familievernnet, samt en prosjektmedarbeider fra avdeling for barnevern som har hovedansvaret for implementering av familieråd i barnevernet. I tillegg har prosjektgruppen

bestått av to prosjektmedarbeidere tilknyttet Barne- ungdoms- og familieetaten, avdeling barnevern (Bufetat), og det er de som har hatt kontakt og ytt metodestøtte til de fire familievernkontorene som har deltatt i pilotprosjektet.

3.2 Rekruttering av pilotkontorer

Rekruttering av kontorer til pilotprosjektet skjedde høsten 2013 og i samarbeid med avdelingsdirektørene i familievernet. Invitasjonen var åpen for alle familievernkontorene, men det var fire kontorer fra to regioner som selv valgte å være med. Ønsket om å delta i prosjektet har vært forskjellig begrunnet, men ved flere av kontorene har det vært ildsjeler som har kjent til familieråd fra deres tidligere arbeidsforhold i barnevernet. Noen har begrunnet deltakelsen med at de har vært opptatt av hvordan familie og nettverk er en ressurs som familievernet ikke i tilstrekkelig grad har utnyttet i sitt arbeid. En fellesnevner for pilotkontorene har vært et ønske om å styrke barns deltakelse i sakene som familievernet arbeider med.

Høsten 2013 var finansieringen av prosjektet ikke avklart, og det var definert som et ettårig prosjekt. Siden er prosjektet blitt forlenget for hvert år.

3.3 Målgruppen

Målgruppen har vært familier kjennetegnet av høy konflikt og med barn under 18 år. Voldssaker skulle ikke medregnes, men definisjonen av hva en høykonfliktsak er har vært gjenstand for løpende drøftinger. Tanken var at modellen måtte forsøkes ut før den skulle anvendes i andre og enda mer kompliserte saker. Seleksjonen av saker til familieråd er blitt foretatt lokalt ved kontorene og i samråd med opplæringsansvarlige i de respektive regionene.

3.4 Opplæring og metodestøtte

Den første opplæringen i familieråd var i november 2013. Dette var en felles to-dagers opplæring for alle de fire pilotkontorene. To ansatte i Bufetat fikk ansvaret for opplæringen av pilotprosjektet. Begge har langt erfaring fra arbeid med familieråd i barnevernet. I tillegg deltok en av ekspertene på familieråd og barns deltakelse, Astrid Strandbu, på ett av de første opplæringsseminarene i pilotprosjektet. Pilotkontorene har hatt regelmessig kontakt med opplæringsansvarlige i sine respektive regioner. I 2014 hadde opplæringsansvarlige tre til fire møter med hvert av pilotkontorene. Her fikk familieterapeutene en innføring i familierådsmodellen, men det ga dem også en anledning til å drøfte mulige saker for familieråd. I 2015 har det vært avholdt fire videokonferanser der alle pilotkontorene har deltatt. For øvrig har kontakten mellom opplæringsansvarlige og de enkelte kontorene foregått

per telefon, ofte knyttet til spørsmål om saken inngår i inklusjonskriteriene eller ikke. Det er også utarbeidet en egen veileder for bruk av familieråd i familievernnet.

De seks koordinatorene tilknyttet pilotprosjektet har alle lang erfaring fra koordinatararbeid med familieråd i barnevernet. De har deltatt på en egen opplæring i bruk av familieråd i familievernnet. De har også deltatt på fellessamlinger og de metodeansvarlige har hatt egne møter med koordinatorene.

Det har vært avholdt to prosjektsamlinger med prosjektmedarbeiderne og ansatte ved pilotkontorene hvert år, den første i november 2013. Minst to terapeuter ved hvert av kontorene har deltatt på prosjektsamlingene. I tillegg har lederne ved hvert av pilotkontorene vært aktive deltakere på prosjektsamlingene og på møtene for øvrig.

3.5 Resultatmål

I kravspesifikasjonen i forbindelse med utlysningen av konkurransen beskrives det overordnede målet slik 'Barn involveres i saker som gjelder dem selv. Familien brukes som ressurs for å løse samværs- og konfliktsaker der det skal finnes gode løsninger for barn'. De viktigste resultatmålene i pilotprosjektet:

1. Prøve ut om familieråd som metode er egnet for Familievernnet
2. Prøve ut om familierådsmetoden er egnet til å gi barn som kommer til familievernnet innflytelse i saker som gjelder dem selv.
3. Kartlegge hvilke rammebetingelser som må være til stede for å bruke familieråd i familievernnet
4. Gjennom bruk av KOR i tilknytning til familieråd, finne ut om familieråd bidrar til en subjektiv opplevelse av endring for barnet og om familieråd oppleves som nyttig og trygt for barn og foresatte.

4. Metode

Forskningsspørsmålene har vært knyttet til barn, foreldre, familieterapeuter, koordinators, familie/nettverkets og prosjektmedarbeidernes opplevelser og erfaringer med utprøvingen av familieråd. Av denne grunn har vi valgt å gjennomføre kvalitative intervjuer hvor vi har innhentet subjektive og personlige erfaringer. Metoden for datainnsamling har i hovedsak vært kvalitative semistrukturerte intervjuer med enkeltpersoner, men også ett fokusgruppeintervju. Vi har også hatt tilgang til enkelte dokumenter, for eksempel oppsummering av familieterapeutenes erfaringer fra pilotprosjektet i 2014. I dette kapitlet redegjøres det for det metodiske og analytiske grunnlaget for undersøkelsen. Vi redegjør først for utvelgelsen av informanter, og deretter drøfter vi de muligheter og begrensninger som ligger i datamaterialet og analysestrategi.

4.1 Informanter og utvalg

Undersøkelsen er basert på i alt 58 intervjuer, samt et fokusgruppeintervju med seks av familieterapeutene. Med noen få unntak, ble intervjuene gjennomført i perioden februar 2016 til april 2016. Prosjektgruppen har bestått av fem forskere. Vi har i alt gjennomført:

Tab. 1. Antall informanter fordelt på grupper

Barn / unge	Foreldre	Familie-medl.	Familie-terapeuter	Koordinatorer	Ledere av kontorene	Prosjektmedarbeidere
11	15	4	13	6	4	5

I tillegg til å intervju 11 barn, intervjuet vi støttepersonene til to barn om deres erfaringer. Fire familieterapeuter deltok både i et fokusgruppeintervju og i individuelle intervjuer. De er også blitt intervjuet individuelt. Alle prosjektmedarbeiderne i Bufdir og Bufetat er blitt intervjuet, samt regnskapsansvarlig, alle lederne av pilotkontorene, alle familieterapeutene som har vært involvert i pilotprosjektet og alle koordinatorene. Tabell 2 gir en oversikt over antallet gjennomførte og avsluttede familieråd, antallet oppfølgende familieråd og antallet familieråd som var planlagt og skulle gjennomføres, men som ble avlyst.

Tab. 2 Gjennomførte og avsluttede familieråd, oppfølgende familieråd og avlyste familieråd i perioden 2014-2015

	Kontor A	Kontor B	Kontor C	Kontor D	I alt
Gjennomført og avsluttet	5	4	2	2	13
Oppfølgende familieråd	2	1	1	2	6
Påbegynte, men avlyste familieråd	3	1	1	7	12

I perioden 2014 -2015 ble det gjennomført og avsluttet i alt 13 familieråd ved pilotkontorene. Av disse ble det gjennomført et oppfølgende familieråd i seks av sakene. Antall gjennomførte familieråd gir ikke en tilstrekkelig innsikt i aktiviteten ved kontorene. Dette skyldes at det har vært planlagt og påbegynt i alt 12 familieråd, men som av ulike grunner ikke er blitt avholdt. Ifølge terapeutene hadde mange av de påbegynte familierådsmøtene blitt avlyst fordi familien selv hadde funnet frem til løsninger på problemene som lå til grunn for familierådet.

Vi har intervjuet koordinatorene og familieterapeutene som har vært involvert i alle de 13 gjennomførte familierådene, og vi har intervjuet enten begge eller den ene av foreldrene i 10 av de avholdte familierådene. Vi har intervjuet 11 barn som deltok i de 10 familierådene, samt støttepersonene til to små barn (to og fire år på tidspunktet for familierådet). Vi har derfor oppgitt at vi har informasjon fra i alt 13 barn (11 barn som er intervjuet direkte og to som er blitt intervjuet via deres støttepersoner). Barna vi intervjuet var i alderen 12 til 19 år, gjennomsnittsalderen av barna var 14 år på intervjutidspunktet.

Rekruttering av informanter blant prosjektmedarbeiderne, opplæringsansvarlige, koordinatorene og familieterapeutene har vært enkel og uten motstand. I den grad det har vært utfordringer, har dette vært knyttet til praktiske forhold som å finne tidspunkt for gjennomføring av intervjuer. Den sentrale prosjektledelsen har hjulpet oss med å knytte kontakter med pilotkontorene. Vi presenterte evalueringsprosjektet på et prosjektmøte 12. februar 2016. Således fikk vi anledning til å redegjøre for evalueringen og svare på spørsmål knyttet til denne. På dette møtet deltok både ledere og familieterapeuter ved de ulike kontorene, og møtet ble avholdt som en videokonferanse slik at representanter fra alle pilotkontorene var til stede. Dette møtet ga oss anledning til å knytte gode kontakter ved de

ulike pilotkontorene og hvor vi gjorde avtaler om hvordan den videre kontakten skulle foregå. Vi har besøkt alle pilotkontorene, og vi har gjennomført mesteparten av intervjuene med terapeutene på deres egen arbeidsplass. Alle terapeutene er blitt intervjuet ansikt til ansikt. Fire av koordinatorene er intervjuet ansikt til ansikt, mens to er foretatt per telefon. Ett av intervjuene med lederne er gjennomført som et telefonintervju, mens de andre ansikt til ansikt.

Av tids- og ressursmessige hensyn var vi nødt til å foreta en viss avgrensning av hvilke familieråd som vi skulle innhente informasjon fra. Ved kontorene C og D innhentet vi informasjon fra barn og foreldre i alle familierådssakene. Ved begge ble familierådsmøtet avholdt i november/desember 2014 og det oppfølgende familierådsmøtet i begge sakene i februar/mars 2015. Ved kontorene A og B ble det innhentet informasjon fra syv familieråd som alle var avholdt og avsluttet i 2015. Vi mangler derfor informasjon basert på barn og foreldres erfaringer i familierådsmøtene ved kontorene A og B i 2014, men har til gjengjeld informasjon om disse sakene ved å ha intervjuet koordinatorene og familieterapeutene. I enkelte av sakene har vi et unikt datamateriale fordi vi har fått belyst erfaringene med planlegging, gjennomføring og oppfølging av familieråd basert på intervjuer med to barn, begge foreldre, to besteforeldre, en terapeut og en koordinator, i alt 8 personer.

Det var terapeutene som formidlet kontaktinformasjon til foreldrene. I noen tilfeller gjorde terapeutene avtaler med foreldre og barn slik at dette var tilrettelagt da forskerne kom på besøk til pilotkontorene. I andre tilfeller fikk vi telefonnummeret til foreldrene og avtalte med dem direkte hvor og når intervjuene med dem og barna skulle foregå. Tre av foreldrene er intervjuet per telefon, mens dette gjelder to av ungdommene (17 og 19 år). To av besteforeldrene er også blitt intervjuet per telefon.

Med unntak av noen få saker, har vi opplevd stor grad av samsvar mellom hvordan de ulike deltakerne har opplevd familierådsmøtene. Vi har foretatt en nærmere analyse av de sakene hvor det ikke har vært samsvar mellom de ulike informantenes erfaringer med familieråd. Dette har vært saker som er blitt beskrevet som utfordrende og konfliktfylte. Disse har gitt innsikt i forhold som taler imot at det skal avholdes familieråd.

4.2 Utforming og gjennomføring av de kvalitative intervjuene

Datainnsamlingen var basert på semistrukturerte dybdeintervjuer. Det ble i hovedsak gjennomført ett intervju med informantene, men fem av familieterapeutene ble intervjuet to ganger da disse også deltok i et gruppeintervju i starten av prosjektet. Det ble utformet en intervjuguide til hver av informantgruppene. Barn, foreldre og personer i familie og nettverk

ble bedt om å fortelle om grunnlaget for familierådet, om planleggingen av familierådet, om selve familierådsmøtet og om fasen etter familierådsmøtet, om erfaringene med familierådsmøtet og om situasjonen var blitt bedre.

Livsformintervjuet (Haavind, 1987, Andenæs, 1991) lå til grunn for utformingen av intervjuguiden til barna og ungdommene. I noen av intervjuene med ungdommene ble deler av intervjuguiden til foreldrene også anvendt. Vi har også tatt med tegnesaker slik at barna har kunnet tegne mens de er blitt intervjuet. Noen av barna har ønsket å bli intervjuet mens en av foreldrene har vært til stede.

Koordinatorerne og familieterapeutene ble spurt om deres erfaringer med planlegging, gjennomføring og oppfølging av familieråd og som ble konkretisert gjennom eksempler. I tillegg ble de, lederne og prosjektmedarbeiderne spurt om erfaringer med implementeringen av familierådsprosjektet.

Hvert intervju varte mellom 25 minutter og to timer. Det korteste intervjuet var med en bestemor som stilte seg veldig positivt til gjennomføringen av familieråd, men som ønsket å formidle ett budskap i tillegg til at hun var fornøyd. Det var at 'Familievernet må alltid tilby støttesamtaler til foreldrene etter at familierådet er avholdt og på nytt forsøke å løse opp i konfliktene'. Det ble gjort lydopptak av alle intervjuene, og de er blitt transkribert i sin helhet av forskerne selv og av to personer i tillegg. De sistnevnte hadde begge erfaringer fra transkribering av intervjuer fra før. Sitatene som gjengis er til en viss grad endret av hensyn til informantenes anonymitet, og av samme grunn er det gjort endringer når det gjelder kjønn og alder på personene som nevnes av informantene.

Informantene har vist interesse og velvilje for undersøkelsen. De har strukket seg langt for at intervjuene har latt seg gjennomføre praktisk. Vi har opplevd at foreldre, som fortsatt sliter med en vanskelig livssituasjon, har stilt som informanter fordi de har ønsket å bidra med sine erfaringer slik at disse kan komme andre til gode. I situasjoner hvor de føler seg slitne, har de strukket seg for å snakke med oss. Vi har også opplevd foreldre som ved flere anledninger har spurt barna om å bli intervjuet, men hvor barna har gitt uttrykk for at de ikke ønsker å delta. Begrunnelsen for barn og unges avvisning har vært at de har vært lei av 'å ha noe mer med fagfolk å gjøre'. Mange av barna har det dessuten travelt. De flytter ofte mellom foreldrene, er aktive i fritidsaktiviteter, og de har verken hatt lyst eller tid til å la seg intervjuet av en forsker.

Informantene oppga at det var barn med i alle familierådsmøtene, og alle barna var representert med en støtteperson. Alle barna i familiene var invitert til å delta på

familierådsmøtene, men vi har også intervjuet eldre søsken som ikke ble invitert til å delta på familierådet, men som hadde ønsket å delta. Som regel deltok ungdommene på hele familierådsmøtet.

4.3 Analyse

Hovedspørsmålene som blir stilt til materialet er om familieråd er egnet metode for familievernet. Analysen vil bygge på ulike datasett, alt fra transkriberte intervjuer med barn, foreldre, familiemedlemmer, familieterapeutenes erfaringer, underveisrapportering, men også intervjuer med koordinatorene, prosjektmedarbeiderne og lederne ved familievernkontorene. Analysen har vært en fleksibel og utforskende prosess som startet allerede i arbeidet med intervjuing, men også ved å fortolke datamaterialet som foreligger ved prosjektstart. Analysen har bygget på systematisk tekstkondensering (Malterud 2011) som består av fire trinn; å få et helhetsinntrykk (uten å systematisere, men lese alt og oppsummere og etterspørre foreløpige temaer i teksten), identifisere meningsdannende enheter (utvelgelse av tekst som belyser temaene fra første fase), abstrahere innholdet i de meningsdannede enhetene (systematisere de meningsbærende enhetene og sortere stoffet og spørre seg om hva tekstene forteller oss om problemstillingen) og sammenfatte betydningen av dette (utvikle en analytisk tekst som representerer resultatene i forskningsprosjektet). Ofte vil en bevege seg frem og tilbake mellom de ulike analysetrinnene. Analysen har foregått i et tverrfaglig forskerfellesskap, og dette vil bidra til en kommunikativ validering av tolkning og konklusjoner, noe vi ser som viktig for kvalitetssikring av materialet.

4.4 Respondentvalidering

Alle deltakerne i prosjektet ble invitert til et dialogseminar 23. august 2016 hvor innhold og analyse av utkast til rapport ble presentert og drøftet. I alt 16 deltakere deltok på seminaret. På forhånd hadde alle fått tilsendt rapporten for gjennomlesning, også deltakere i pilotprosjektet som ikke kunne komme. Hvert av pilotkontorene var representert på seminaret, men også andre interesserte, blant annet ansatte i Bufetat som har arbeidet med familieråd i barnevernet. På seminaret ble rapporten presentert kapittel for kapittel, etterfulgt av tid for kommentarer, spørsmål og utdypende informasjon. På denne måten har vi fått validert rapporten av sentrale aktører på ulike nivåer i pilotprosjektet. Hovedinntrykket fra tilbakemeldingene var at funn og analyser ble bekreftet, men de ble også i enkelte tilfeller utdypet. I den siste bearbeidingen av rapporten er det blitt tatt hensyn til tilbakemeldingene, og uten at dette har gått på bekostning av forskernes integritet.

4.5 Etiske betraktninger

Evalueringen av pilotprosjektet er blitt godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). De har godkjent prosjektbeskrivelsen og intervjuguidene til de ulike informantgruppene i prosjektet. Henvendelsen til barn og foreldre gikk via familieterapeutene, og i tråd med NSD sine føringer. De orienterte foreldrene om prosjektet og ønsket om å inkludere barn over syv år som informanter. Barna ble først spurt av foreldrene om de ville delta i undersøkelsen. Barn og foreldre kunne selv velge hvor de ønsket å bli intervjuet. Barn og foreldre ble intervjuet både på familievernkontorene, hjemme hos dem selv og i leide lokaler i nærområdet. Det ble utarbeidet særskilte informasjonsskriv til hver av informantgruppene, og alle har gitt sitt samtykke til å bli intervjuet. De er også muntlig og skriftlig blitt gjort oppmerksom på retten til å trekke seg. I rapporten har vi valgt å ikke oppgi navnet på familievernkontorene som deltok i pilotprosjektet for ytterligere å anonymisere informantene. Likeledes har vi utelatt eller omskrevet forhold ved informantene for å anonymisere materialet ytterligere. Intervjuene med barn og foreldre har vært rettet mot personer i sårbare livssituasjoner. Etter avtale med familievernkontorene kunne de som ønsket det få oppfølgende samtaler med en familieterapeut. Ingen har benyttet seg av det tilbudet.

5. Barnas erfaringer med familieråd

5.1 Innledning

Vi har intervjuet 11 barn og unge, både jenter og gutter, som på intervjutidspunktet var mellom 10 og 20 år. To barn under 7 år er representert ved intervju av deres støtteperson, og noen barn under 10 år er representert ved foreldre. Antallet familieråd representert i undersøkelsen hvor barn og/eller støtteperson er intervjuet, er åtte.

Intervjuene har hatt ulik varighet, alt fra 10 minutter til 1 ½ time. Barna er blitt intervjuet hjemme hos dem selv, på familievernkontorer og leide lokaler i barnas nærområde. Noen av barna har hatt følge av en forelder, mens andre ønsket å bli intervjuet alene. To av intervjuene er foretatt over telefon etter ønske fra de unge selv.

Noen foreldre vurderte at det var til barnas beste at barna ikke ble intervjuet. Det hadde gjerne sammenheng med at flere offentlige instanser var involvert i familiene som snakket med barna, og som foreldrene erfarte skapte stress og slitasje hos barna. Det var også foreldre som vurderte at familierådet hadde vært belastende og at det ikke var ønskelig å uroe barna med vanskeligheter som var tilbakelagt.

Intervjuene har tatt utgangspunkt i hvordan barna har det på intervjutidspunktet, hvordan hverdagslivet deres er nå og deretter hvordan hverdagene fortonet seg etter at foreldrene ble skilt. Tilnærmingen i intervjuene har vært utforskende, og forsøkt holdt tett på barnas språk og begreper. Det er lagt vekt på å få frem barnas fortellinger om hvordan familierådet kom i stand, ble gjennomført og fulgt opp, av den hensikt å få innsikt i deres erfaringer, hva som skjedde, hvem som var involvert og hvordan de selv tok del. Presentasjonen av barnas erfaringer følger den samme strukturen og begynner med barnas situasjon etter samlivsbruddet og prosessen videre.

5.2 Barnas situasjon etter samlivsbruddet

For noen av barna hadde samlivsbruddet mellom foreldrene skjedd for 5 eller flere år siden, mens det for andre hadde skjedd de siste 2-4 årene. Deres minne av og fortellinger om samlivsbruddet varierer, men de beskriver alle hvordan de hadde det i forkant av familierådet som foregikk for ett til to år siden.

Barna og deres støttepersoner forteller om relasjonelle utfordringer i etterkant av foreldrenes samlivsbrudd. For noen av barna ble det brudd i kontakten med den ene forelderen, for andre var det konflikter og brudd i kontakten mellom foreldrene, og flere opplevde å miste kontakten med den ene siden av slekten, avhengig av om de bodde med sin mor eller far. Noen av barn hadde delt bosted i begynnelsen, med alt fra en til tre uker hos den ene forelderen og så et bytte til den andre. I familiene hvor foreldrene ikke snakket sammen og hvor barna bodde hos den andre i helger eller som delt bosted, ga barna uttrykk for at dette ble vanskelig og tøft. Et av barna forklarte det på denne måten:

B: Slik at mamma sa jeg skulle si dette til pappa. Så da får du si dette og til mamma også. Jeg ble imellom. Så jeg ble veldig forvirra og lei til slutt, for jeg ble liksom mellom krangelen med dem på en måte.

I: Så det var noe du ønska en forandring på?

B: Mm. Men de andre tingene husker jeg ikke.

Det var barn som ga uttrykk for at det hadde vært vanskelig å stå opp og late som om alt var greit, når det var alt annet enn greit. Vanskene som fulgte etter samlivsbruddet kunne også påvirke deres konsentrasjon på skolen.

B: Ja. Det var ofte slik når det var vanskelig hjemme, så sleit jeg på skolen og jeg satt og tenkte på alt annet som jeg egentlig ikke skulle tenke på. Og da fikk jeg ikke med meg så mye på skolen.

Noen av barnas foreldre hadde hatt et betydelig strev i etterkant av samlivsbruddet og barna beskrev hvordan de på ulikt vis hadde forsøkt å skjerme denne forelderen for ytterligere bekymringer. Søsken hadde også forsøkt å ivareta hverandre og seg selv på best mulig måte, ved blant annet å ta et større ansvar hjemme og ved og ikke si så mye om hvordan de selv hadde det. Andre hadde forsøkt å si i fra til sine foreldre at det ble for mye for dem.

B: Det var ikke så mye først. Men når det ikke ble bedre, så prøvde jeg å si ifra om at jeg vil ikke ha så mye ansvar. Men det endte bare opp med krangel og det ble diskusjoner og sånn. Så jeg la det bare fra meg og bare fortsatte å ta ansvar. For det ble best på den måten.

B: Hun har hjulpet meg mye da, i en sånn periode hvor jeg var skikkelig deppa, var kjempe lei meg og hadde ikke noe selvtillit ... gikk bare rundt og var deppa og tenkte at alt sammen var bare dritt.

I: Og da betyr søsteren din mye?

B: Ja, når hun har det vondt så støtter jeg henne og gjør sånn at hun blir i bedre humør, og når jeg er lei meg så blir hun på en måte en støtteperson.

Det var flere av barna som gikk til samtaler på BUP og/eller familievernkontoret for å få hjelp med egne vansker og opplevelser i forbindelse med samlivsbruddet. Noen hadde hatt plager

og et strev tidligere som ble forsterket, som for eksempel søvnevansker, uro og rastløshet, usikkerhet og engstelse og for noen angst. For enkelte hadde det tatt en stund før det ble oppdaget at de trengte hjelp. Det var også søsken som hadde oppsøkt hjelpeapparat på hverandres vegne. Noen av barna og familiene var i kontakt med barnevernet før de fikk oppfølging fra familievernnet, og noen fikk det etter at de hadde hatt familieråd. Møtet med familievernnet og familierådet ble slik de beskriver det et vendepunkt i noen av disse barnas liv.

5.3 Forberedelsene til familierådet

De fleste barna ble gjort kjent med familieråd enten av sine foreldre eller sammen med en forelder på familievernkontoret. Noen hadde fått en brosjyre og en film om familieråd med seg hjem.

I: Husker du hvordan du ble informert om dette med familieråd eller hvordan det var?

B: Ja, mamma hadde vel vært i møtet med dem tror jeg. Og så kom hun hjem og fortalte litt om det da. At de skulle hjelpe oss litt med å få det bedre liksom i familien.

I: Husker du hvordan familieråd ble forklart da?

B: Nei. Jeg bare satt der.

Uavhengig av hvordan barna ble informert formidler de på ulikt vis en reservasjon mot familieråd i starten, både om de trodde det kunne være til hjelp, og en usikkerhet knyttet til hva familieråd var. Et av barna sa det på denne måten; *Hadde ikke lyst først – visste ikke hva det gjaldt i det hele tatt*. En annen syntes familieråd virket litt snålt fordi det skulle inviteres masse folk. Noen hadde ikke tro på det etter møter med andre hjelpeinstanser i forkant, møter de hadde erfart til liten eller ingen hjelp.

I: Hvordan syntes du familieråd hørtes ut når du hadde fått det foreslått?

B: Nei jeg var negativ til det. Fordi jeg ville egentlig ikke være med på det. Fordi jeg så for meg det var sånn (barneverns) opplegg. At det kom til å bli det samme om igjen. Altså det samme tullet en gang til. Så jeg var veldig negativ til det. Og hadde ikke lyst å være med. Så for meg at det ikke kom til å hjelpe meg.

Barna fikk tid til å tenke gjennom om de ønsket å forsøke familieråd. Enkelte sa de kunne tenke seg om i to uker. Noen av barna som beskrev hvordan de førte en dialog med seg selv om de skulle si ja eller nei, og hvordan brosjyren som lå på nattbordet ble en påminner om beslutningen som skulle tas. Det var enkelte barn som tenkte at de måtte si ja av hensyn til familien og av hensyn til hva som kunne skje om de sa nei.

B: Jeg tenkte egentlig bare at jeg får være med, så det i hvert fall ikke blir noe mer uvær i familien da.

I: Ja. Sånn at hvis du sa nei, så kunne det bli mer trøbbel?

B: Ja, siden da kunne jeg på en måte få litt sånn der gruppepress på en måte, at alle sammen begynner å presse deg om at du burde være der og der ...

Noen av foreldrene hadde også vært usikre og snakket med barna om det, og sammen kom de frem til at de ville gi familieråd en sjanse. Noen barn formidler at de fikk et felles håp sammen med den ene forelderen om at familieråd kanskje kunne gjøre livet deres litt bedre, mens andre likte at det ikke bare skulle dreie seg om dem, men hele familien. I barnas fortellinger om å bli med på familieråd var det viktig at minst en av foreldrene var interessert og positivt innstilt til at familieråd kunne være til hjelp.

B: Nei jeg var litt skeptisk. Mamma ville jo ikke fordi hun trodde alle skulle dømme henne. Hun skjønnte nok ikke helt hva det gikk ut på, og da ble vi kanskje litt påvirka av det, for vi var ikke kjempegira vi heller. Men pappa var gira på å få det til så da fant vi ut at vi skulle bli med også.

Det ble av flere også beskrevet som betydningsfullt hvordan representanter fra familievernet og koordinator møtte dem.

B: Vi fikk jo mange brosjyrer og sånn, men det var hun (koordinatoren) som fikk snudd på innstillinga.

B: Det var mest mamma som fortalte hva det gikk ut på, og sa det skulle komme en mann til oss og prate litt. Og det var helt greit. Men det var han mannen som kom hjem til oss og informerte oss, og da fikk jeg et annet syn på det da. Da kjente jeg at jeg var litt gira på å prøve å få det til da.

Det var ikke nødvendigvis hva som ble sagt som var fremtredende i barnas fortellinger, men hvordan de opplevde personene fra familievernet og koordinator. Det ble av flere satt pris på at de voksne var hyggelige og ikke så alvorlige, at de kunne le sammen og formidle et håp og en tro på endring.

B: ...jeg tror ikke han sa noe spesielt. Men det var litt den personen han var. Han var i godt humør merka jeg. En veldig god type. Så jeg tror at en helt annen person med en helt annen personlighet kunne sagt akkurat det samme. Og da hadde jeg ikke kommet, for han var en skikkelig fin type altså.

B: De fikk det til at det var lettere stemning på en måte. Selv om vi strevde med noe som var alvorlig, så fikk de på en måte stemninga til å bli mye lettere på en måte.

Barna som hadde erfaringer fra andre hjelpeinstanser beskrev gjerne møtene med familievernet og koordinatorene i lys av disse.

I: Du hadde mista litt troa på disse hjelpeinstansene?

B: Ja jeg hadde det. Men når jeg møtte dem liksom. De var trivelige og det var egentlig ikke som barnevernet

I: Hvem var det du møtte som var trivelige?

B: Disse i familierådet.

I: De som organiserte og holdt på med det og var med på å ordne det.

B: Mm. De var veldig trivelige og var artige og blide og sånn. Så det ble mye bedre på grunn av det og. At de fikk opp humøret og sånn. Barnevernet gjorde ikke det

5.4 Barnas temaer og spørsmål til familierådet

De fleste barna forteller at de var med og laget spørsmål til familierådet, mens andre ikke husket det så godt. Noen hadde vært sammen med søsken og en fra familievernet, mens andre hadde vært sammen med en eller begge av sine foreldre og representanten fra familierådet. I de familiene hvor barna var små, ble spørsmålene utformet av de voksne. Hvordan barna ble involvert i de få familierådene som ble beskrevet som belastende, har vi begrenset informasjon om.

Barnas fortellinger er vevet sammen med deres hverdag og livssituasjon etter samlivsbruddet, og dette gjenspeiles også i de temaene og spørsmålene barna var med å utforme. For mange handlet det om et ønske om at deres livssituasjon skulle bli bedre. Et av barna formidlet det på denne måten. *...jeg vet ikke hva jeg ønsket med familierådet egentlig – ville bare at det skulle bli bedre.* Noen ønsket å redusere kontakten med den ene forelderen, mens andre ønsket å få kontakt og gjenoppta samvær. Det handlet også om avvikling av sommerferier, hvem de skulle være hos, og om andre i familien kunne hjelpe til med kjøring og henting til aktiviteter. I enkelte av fortellingene hadde foreldre og barn ulike ønsker for hvordan kontakten og avtaler med øvrig familie burde være. Enkelte av barna ønsket ikke faste opplegg, men heller ordninger som ga større fleksibilitet og valgmuligheter. Barna formidlet en forståelse for at familierådet også kunne dreie seg om foreldrenes behov for støtte i hverdagen, og at de derfor hadde lempet på sine egne ønsker. For noen handlet spørsmålene om hvordan venner og familie kunne samles til feiring av familiebegivenheter på måter som gjorde at de kunne slappe av og glede seg, fremfor å grue seg til eventuelle krangler og vanskeligheter mellom de voksne. Et sentralt tema i flere av barnas fortellinger er nettopp hvordan forholdet til og/eller mellom foreldrene kunne bli bedre eller avklart, slik at de kunne få en tryggere hverdag og ordninger for hvordan besøk og kontakt med foreldrene og annen slekt/nettverk skulle ivaretas. Noen av barna formidlet det på denne måten:

B: Og hovedfokus var jo at mamma og pappa skulle klare å samarbeide igjen.

I: Det var en av de tingene du ønska at mamma og pappa skulle samarbeide?

B: Ja. Og i hvert fall prate med hverandre. For det ble veldig vanskelig når jeg går på skolen at foreldrene ikke klarer å samarbeide og kommunisere om barna sine. Så blir det veldig vanskelig.

I: Husker du spørsmålene nå?

B: Ja. Hvem som skulle følge meg opp og sånn, og hvor jeg skulle være i ferien hvis jeg ikke ville være hos pappa.

B: ..eller det var jo på en måte hvordan jeg kunne bo og sånn, men jeg følte ikke at det ville hjelpe før møtet.

I: Ja, spørsmål som var viktige for deg.

B: Ja, hvem som kunne ta meg med på tur og sånn.

5.5 Hvem skal være med på familierådet og hvem skal være støtteperson?

De fleste barna forteller at de sammen med en eller begge av foreldrene, søsken og koordinator fant ut hvem de skulle invitere til familierådet. Dette lot til å foregå som et samarbeid for mange. Andre hadde et minne av at det bare ble bestemt. Det var også barn som fortalte at de både valgte og tok kontakt med familiemedlemmer og venner som de ville invitere. Enkelte fortalte at de hadde vært usikre på om de ville ha med foreldres nye kjærester eller begge foreldrene, hvilket ble hensyntatt i de fleste familierådene. For de yngste barna var det foreldrene som valgte hvem som skulle være med. Deltakere som ble invitert var gjerne besteforeldre, tanter og onkler, kusiner og fettere, venner av barna og venner av foreldre og familien. Antallet deltakere i familierådene varierte fra under 10 til over 20 deltakere.

I: Hvordan kom dere frem til hvem som skulle være med på møtet?

B: Vi kom med hvert vårt ønske. Og så ble vi vel enige.

B: Eller, jeg sa liksom hvem jeg synes burde være med, hvem som liksom hadde noe med det å gjøre da.

B: Nei. Det var selvskevet. Noen hører jeg ikke fra på månedsvis og sånn. Så skjønte med en gang hvem jeg skulle velge. Hvem av de nærmeste og sånn.

B: Nei, jeg spurte dem selv jeg. Fordi jeg sa at dette angår meg og da vil jeg helst spørre dem selv.Og jeg sa. Vil du møte? Jeg skal gjøre det for deg ja. Da ble jeg glad. De kom jo alle sammen. Bestemor med en kjempestor kake og.

Det skulle også velges en støtteperson som barna kunne ha med i familierådet, eller støttekontakt som flere av barna kalte det. De yngste barna ble representert av en støtteperson valgt av foreldrene. De fleste barna fortalte at de hadde vært med på å velge sin støtteperson og funnet god støtte i denne personen i forkant og under møtet, men det var også andre som ikke husket hvem deres støtteperson hadde vært. Støttepersonene kunne være en tante eller onkel, en venn, venninne eller bekjent av familien og barnet. Barna som valgte en venninne

eller jevnaldrende slektning, var opptatt av at det var en de kunne stole på, som ikke fortalte ting videre. De ville ikke at alle barna eller folk i nærområdet skulle vite hvordan de hadde det i familien. Flere av barna formidlet i denne og andre sammenhenger et ønske om å være en *normal familie*.

I: Valgte du også en slags støtteperson?

B: Jeg tror det var onkelen min. Jeg husker ikke. Det er ganske lenge siden.

B: Det var en som jobber på en skole, en som mamma kjenner, sånn, utenom da. Som vi har snakket litt med. Jeg møtte henne før møtet da, litt sånn at hun visste hva jeg tenkte da. Sånn at hun kunne snakke litt for meg da om det gikk litt skeis.

I: Var det noe andre kunne bidra med eller støtte deg med som du tenker var viktig for deg?

B: ...det var dette at jeg hadde støttepersonen ved siden av meg da. At hvis det var vanskelig, ja at hun satt nærme meg da.

Det var også barn som ønsket at en av foreldrene skulle være deres støtteperson, men som hadde blitt forklart at foreldre ikke kunne være støtteperson denne dagen. Et av barna undret seg over dette.

I: Men så var det en støtteperson du skulle ha. Var det du som valgte det da?

B: For det sa (K). Jeg sa mamma. Men nei, jeg kan ikke velge henne for hun skal bare være mammaen din den gangen. Kan jo være støtteperson selv om hun er mamma vel. Hun er jo flere ting enn bare mamma for meg da. Så nei, så måtte jeg ta en annen.

5.6 Barnas erfaringer i forkant av familierådet

De aller fleste barna var spente i forkant av familierådet, og mange grudde seg og var usikre på om de ville gjennomføre det. *Dagene før var helt forferdelig – det var så mange i familien, jeg var litt redd, sitte rundt et bord med alle de da. Det var litt skummelt.* Noen hadde lyst til å avlyse familierådet eller ikke møte. Noen bekymret seg for om de som var invitert kom til å møte. Enkelte av barna beskrev tiden i forkant som en følelse eller stemning. *Jeg husker ikke så mye av prosessen i forkant, bare at det var litt ekkelt.* Andre var spente fordi de lurte på om det ville komme noe godt eller dårlig ut av møtet. Det var også knyttet usikkerhet til hvordan de selv ville takle situasjonen, om de voksne brydde seg, om de kom av andre grunner, og om usikkerhet overfor personer i familie og nettverket som de ikke kjente så godt eller ikke hadde sett på lenge. Noen syntes det ville bli *litt flaut å sitte der* med alle sammen.

I flere av fortellingen var det også knyttet usikkerhet til om det ville bli mye krangling og om de voksne klarte å *skjerpe seg*. Et av barna sa det på denne måten; *Jeg trodde det skulle bli verre, men det ble det jo ikke. Jeg trodde det skulle bli skikkelig mye krangling rundt bordet.*

For enkelte av barna ble familieråd noe de tenkte på daglig i forkant av møtet, også når de var på skolen. Da kunne tankene forsvinne fra det de holdt på med i timene. Tankearbeidet kunne komme som dårlige drømmer om hva som kunne hende hvis alle bare kranglet med hverandre. Noen av barna snakket med søsken, en betrodd venn eller slektning om hvordan de hadde det, og enkelte tilbrakte tiden i forkant av møtet med en betrodd og syntes det hjalp. Andre fant det også betryggende å vite at noen de likte godt skulle være med på møtet. Det kunne være en rolig onkel, en grei venninne, en tante som var snill og noen som kjente litt til situasjonen deres fra før.

5.7 Familierådet

Familierådene ble avholdt i møtelokaler på campingplasser, hoteller, barnehager, familievernkontorer og i forbindelse med foreldres arbeidsplass. De fleste barna beskriver at møtet foregikk i et rom med et bord hvor alle familierådets deltakere satt rundt. Barna satt gjerne med en eller to fortrolige ved sin side, som for de fleste var støttepersonen og en fra familien. Mors og fars familie satt ofte samlet på hver sin side av bordet, og enkelte foreldre hadde også med seg en støtteperson. For de aller yngste barna var møtet organisert slik at de kunne løpe inn og ut av møterommet samtidig som de ble ivaretatt av voksne i et rom i tilknytning til møtelokalet eller i lek utendørs. Barna var til stede under hele familierådsmøtet, som kunne vare fra 3 timer til en hel dag. Også i møter hvor møtedeltakere forlot lokalet grunnet uoverenskomster, ble møtet gjennomført med de som var igjen. Barnas opplevelse av møtelengden varierte. Noen av barna, spesielt de yngste, syntes møtet var veldig langt og kjedelig, men greit allikevel fordi de syntes det var en fin måte å få med seg det som skjedde. Andre likte at møtet var langt og de beskrev da gjerne møtet som et godt sted å være og hvor stemningen var god.

B: ..jeg tror nesten vi satt i seks timer. Men det gjorde egentlig ikke noe. For det var jammen et godt møte. Avslappa stemning og jeg likte det egentlig på en måte.

I: Et godt sted å være?

B: Helt merkelig. Jeg vet nesten ikke hvordan jeg skal forklare det. Men det var godt å vite endelig at noe skulle bli gjort da forhåpentligvis. Og det ble det jo også.

I: Du hadde håp og forventninger til at det skulle komme noe ut av dette?

B: Ja, og det gjorde det også uten tvil.

Familierådene ble holdt på både helgedager og ettermiddager, etter skole og arbeidstid. Noen begynte møtet med et felles måltid, mens andre spiste i en pause, avhengig av blant annet møtetidspunkt. Måltidet ble for noen en anledning til å snakke sammen før møtet startet og for andre underveis: *Vi spiste pizza først, sånn at vi liksom kunne kose oss litt først da.* Barna

satte pris på det felles måltidet og flere gledet seg til pizza. Noen fortalte at de hadde vært med å velge hva de skulle spise. Alle spiste pizza, noen også godterier og kaker som familiemedlemmer hadde tatt med. *Vi spiste pizza og sjokolade og brus og koste oss ved siden av. Det var godt.*

Tiden rett i forkant og begynnelsen av møtet ble beskrevet som krevende av flere av barna.

B: Jeg grudde meg skikkelig. Når jeg kom inn satte jeg meg ved kontaktpersonen min og tante. Jeg hadde mest lyst til å grave meg under bordet. Hadde ikke snakket med mange på lenge

B: Jeg var spent. Ja, men som jeg sa, så ble vi møtt veldig fint da. Og ja dem var flinke til å informere egentlig om hva som skulle skje framover. Så det var ikke noe sånn jeg grudde meg. Men jeg var litt spent.

Barna kunne også være opptatt av tidspunktet de ankom møtet, og de som erfarte å komme sist fortalte at de ikke likte det. Noen hadde trengt støtte og hjelp til å gå inn, og et av barna forklarte hvordan det hadde vært på denne måten.

B: Det var greit at hun (terapeuten) sa at jeg måtte det, for ellers hadde jeg ikke gått inn. Da hadde jeg trukket meg. Natta før hadde jeg ikke lyst og ville trekke meg. Men så tenkte jeg, nå er det der, kanskje jeg bare må gjennomføre.

Noen av barna hadde avtale om at de kunne gå ut av møtet og ta en pause hvis de kjente behov for det. Selv om de ikke benyttet seg av det, likte enkelte at dette var en mulighet. Et av barna sa: *Jeg valgte å ikke gjøre det fordi vi spiste og hadde det fint. Tenkte at det kunne bli mer morsomt.* Når møtet først var i gang, lot spenningen til å avta også for de av barna som grudde seg mest.

I: Hvordan hadde du det når du først satt der og møtet var i gang?

B: Jeg var litt sjenert og urolig først. For jeg var litt usikker på hvordan dette kom til å ende da liksom. Men når vi fikk prata og liksom fikk ting å diskutere, så gikk det greit.

Barna snakket om familierådsmøtet som ett møte. På mer detaljerende spørsmål om hva som foregikk, trer skiftene i møtet frem, hvor det først var familieterapeut og koordinator som ledet møtet, deretter var familie og venner samlet alene med sine valgte møteledere og en som skrev ned det som ble sagt. Til slutt kom familieterapeut og koordinator tilbake og hørte hva familierådet hadde kommet frem til. Noen av barna sa det på denne måten:

B: Ja, for det var først, vi prata alle sammen og så spiste vi pizza og sånn, og så etterpå så gikk disse to som hadde dette da, psykologen og hun fra familierådet ut. Slik at det ble bare oss fra familie og venner som satt og diskuterte og fant en ordning da på det. Så da fikk vi diskutert og prata litt sjøl. Det var veldig greit at de var der først og veileda oss litt da. Og så satt vi og prata sjøl etterpå. Det var veldig greit.

På spørsmål om hvordan barna opplevde den første delen av møtet var det noen som sa:

B: Jeg syntes det var greit. De kom liksom rett på sak. Det var ikke noe med at de var treige med å komme i gang.

I: At det var rett på sak, det likte du.

B: Ja, de var greie med at de starta med en gang. Det var ikke noe ja sløsing av tid liksom.

B: Og disse fra familierådet var flinke til og liksom si hva vi skulle gjøre. Altså at nå skal dere finne mål som dere skal jobbe med. Diskutere dere imellom og finne mål dere skal jobbe med og sånn. Og så skal dere også diskutere hva dere vil gjøre da og sånn. Så de var veldig flinke med det da.

Etter at de profesjonelle gikk ut av møtet var det flere av barna som opplevde at den gode stemningen vedvarte: *Det var egentlig på samme måte, det var bare fortsatt godt egentlig.* Noen ønsket at flere hadde pratet, mens andre erfarte at alle deltok: *Vi snakka liksom bare på kryss og tvers om absolutt alt mulig, og liksom fikk tillit til hverandre igjen på en måte da.* For noen var det viktig å høre at de ikke gjorde livet til sine foreldre vanskelig eller ødela det, for de syntes ikke *det er slik man snakker til et barn liksom.* Noen ga uttrykk for at de syntes møtet var fint fordi det ble et fokus på flere i familien: *Det skulle ikke bare dreie seg om meg, men hele familien på en måte.* Alle barna formidlet at de snakket i møtet. Noen svarte på spørsmål som ble stilt dem, ga tilbakemeldinger på hva de likte og ikke likte av forslag til ordninger, mens andre snakket om det som var viktig for dem underveis.

I: Var det sånn at alle sa noe da i første delen av møtet?

B: Ja, alle kom med sin mening da.

I: Fikk du også sagt noe i den delen?

B: Ja jeg fikk det.

I: Hva var du opptatt av å si til de andre da?

B: Jeg var veldig klar på dette med at jeg grudde meg til bursdagen min da. Så alle fikk vite det. Og at grunnen til at jeg grudde meg var fordi jeg visste at mamma og pappa ikke prata sammen og ikke var enige da. Og jeg visste jo at de grudde seg nesten like mye som meg også. Så vi var nervøse alle tre. Jeg ville få fram det da, at dette med at jeg ville at de skulle prøve å prate mer med hverandre og samarbeide mer da.

Det var også barn som opplevde det vanskelig og skummelt å si hva de ønsket, og det kunne være flere grunner til det. Det handlet blant annet om å ikke ville såre en forelder, oppleve ansvar for foreldres ve og vel, og en usikkerhet for å snakke med så mange tilstede. Enkelte hadde avtale om at de kunne skrive ned det de ville si og gi det til støttepersonen som kunne si

det høyt. Noen tok en pause i møtet blant annet for å snakke litt sammen om ting de var opptatt av.

B: Når vi var sånn halvveis ut i møtet så var det noen punkter som det gikk fryktelig fort å svare på, og noen som vi brukte kjempelang tid på. Og da tok vi oss en pause, fikk prata litt med søsknene våre, og de støtta oss på de greiene da som vi syns.

Barna ga uttrykk for at den måten de selv hadde snakket og deltatt på var bra eller helt greit. De fleste syns de fikk sagt i fra om det de ønsket. *Jeg fikk i hvert fall sagt det jeg satt inne med.* Noen hadde også forsøkt å invitere søsken til å snakke mer, eller snakket på deres vegne, hvis de opplevde at søster eller bror var litt stille.

I den siste delen av møtet sammen med koordinator og familieterapeut, presenterte familien det de hadde kommet frem til. På spørsmål om det ble laget en avtale, varierer det hvordan barna husket det. Noen var usikre på om det ble laget en avtale; *Tror ikke det ble laget en avtale.* Andre husket godt at de selv og andre skrev under og hva som ble bestemt. Avtalene kunne handle om en kombinasjon av hva barna trengte og hva foreldrene trengte av støtte og hjelp fra familie og nettverket, og om hvordan foreldre skulle kommunisere med hverandre fremover. Et av barna sa: *Jeg tror det var slik at pappa skulle slippe å være alene med oss. At han skulle få litt hjelp da, siden jeg ikke skulle være hos moren min lenger, og slik at jeg hadde noen andre å være hos.* Det var flere av barna som fant støtte i at det ble satt mål. *...det var veldig godt å ha familierådet, fordi dem lagde mål til oss liksom framover. Mål vi liksom skulle få til.* Enkelte fortalte at det ble et hovedfokus på samværsordninger og sikkerhet i møtet og avtalen som ble laget, samt at foreldre og voksne ikke skulle snakke nedlatende om den andre i forbindelse med samvær. Noen ga uttrykk for at familien kanskje hadde trengt litt hjelp av familieterapeuten eller koordinatorene med å samle seg om noen færre punkter og et større fokus på barna under møtet.

5.8 Etter familierådet

De fleste fortellingene gir inntrykk av at barna erfarte endringer raskt etter at familierådet var holdt. Kontakten med familie ble gjenopptatt, foreldre begynte å snakke sammen og ordninger med hjelp til å komme til og fra skole og fritidsaktiviteter ble iverksatt. Noen av barna beskrev sine opplevelser i etterkant av familierådet på disse måtene:

B: Jeg var letta for vi hadde funnet mål da. Og det ble tryggere for bursdagsfeiringen min. Det var litt lettere å legge seg den kvelden.

B: Verden var snudd mot deg og nå var den snudd med meg.

B: Husker ikke helt hvordan det ble rett etterpå. Ble sånn lettet, hadde det bra og sånn, ingen sure miner.

B: Rett etter, så fikk vi liksom tillit til hverandre igjen.

B: Det hjalp veldig å se, de er jo der for deg. Uansett hva det er, så er de der for deg.

Majoriteten av barna forteller om endringer i etterkant av familierådet som har gjort hverdagen og forholdet til foreldre, mellom foreldre og slekt bedre. Barna forteller om forbedringer som har vedvart over tid, om skolehverdag og planer for fremtiden, om deltakelse i fritidsaktiviteter, og treffpunkter med flere voksne i familie og nettverk som bryr seg om dem. De forteller at de har det bra i dag, selv om enkelte fortsatt strever på noen områder. Det kan være skolerelatert og knyttet til psykiske vansker. Det er kommet i stand konkrete ordninger som ivaretar deres ønsker om både hyppighet og varighet i kontakt med foreldre og øvrig familie.

For noen av barna innebar familierådet å bli møtt på sine ønsker om bosteds- og samværsordninger som også kunne bety mindre kontakt med den ene forelderen. Temaer barna ga uttrykk for var vanskelig å formidle direkte til foreldrene, da de kunne bli lei seg og såret. Det var ulike omstendigheter barna trakk frem som bakgrunn for sine ønsker. Det kunne være en ny samboer som de ikke likte, eller en samboer som viste seg å bli en god støtte, det kunne være vanskelige perioder og minner som hadde påvirket tilliten deres til foreldrene. Det kunne dreie seg om praktiske forhold som nærhet til skole, plass, hjelp til lekser og felles interesser med den ene forelderen. For flere ble endringene i kommunikasjonen mellom foreldrene bedre enn ventet og de kunne fortelle om sammenkomster og familie arrangementer de hadde gruet seg til, men som ble en fin opplevelse. Noen beskrev det som et vendepunkt i livet. *Ja, det var en opplevelse som vi ikke hadde hatt på, ja da på fire år. Så det var veldig godt.* Noen barn fortalte at aktiviteter som familiemedlemmer på tvers av slektene hadde vært felles om før samlivsbruddet ble gjenopptatt, og at de likte at de voksne kunne være venner igjen. Barna ga uttrykk for at de fikk det bedre fordi foreldrenes problemer ble færre og foreldrene fungerte igjen, etter kortere eller lengre perioder med store egne vansker. Noen av barna beskrev endringen som hadde skjedd etter familierådet på denne måten:

B: Det ble bedre, var på sommerferie med far den sommeren. Dagsbesøk og overnatting noen ganger.

B: Jeg har fått mer plass til egne tanker nå, og ikke slike rare tanker - får gjort det jeg skal.

B: Jeg tror jeg er trygg nå, dem er veldig flinke til å følge meg. De følger veldig godt med på hvordan jeg har det.

I: Ble avtalen slik som dere hadde tenkt eller trodd?

B: Ja. Det ble jo bedre.

B: Det ble liksom noen andre som kjørte meg enn mamma, det var fint. Jeg får vært med andre også, og er ikke bare hjemme hele tiden.

I: Så hvordan foreldrene dine er sammen, det har forandra seg. Så hvordan har det påvirket ditt liv?

B: Nei, det er veldig bra. Men det er på grunn av et par andre ting også da. Ja det er helt rart å tenke på. Dette med at jeg har hatt det så dårlig. Det sitter jo i, men jeg har det bra. Og det er en fin familie og gode venner som stiller opp hele tiden.

B: Jeg har fått et bedre forhold til mamma.

B: Tenker ikke så mye på familieråd nå, for nå er det liksom ganske bra egentlig.

I: Følger dere planen enda?

B: Nei, nå er det blitt litt sånn at det er bare å ringe og spørre om vi skal dra på en tur sammen. Om vi kan komme på besøk og sånn.

Det var enkelte barn som opplevde skuffelser over at deler av avtalen ikke ble fulgt opp som planlagt, men som syntes det hadde blitt lettere å ta kontakt med den det gjaldt etter familierådet. De voksne var ikke lenger «øreløse», slik et barn forklarte det. Noen erfarte et negativt fokus på avtalen i ettertid, ved at foreldrene og slekt benyttet den for å påpeke brudd. Det var noen barn som ikke lenger ville besøke tettstedet hvor familierådet ble holdt, på grunn av deres dårlige erfaringer med familieråd. I familier hvor samarbeidsklimaet mellom foreldrene og familiene ikke ble bedre, syntes flere at det allikevel hadde vært fint med familieråd fordi familiene fikk anledning til å møtes og snakke om barna.

Vansker i samarbeidet mellom foreldre og familier i etterkant av familierådet ble av flere knyttet til forhold som ikke hadde med familierådet å gjøre og som vi ikke har kjennskap til.

På spørsmål om hvordan barna trodde livet deres ville vært i dag uten familieråd svarer noen; «*Fortsatt sånn negativ stemning*». «*Ellers hadde jeg sikkert bare sittet der og vært hjemme hele tiden*». Det var også barn som trodde at familien kunne ha endret seg uten familieråd,

men at det ville skjedd mye seinere. På spørsmål som omhandlet hva barna tenkte om at deres familie hadde klarte det, var det noen som svarte;

B: Ingen ville ha det sånn liksom. Du vil jo ha en familie du kan snakke med – det vil jo alle liksom. Jeg tror ikke det blir noe bra for den personen som ikke vil.

B: Du må ville at det skal bli bedre. Eller så tror jeg ikke det funker. Jeg tror det holder om det er noen få som ikke vil. Jeg tror alle liksom må ville det.

5.9 Oppfølgende familieråd

Det ble holdt oppfølgende familieråd i 4 av de 8 familiene hvor barna er intervjuet. Noen av barna hadde en avtale om et tredje familieråd i 2016, mens andre hadde et møte til gode.

Barna ga uttrykk for at det var godt å vite at de enten hadde et møte til gode eller avtale om det. *Vi skal ha et til. Og det bare egentlig for at vi liksom skal holde oss på sporet, siden det har gått såpass bra. Ja bare for vi var litt redde for hvis vi bare avslutta det, så kom vi bare til å glemme alt og sånn.* Et annet barn tenkte det ville være lure å ha et møte med bare moren fremfor å lage et nytt familieråd, fordi det som skulle tas opp dreide seg om henne. Det var også barn som sleit med bilsyke og ikke ønsket et nytt møte om det ble like lang reisevei som ved det første møtet. I enkelte familier var det ikke aktuelt med et oppfølgende råd etter erfaringene fra det første eller hendelser i etterkant som vanskeliggjorde samarbeidet.

Barna forteller at det oppfølgende møtet nettopp handlet om å følge opp, sjekke at alt var bra, og om målene ble fulgt; *At dem passer på at det ikke dabber av.* Planen ble gått gjennom, og for de fleste ble de opprettholdt eller så ble det gjort små justeringer på noen punkter; *Vi endra egentlig ikke noe på det. Det var egentlig bare ja, at det skulle være som det var. Så signerte vi det.* Noen beskrev møtet som en feiring av de endringene som hadde skjedd i familien; *Det gikk veldig fint. Da var det godt med pizza. For det var på en måte en feiring da siden det hadde gått så bra.* Andre ga uttrykk for å være mer fornøyd med dette møtet enn det første, fordi det ble tatt hensyn til deres ønske om hvem som skulle delta, og på grunn av erfaringene og endringene som hadde skjedd i etterkant; *Jeg tror det gikk litt bedre fordi da hadde vi allerede gjort det en liten stund og så visste vi hvordan det fungerte og da var det enklere å gjøre noe med det på en måte.*

I barnas fortellinger gis det inntrykk av at det oppfølgende møtet hadde kortere varighet enn det første. De spiste sammen som i det første møtet, men med færre deltakere fra både familie, nettverk og de offentlige hjelpeinstansene. Barna fortalte at det var en del av familiemedlemmene som ikke hadde anledning til å delta. De syntes det viktigste var at alle i

den nære familien kunne komme, og at søsken og andre i familien som ikke hadde vært med i det første møtet kunne ta del. Søsken som først kom med på det oppfølgende møtet syntes det ville vært fint om de kunne ha deltatt i det første familierådet også. De tenkte det kunne vært godt å dele erfaringene av samlivsbruddet med yngre søsken og familie. Familierådsmøtet ble gjerne et samtaletema i familiene i etterkant, som eldre søsken kunne ønsket å være en større del av.

5.10 Barnas refleksjoner over familieråd og deres anbefalinger

Barna ble i intervjuene invitert til å si noen om hva de syntes var bra med familieråd, hva som burde opprettholdes og hva som kunne gjøres annerledes. Flere av barna ga uttrykk for at det hadde vært fint at familien møttes, og syntes det var fint at de kom sammen for deres skyld; *Hm. Det som gjør det bra for ungen, det er jo en ser hvem som er der for en. Det merka jeg selv etterpå, at nå så jeg faktisk hvem som var der. Jeg så jo at de kom.* Det ble av enkelte også satt pris på at fokuset ikke bare ble rettet mot dem, men hele familien; *Jeg synes egentlig at dette var bedre for da jeg for eksempel var på BUP, så var det jo bare meg. Og det hjelper jo ikke når det handler om hele familien.* I flere av fortellingene blir også møtet med koordinatorene og representanter fra familievernkontoret trukket frem. Et av barna uttrykte sine erfaringer på denne måten:

B: De var fryktelig positive og motiverende og oppmuntrende. Det var absolutt obligatorisk for at det skulle bli et fint møte, at de som styrte var så engasjerte som de var da. Og fikk opp humøret og ja trivelige folk. Det var nok det som var best egentlig. Jammen godt å vite at de som styrte det er til å stole på da, slik som de var. Ja.

Det var også barn som var opptatt av at hjelperne måtte passe på så alle blir hørt, at de får vite hva barna, foreldrene og familien sliter med, for å vite hva de trenger hjelp med. Noen av barna var også opptatt av at familierådet måtte finne mål og at det måtte passes på at de blir satt og fulgt; *For det hjelper oss - at det målet vil vi nå. Så dette med at alle må få si sitt, og at de setter opp mål, det synes jeg er lurt.*

Barna og støttepersonene hadde også forslag til forbedringer på noen områder. Flere tenkte at det kunne vært en hjelp å snakke med noen på forhånd, noen som hadde vært med på familieråd tidligere, eller noen som kunne si litt om hva som kan være «vanlige» følelser og reaksjoner i forbindelse med familieråd.

B: Kunne vært en hjelp å snakke med noen som hadde vært med på familieråd i forkant - han koordinatoren vet jo egentlig ikke hvordan det er å sitte sånn rundt bordet.

B: Ja, kanskje litt sånn de følelsene da. Få vite litt om det. For det visste jo ikke jeg, det var jo det som var skummelt, at jeg ikke visste hvordan jeg ville reagere. Og hvordan andre ville reagere.

Noen av barna tenkte at det kunne vært en hjelp om deler av familien hadde møttes før selve familierådsmøtet. Dette var gjerne knyttet til en opplevelse av spenning i forkant av møtet, å ikke vite hvordan det kom til å bli. Noen tenkte at det kunne vært fint å gjøre noe sammen med foreldrene i en dårlig periode, for at overgangen til familierådet ikke skulle bli så stor og brå.

B: Man kunne jo ha prøvd å være en sånn normal familie først da, vært på bursdag hos hverandre og alt sånn.

I: Før familierådet?

B: Ja. Det hadde vært en fordel, sånn at da kan du liksom, du vet jo alltid hva du har å gå til men...

I: Ja, men dette tror jeg er et viktig poeng.

B: Det er så fryktelig lett å si at ting skal bli bedre, men det er så fryktelig vanskelig å gjennomføre det.

Det ble også foreslått at det kunne avholdes et møte med de voksne først i familier med store konflikter, for å forebygge uheldige opplevelser og erfaringer for barna. Enkelte stilte også spørsmål ved nytten det hadde for de minste barna å være tilstede under hele møtet. I noen familieråd hadde det også ført til mange avbrytelser ved at barna løp inn og ut.

De av barna som hadde med seg en venn eller jevnaldret slektning fant støtte i det og anbefalte det også til andre. Enkelte av de som ikke hadde hatt med en venn tenkte at det kunne være lurt for andre å prøve, fordi jevnaldrende vet litt mer om hvordan det er å være ungdom. De yngre barna syntes det var lurt at det ble tatt med noen ting de kunne gjøre under møtet, som for eksempel leker og tegnesaker.

Noen av barna formidlet at tid var viktig for dem og for hjelpere å tenke over fremover. Tid kunne handle om tiden det tok fra familieråd ble foreslått og til det kom i stand, men også tiden barna hadde hatt det strevsomt etter samlivsbruddet mellom foreldrene, uten å få hjelp; *Det må skje noe med en gang tror jeg. For det er vondt å gå slik altså. Lenge å vente. Om det bare er en dag, så er det lenge. En dag er lenge når du har det slik, det er lang tid.* Selv om noen barn trodde de ville hatt mer nytta av familieråd om det hadde skjedd før, opplevde de at det hadde vært til hjelp når de først fikk det; *Det var ikke familieråd før nesten et år etter at*

det burde vært, men hadde vi ikke hatt familieråd så tror jeg ikke ting hadde vært som det er i dag. For nå er jo alt helt fint. Selv om de fleste barna erfarte familieråd som krevende, anbefaler de familieråd til andre barn og familier i lignende situasjoner. Støttepersoner mente at familieråd kunne være til hjelp for flere familier, også i familier hvor det ikke er store samarbeidsproblemer. Noen av barna formidlet sine anbefalinger på denne måten;

B: Før møtet var det fælt og litt under, men etterpå var det positivt, så jeg vil anbefale det.

B: Om du ikke har like mye kontakt med familie, så er det et møte som hjelper.

B: Hvis det er vanskelig hjemme, så er det en kjempefin løsning altså.

B: Selv om det høres fryktelig skummelt ut først. Jeg forstår godt hvis det er unger som tviler på det først, for det gjorde jeg også. Noen ganger må man bare ta en sjanse å prøve. Da går det som oftest bra allikevel. Så det vil jeg anbefale å prøve selv om en er skeptisk.

B: Det hjalp jo oss i alle fall. Det er fint at det kommer noen utenfra på en måte.

Et av barna reflekterte i tilbakeblikk over prosessen på denne måten.

B: Det vanskeligste er jo egentlig å finne problemet i familien, og hvordan man kan ordne opp i det, og etter det er det vel ikke så veldig vanskelig, da er det vel egentlig bare å fortsette å holde kontakten. Det var det som skjedde med oss.

5.12 Oppsummering

Intervjuene med barna gir et innblikk i hvordan barna og familiene deres har hatt det i etterkant av bruddet mellom foreldrene, i tiden før familieråd ble foreslått, og de prosessene, følelsene og dilemmaene familieråd aktiverte i livene til barna. Samlet sett har det bidratt til en forståelse for hva som kan være viktig og nødvendig å tenke gjennom når familieråd iverksettes. Dette gjelder hvilke tilpasninger som kan være støttende for barnas involvering og deltakelse, og betydningen av å ivareta barna emosjonelt i denne prosessen. Evalueringen har vist at veien frem til selve familierådet ble avholdt, representerte flere utfordringer for barna.

Fremtredende i alle barnas fortellinger er betydningen av å ha minst en forelder med tro på at de kan få det bedre, og at familieråd kan være en hjelp. Dette har bidratt til at barna har våget å involvere seg og redusert deres usikkerhet rundt deltakelsen i familieråd. Det er også andre personer som fremstår betydningsfulle og støttende blant annet søsken, venner og nære slektninger, og koordinatorene og terapeutene ved familievernkontoret. Måtene de ble møtt på av koordinatorene og familierapeutene bidro til en lettere stemning i familien og skapte en tro på at

på at familien hadde et potensiale for endring og at de ville klare å gjennomføre familieråd. Støttepersonenes betydning varierer i barnas fortellinger. De fremstod mer som sosial støtte og trygghet enn som talspersoner for deres sak. For de av barna som grudde seg mest hadde støttepersonene ofte en sentral rolle, særlig i forkant og under familierådsmøtet. Det kunne være en venninne å være sammen med i forkant av møtet, en å holde i hånden under møtet, eller det kunne være en voksen som fikk en lapp med det barnet ønsket å formidle.

Barna forteller også at de har fått anledning til å være med på møter, snakke med voksne, delta i både utforming av spørsmål og temaer til familierådet, valg av deltakere og noen av de praktiske rammene rundt, som for eksempel måltider. Hvordan og hvor mye barna har deltatt i aktivitetene familieråd inviterer til, varierer. Vårt inntrykk er at barnas deltakelse er tilpasset deres ønsker om involvering og deres forutsetninger når det gjelder både alder og den aktuelle situasjonen. Noen av barna mente at det var fint at voksne bestemte hvem som skulle delta på familierådet, mens andre ønsket å delta mer aktivt selv i forberedelsen til familieråd. Mange ga uttrykk for at familierådsprosessen ga dem en anledning til å snakke om det de var opptatt av, og det de opplevde som vanskelig i sine liv. De følte at familien ble ansvarliggjort. Noen av barna opplevde det som en lettelse at oppmerksomheten ble endret fra et fokus på deres problemer til familiens utfordringer. Barna synes derfor å bekrefte verdien av å få hjelp til meningsdanning, noe som understrekes i litteraturen om hvordan en kan legge til rette for barns deltakelse i familieråd (Strandbu 2008).

Evalueringen har vist at barn og unge ofte trenger hjelp og støtte til å forberede seg til familierådsmøtet og til å håndtere følelser og motsetningsfylte tanker som settes i gang. Mange gruer seg for møtet og for hva som kan skje og utspille seg av konflikter når mor, far, slekt og venner skal være i sammen rom uten at det avstedkommer høylytte krangler. Forberedelsen til familieråd aktiverte usikkerhet om forhold utover selve familierådet, for eksempel hvordan de skal takle skolehverdagen og relasjoner til jevnaldrende, søvn, hvor det er trygt å oppholde seg. De ble usikre på om de voksne ville endre seg og hvordan de vil oppføre seg, og om de vil ta hensyn til barna. Noen av barna ønsket seg mer informasjon om hva som kan være vanskelig, hva det er normalt å føle i en slik situasjon, særlig fra barn og unge som selv har erfaring med familieråd. Dette tyder på at det er viktig å legge til rette for at barna får informasjon og anledning til å snakke om opplevelser, reaksjoner og følelser både i forkant og underveis i familierådsprosessen. Dette kan også ses i sammenheng med tidsaspektet og som var et annet tema i enkelte barns fortellinger. Flere av barna synes det tok

lang tid fra tidspunktet familieråd ble foreslått til det ble gjennomført. Koordinator, foreldre og familie/nettverket trenger kanskje flere uker på å forberede seg, men for barna kan en lang forberedelsestid oppleves som en påkjenning som følge av den usikkerheten og det emosjonelle trykket familierådet aktiverer og de ringvirkningene det har i hverdagen.

Ser vi på barnas erfaringer før familierådsmøtet i lys av de endringene de opplevde i etterkant av familierådet, trer et større bilde frem. Barna forteller om konkrete endringer i sine liv, og som har bidratt til en bedre hverdag og et bedre forhold til foreldre, slekt og venner. Flere i familie og nettverk har involvert seg i barnas liv, og barna ga uttrykk for gleden over at flere brydde seg om dem. Selv om familierådsprosessen har vært svært krevende for barna, har det med få unntak bidratt til endringsprosesser som har gitt barna bedre livskvalitet. Dette understrekes av barnas klare anbefalinger til andre barn, som er i en liknende livssituasjon som dem selv, om å prøve familieråd.

I familier hvor det er konflikter som kan komme til uttrykk i høylytte meningsutvekslinger og utskjelling i familierådsmøtet, bør en vurdere nøye over om og hvordan barn skal involveres. I likhet med Strandbu (2007, 2008) er det grunn til å vurdere om barns deltakelse alltid må innebærer at barna skal være tilstede på familierådsmøtet. Dette spørsmålet ble også reist av støttepersoner og enkelte foreldre. Det er ikke alltid mulig å forutsi hva som kan oppstå av konflikter mellom foreldre og mellom familier som deltar i familieråd. Å invitere til familieråd i høykonfliktfamilier, fordrer en løpende vurdering av hva som skal være hensikten og hvordan barns rett til deltakelse og behov for beskyttelse best kan ivaretas. Er man i tvil, kan man først avholde et familieråd hvor de voksne møtes og deretter vurderer om barna skal være med.

6. Foreldrenes erfaringer med familieråd

6.1 Innledning

I evalueringen har 15 foreldre som har hatt tilbud om og vært involvert i familieråd blitt intervjuet. Disse representerer åtte saker og er jevnt representert på de fire pilotkontorene. Det ble utarbeidet en intervjuguide som inneholdt spørsmål som tok sikte på å innhente informasjon om foreldrenes opplevelse av forberedelse, gjennomføring og virkning av familierådet. Det ble også spurt om deres opplevelse av barns delaktighet og hvordan egne spørsmål og behov ble ivaretatt. Det ble også gitt rom for åpne kommentarer og innspill.

6.2 Aktuell situasjon forut for familierådet

Alle foreldrene ble spurt om de ville si noe om den aktuelle situasjonen før familieråd ble foreslått som tiltak. Det ble ikke spurt inngående om dette, men noe informasjon om bakgrunn og den aktuelle situasjon ga en plattform for videre samtale om deres opplevelse av det gitte tilbudet.

Foreldrene formidlet noe ulike situasjoner, men felles for alle var at de i relativt nær fortid hadde gjennomgått et samlivsbrudd. Noen fortalte om brudd eller svært liten kontakt mellom foreldre som igjen førte til at barn hadde lite kontakt med deler av familien. Noen fortalte om barn som vegret seg for samvær med en av foreldrene og andre fortalte om egen psykisk sykdom/belastning og hvor dette hadde fått konsekvenser for den aktuelle situasjonen. En konsekvens kunne være begrenset kapasitet til å ivareta egne barn. Andre fortalte om store motsetninger og konflikter mellom familiene på foreldrenes to sider med konsekvenser for barnas situasjon. Et eksempel på dette er lite eller ingen kontakt med en av foreldrenes familie og hvor dette kunne skape vansker med å forholde seg til øvrig slekt/familie i sammenhenger som for eksempel skole og i fritid. Noe av dette hemmet barns livsutfoldelse og påvirket skolesituasjonen. Et eksempel er barn som synes det var vanskelig å gå på skolen fordi der traff man slektninger (søskenbarn, tremenninger) som tilhørte den delen av familien man ikke hadde kontakt med. Andre foreldre beskrev at barn ble utsatt for press av f.eks. besteforeldre om å endre atferd overfor den forelderen en hadde lite kontakt med og opplevde dette ubehagelig. En intervjuet forelder uttrykker det på denne måten:

Så det er klart, det gjorde ikke saken så veldig mye bedre. Så det var ganske fastlåst. Og det var terapeuten som foreslo det familierådet. Og.. du kan si, kort fortalt, så kan du si at det familierådet fikk mange til å prate med hverandre samtidig. Det var den store fordelen med det. Det var for så vidt ikke.. du kunne godt ha tatt et sånt møte helt.. privat, og fått det til, men det var den store fordelen. For du kan si, etter den

dagen.. jeg skjønnte vel egentlig det at.. spesielt mor til min tidligere ektefelle hadde et veldig behov for å skvære opp, med meg.

Foreldrene beskrev ulike situasjoner med hensyn til hvor nær familieråd skjedde i forhold til det aktuelle bruddet i samlivet. Noen skjedde i nær tilknytning til bruddet, men de fleste en stund etter, for eksempel et år. Det ble beskrevet ulike situasjoner med tanke på konfliktnivå eller konfliktintensitet. Foreldrenes oppfatning om tidsfaktorer var ulike. Noen mente at familieråd kunne blitt iverksatt tidligere i prosessen, mens andre mente at denne intervensjonen for deres familie ikke kunnet kommet for tett inn på selve bruddet. Noen foreldre formidlet at det i seg selv ikke var konflikt mellom foreldrene eller familiene, men en situasjon som var vanskelig spesielt for barna. Dette kunne ha sammenheng med at samhandlingen i familiene var annerledes som følge av brudd og at dette fikk konsekvenser for barna på flere måter. I slike saker kan det se ut til at familieråd blant annet har hatt som målsetting å mobilisere og aktivere nettverket til å bidra konkret og praktisk i situasjoner hvor foreldrene av ulike årsaker har begrenset kapasitet til dette.

6.3 Forberedelse

Presentasjon av familieråd

Det er med ett unntak behandler på det aktuelle familievernkontor som har foreslått familieråd som tiltak og som i den forbindelse har informert foreldrene om dette tilbudets utforming. Ved unntaket var det en forelder som selv ba om familieråd som tiltak.. I noen tilfeller har behandler informert aktuelle barn om dette, men i langt de fleste tilfeller har foreldrene informert barna selv. Foreldrene formidler at de i stor grad har blitt godt informert om tilbudets målsetting, form og innhold og de har hatt godt grunnlag for å si ja eller nei til tilbudet. Hovedinntrykket er at foreldrene har opplevd samsvar mellom den informasjonen de har fått om familieråd og deres opplevelse av hvordan det ble.

Når foreldre har takket ja og gitt klarsignal for å igangsette prosessen er det koordinator som ofte også står for å informere videre om tiltaket. Involverte foreldre formidler gjerne til hver sin del av nettverket at de ønsker at de skal delta i familieråd og vil da også formidle informasjon om hva dette innebærer. Når koordinator kobles inn vil denne ta kontakt med de i nettverket som inviteres til å delta og informere videre om aktuell problemstilling, struktur i møtet og sannsynligvis forventninger til de som skal delta.

Det har variert når i prosessen familieråd har blitt presentert som tiltak. Noen foreldre formidler at dette har blitt foreslått helt i begynnelsen av kontakten, for eksempel i første konsultasjon. Andre formidler at det har blitt foreslått etter lang tid og mange samtaler med den aktuelle familien. I den forbindelse har det blitt formidlet at dette er det siste tilbudet familievernkontoret kan gi fordi alt annet har vært prøvd.

Utarbeidelse av spørsmål/problemstillinger og utvelgelse av deltakere

Foreldrene som har deltatt i denne undersøkelsen forteller at de sammen med terapeuten har utarbeidet problemstilling og spørsmål som familierådet skal diskutere og helst komme fram til løsninger på. Barna har også vært en del av denne prosessen ved at terapeut har snakket med dem enten alene eller sammen med foreldre om hvilke temaer de synes er viktige å snakke om på familierådsmøtet og hvilke personer de ønsker å ha med. Spørsmålene har i stor grad dreid seg om problemstillinger og temaer knyttet til barnas situasjon. Det trekkes fram av noen at det viktigste er å snakke om de «store linjene» mer enn detaljer. Dette hevedes spesielt ut fra et familieråd som ikke ble opplevd og beskrevet som vellykket av i hvert fall en forelder. Her ble det mye snakk om svært detaljerte forhold knyttet til blant boforhold. Dette ble opplevd å ha mindre betydning for barnas situasjon og en avsporing fra det som var utfordringene.

Kontakten med koordinator

Så nær som alle foreldrene formidler at kontakten med koordinator har vært viktig. Gjennomgående gir foreldrene koordinatorne gode skussmål for den jobben de har gjort. Det trekkes fram at det har fått god kontakt med barna og at dette har vært viktig for at familieråd skulle bli noe som var bra for dem. Videre trekkes det fram at koordinatorne har gjort sin jobb på en slik måte at det har inngitt tillit og bidratt til at deltakere har fokus på løsninger og fremtid. En forelder uttrykte seg slik til spørsmålet om koordinators betydning:

Jeg tror de innledende samtaler, hvor koordinatoren hadde reist rundt og snakka med alle. At hva er det A forventer? Og så lenge en vet at et barn forventer noe av deg, så tror jeg du vil innfri. Og det tror jeg alle sammen gjorde. Ja. Så jeg tror det forarbeidet han gjorde, det som at alle sammen var så positive når de kom til møtet. At de var forberedt. Skulle dem bare ha fått et papir og lest og prøvd å ta stilling til hva er det som ønskes her, så tror jeg ikke det hadde vært like gunstig.

Av de som opplevde mindre vellykket familieråd ble det sagt noe om betydningen av å «kartlegge» deltakere med tanke på hvordan de kan komme til å opptre i en slik sammenheng.

Dette fremkom på bakgrunn av den konkrete erfaringen med at noen deltakere ikke bidro positivt, men snarere tvert i mot bidro til et høyt konfliktnivå.

Fokus på barn og løsninger

Foreldrene fremhever at familieråd har blitt presentert som et tiltak som har som målsetting å fokusere på gode løsninger for barn og at nettverket inviteres til å bidra til dette. Dette har vært fokus i presentasjonen, arbeidet med problemstilling og spørsmål og i den generelle informasjonen.

Noen foreldre trekker fram betydningen av det eksplisitte fokuset på løsninger og betydningen av dette for at familieråd har blitt vellykket. Her trekkes koordinators viktige rolle frem som den som informerer om målsetting, fokus og samværsform i familierådet. Det nevnes også at når nettverket informeres av de aktuelle foreldre og koordinator begynner å jobbe, settes det i mange tilfeller i gang prosesser hvor personer i nettverket begynner å snakke med hverandre om det som skal foregå. Dette fremstilles som positivt av de som nevner det fordi dette medførte at flere deltakere møtte frem til familieråd med forslag til bidrag som de hadde tenkt ut på forhånd. En forelder uttrykte det slik:

Jeg husker ikke hva de sa, men at de skulle være nøytrale. Altså i forhold til de relasjonene vi har til hverandre, ev. gnisninger som ikke hadde med barnas situasjon å gjøre skulle legges til side. Mellom meg og tidligere ektefelle f.eks. måtte legges til side. Det måtte man bare på en måte legge vekt på, og så ha barnet i fokus. Og det synes jeg fungerte veldig fint.

6.4 Gjennomføring

Praktiske rammer

Foreldre har ikke gitt mye informasjon om de praktiske rammene knyttet til familieråd. Det som har fremkommet i intervjuene er at det har blitt lagt vekt på å være et sted hvor både voksne og barn kan finne seg til rette over noen timer. Det vil si at muligheten for å lage kaffe og servere for eksempel pizza har vært viktig og at det har vært muligheter for å kunne snakke mer uformelt sammen i pauser etc.

Videre har foreldre formidlet at det har blitt valgt «nøytrale» steder uten at en har inntrykk av at dette har vært spesielt viktig for de spurte. Det går igjen i flere intervjuer at de involverte

barn har vært med på å bestemme hva som skal spises. På den måten har det også blitt tydeliggjort at det er barna som er i fokus og at familierådet på mange måter er «deres.»

I familierådets andre del styrer nettverket selv møtet. Møteleder og referent er viktige personer i denne sammenheng og det er av betydning for prosessen at de som velges til dette har tillit fra de som deltar i møtet. Foreldrene formidler at de som har hatt denne funksjonen har gjort sine jobber på en god måte.

De profesjonelles betydning

De profesjonelle har vært de som har hatt ansvaret for å legge til rette og organisere familieråd. Under selve møtet har de profesjonelle en mer tilbaketrukket rolle hvor de i første del av møtet har et faginnlegg og i siste del mottar informasjon om de avtaler som er laget og ellers er med på å avtale eventuelt oppfølgende familieråd.

I de familieråd som har vært «vellykket» kan det se ut som de profesjonelle opplevdes noe perifere uten at det ble oppfattet som at det lå noe kritikk i dette. Foreldrene ble spurt om hva de profesjonelle var opptatt av i sine innlegg, men kan i liten grad redegjøre for hva som ble sagt. Dette henger kanskje sammen med at det for de fleste har gått ganske lang tid mellom avholdt familieråd og evalueringsintervjuet. I de fortellingene om at familierådet ikke har vært en positiv opplevelse, nevner de som ble intervjuet et ønske om at de profesjonelle hadde vært mer direkte deltakende i selve møtet. En fortalte om en terapeut eller koordinator som hadde forsøkt å «megle» i en situasjon hvor noen deltakere valgte å forlate møtet. Ingen foreldre er direkte kritiske til de profesjonelles rolle og handlemåter i familierådet, heller ikke i de tilfellene de kunne ønsket at de hadde vært mer delaktige i selve møtet.

Tidspunkt/timing

I utgangspunktet er det en målsetting at familierådsmøtet skal avholdes 4 – 6 uker etter at forberedelsesarbeidet settes i gang. Foreldrene ble spurt om hvordan de opplevde de ulike tidsaspekter knyttet til familieråd. Her varierer svarene en del. Noen synes det kom for tidlig – det vil si de kunne ønsket seg noe mer tid med behandler på familievernkontoret før familieråd ble foreslått som tiltak. Andre opplevde at det kom akkurat i passe tid og at det ikke kunne kommet tidligere fordi de aktuelle deltakerne ikke var «klare» til å møtes for å snakke om vanskelige temaer. Flere nevner at de synes at selve forberedelsesprosessen har tatt for lang tid. Altså at det har gått for lang tid fra det er avtalt familieråd som tiltak til at

selve familierådsmøtet ble avholdt. Flere foreldre uttrykte at barna synes det tok for lang tid og at det kunne være noe utfordrende å bidra til at deres motivasjon ble opprettholdt. Inntrykket når det gjelder dette punktet er at det er svært individuelt hvordan foreldrene opplever hva som er mest hensiktsmessig tidspunkt for å avholde familieråd og at dette må tilpasses individuelt i nært samarbeid med de mest sentrale personene.

Avtaler

Foreldrene beskriver at det underveis i familierådet ble jobbet med å lage avtaler på bakgrunn av tidligere beskrevet problemstilling og spørsmål. Avtalene har i stor grad dreid seg om barnas situasjon. Vi har ikke sett de aktuelle avtalene og har foreldrenes fortellinger å støtte oss til. Avtalene har selvsagt variert innholdsmessig og på hvor konkrete de har vært. Noen avtaler har inneholdt punkter som omhandlet barns feriebesøk hos f.eks. besteforeldre, transport til og fra fritidsaktiviteter. Avtalene har også inneholdt det som kanskje kan beskrives som «samhandlingsregler» som for eksempel at barn ikke skal «mases på» med tanke på samvær med foreldre eller deler av nettverket.

Foreldrenes beskrivelser er selvsagt ulike med hensyn til hvor viktige selve avtalene har vært og om de har blitt opplevd som gode. Noen beskriver at prosessen i seg selv har vært det viktigste og det er den som har påvirket medlemmer av nettverket til å stille opp på forskjellige måter og samarbeidsklimaet i familie og nettverk har blitt bedre og at dette har kommet de aktuelle barna til gode.

6.5 Familierådets betydning

Opplevd endring- effekt

Foreldrene beskriver for det meste positive endringer etter familierådet. Der det ikke beskrives positive endringer tillegges det ikke familierådet i seg selv. I disse tilfellene beskrives heller ikke situasjonen som vanskeligere. De endringer som beskrives er ganske mange, og her forsøkes det å gi en sammenfatning av de viktigste funnene:

Flere beskriver at familieråd har medført en mer samlet forståelse for barnas utfordringer og situasjon, og at betydningen av å høre på hva barna har å si og lytte til dette er viktig. Familieråd har i flere tilfeller bidratt til at familie og nettverk har blitt mobilisert og at det har blitt involvert på en måte som har gjort det mulig å bidra mer konstruktivt. En av de intervjuede foreldrene uttrykker det slik:

Ja, for du kan si.. ja. Jeg hadde for så vidt en interesse av å få et mer normalisert forhold til foreldrene hennes og broren hennes, og.. broren hennes hadde jo et kjempeønske om å få et mer normalisert forhold til ungene, og ungene og besteforeldrene hadde jo et.. (...) de og, og besteforeldrene, var det det samme, de ønsket det i forhold til ungene og meg, så hvis.. og alt dette falt egentlig tilbake på at de ikke hadde et press på seg hele tiden, og at de måtte.. vakte seg for hva de sa og gjorde.

Dette kan illustrere at mange hadde positive intensjoner og ønsker om et bedre samspill i familien, men at situasjonen var vanskelig og «linjene» mellom mennesker forstyrret av usikkerhet og konflikt etter samlivsbruddet. Dette sier noe om at familieråd kunne bidra til en mer samlet forståelse av hva barnet opplevde i den aktuelle situasjonen og på hvilken måte familie og nettverk kunne møte dem best mulig. I dette konkrete tilfellet dreide det seg om å ikke utsette barna for press om å forholde seg mer aktivt og imøtekommende overfor en av foreldrene og dennes familie. Disse barna var i en skvis som familierådet bidro til å løse opp i. Familieråd har også tydeliggjort enkeltpersoners betydning. En forelder som var preget av psykisk sykdom som medførte tilbaketrukkethet og negativt selvbilde uttrykte at familierådet bidro til å se hvilken positiv og betydning vedkommende hadde og har for barnas liv. Dette kan understrekes med følgende sitat:

Gjennom det vi snakket om kom det fram at det var ønskelig at jeg bidro til viktige ting for dagliglivet til sønnen min. Som følge av dette begynte vi å dra på tur sammen - og sommeren etter på en lang biltur. Jeg forstod at jeg var mye mer viktig enn jeg hadde tenkt.....

En forelder uttrykte det slik: 'Familierådet bidro til å løsne en propp slik at vannet kunne renne fritt'. Dette kan stå som en god oppsummering av foreldrenes beskrivelse av virkningen av familieråd i de fleste tilfeller, nemlig at nettverket samhandlet og kommuniserte mer fritt og mindre påvirket av tidligere konflikter.

Det beskrives også av noen av foreldrene at situasjonen har blitt vanskeligere etter avholdt familieråd. De formidler også at de ikke tror dette har med familieråd i seg selv å gjøre, men med den aktuelle situasjonen og de involverte personer. Det fremkommer også meninger fra foreldre at det anses som viktig for barns deltakelse at situasjonen mellom deltakere i familieråd er «stabil.» Med det forstås det at det vurderes som viktig at det ikke er stor fare for barn eksponeres for åpne konflikter mellom voksne deltakere i familierådet.

Ut fra noe ulike omstendigheter svarte alle at de så dette som en god arbeidsmåte som de ville anbefale til andre i liknende situasjon.

6.6 Barns medvirkning/innflytelse

Foreldre melder at barns medvirkning skjer gjennom fokus i utarbeidelse av problemstilling og spørsmål til familieråd og gjennom den funksjonen støttepersonene har i forholdet til barnet. De fleste uttaler dette som positivt og på bakgrunn av det foreldrene forteller er det god grunn til å tro at de avholdte familierådene i stor grad har vært lagt til rette slik at barns temaer, behov og situasjon har fått fokus. Det er ut fra den samme begrunnelse grunn til å tro at tiltaket har medført positive endringer for de aktuelle barna.

Nå sa jo ikke A så mye på møtet. Men det at han har blitt spurt gjør jo a han kan jo svare ja eller nei eller hvordan han vil ha det. Så jeg tror det var viktig for han bare at vi møttes der for han sin del. Formålet med møtet gjorde at han kjente seg betydningsfull. Og det er noe alle mennesker trenger å kjenne at man har en verdi i familien. Og den tror jeg han fikk bygd veldig godt opp under. Sånn at han også fikk plassert hvor er det blir vanskelig.

Foreldre beskriver at barn har vært delaktig i utforming av spørsmål som skal diskuteres og hvem som skal være med på møtet. De har også blitt involvert i hvor møtet skal avholdes og hva slags mat som skulle serveres. På den måten har de blitt delaktige både i å legge premisser for temaer og den praktiske gjennomføringen av møtene.

I følge foreldrene hadde kontakten med både med terapeut og koordinator under forberedelsen av møtet, har vært viktige for barna. En av foreldrene fortalte at barnet satte som betingelse for å delta at koordinator snakket med noen navngitte personer i familien for å be dem om å ikke komme med negative bemerkninger i løpet av møtet. Barnet hadde hatt flere negative erfaringer med nettopp dette. Dette ble presentert som et eksempel på at barna ble tatt på alvor og at deres ønsker langt på vei ble fulgt opp.

Støttepersonene har i følge foreldrene hatt en positiv og viktig rolle. De har i varierende grad vært aktive i de respektive familierådene, men det at det har vært en person til stede for å støtte barnet eller barna formidler noen av foreldrene som viktig. Foreldrene beskriver at barna selv i varierende grad har uttalt seg i selve møtet, men at de har fått muligheten til det. Enkelte foreldre fremholder at det er viktig at det skal legges til rette for at barn skal kunne påvirke sin situasjon, men at det er ikke de som bestemmer hvordan ting skal være. Til syvende og sist er det foreldrene som har ansvaret som bestemmer. Videre trekkes det fram at det må tas hensyn til at barn i en slik situasjon er sårbare og at det må legges til rette for at

lojaliteten overfor begge foreldrene ikke utfordres og strekkes slik at det blir vanskeligere for dem.

Det ble beskrevet negative erfaringer for et fåtall av barna. Det var fra familieråd hvor de voksne deltakerne ikke klarte å være konstruktive og hvor det kom til høylytt munnbruk og at en del av møtedeltakerne valgte å avbryte og forlate lokalet. Foreldre beskriver at barna fikk dette med seg og at dette ikke var positivt for dem.

6.7 Når det ble utfordrende

Svært få beskriver at familieråd ble en negativ opplevelse. Noe av det som ble vanskelig var at voksne kranglet høylytt og avbrøt sin deltakelse i familieråd der og da. Det er ikke mulig å vite årsaken til dette, men noe av det som spilles inn med tanke på hva som kunne vært gjort annerledes er at man er kritisk til hvilke spørsmål som diskuteres. Spørsmålene bør være overordnede og ha fokus på barnas situasjon og at dette krever god forberedelse. Videre fremkommer det i materialet forslag om å avholde et familieråd møte uten barn for så å ha barn med. Hensikten med dette er at barn skjermes for voksnes aggresjon og sterke følelsesuttrykk.

6.8 Oppsummering

Etter å ha gjennomgått femten intervjuer er hovedinntrykket at så nær som alle intervjuede foreldre er positive til familieråd selv om prosessen kan ha vært vanskelig og krevende å stå i. Dette understrekes ved at de fleste vil anbefale familieråd til andre de opplever er i liknende situasjon som de selv har vært i. Dette resultatet er sammenfallende med den gjennomgangen av utført forskning på familieråd som Havnen og Christiansen (2014) har foretatt. I denne kunnskapsoppdateringen fremgår det at de fleste foreldrene i de ulike undersøkelsene som kunnskapsoppdateringen baserer seg på har hatt et positivt utbytte av familieråd.

De fleste opplever at deres egne anliggender har blitt ivaretatt på en god måte og at familieråd har hatt et tydelig barnefokus. Dette fremkommer ved at det ved utarbeidelse av problemstilling og spørsmål har vært hovedsakelig fokus på barnas situasjon og hvordan den kan bedres. Rammene har i det store vært godt tilrettelagt for barn. Det trekkes fram at ordningen med støtteperson har påvirket i positiv retning, og det at barn har blitt involvert i hvem dette skal være har hatt betydning for barnas opplevelse av innflytelse.

Problemstilling og spørsmål har også vært preget av et tydelig fokus på fremtid og løsninger. Særlig trekkes det frem koordinators rolle når det gjelder det siste aspektet. Ved at koordinator har reist rundt og snakket med alle deltakerne på forhånd om hvilke temaer som spørsmål og problemstilling inneholder, og at hensikten er å ha fokus på fremtid og ikke fortid, ser det ut som om dette har hatt den ønskede effekt. En annen virkning som det kan synes kommer frem av materialet er at når nettverket har blitt introdusert til familieråd og fått presentert de aktuelle spørsmål så har enkeltmedlemmer begynt å snakke sammen. For noen har dette ført til en positiv mobilisering hvor det har blitt snakket om hva man kan bidra med. Ut fra enkelte beskrivelser fra foreldre kan det se ut som om samhandlingen i nettverket i noen situasjoner kan ha forsterket konflikter.

Kort oppsummert viser intervjuene med foreldrene at de fleste hadde opplevd at familieråd hadde vært til god hjelp i deres aktuelle situasjon. Enkelte hadde også opplevd gjennomføringen av familieråd som vanskelig og stilte spørsmål ved om modellen var hensiktsmessig i akkurat deres situasjon. Uavhengig av dette, ga de fleste uttrykk for at de likte modellen. De mente at de på forhånd hadde mottatt god informasjon om hva familieråd er, og alle hadde erfart kontakten med koordinator som positiv. De fleste ville anbefale familieråd til andre i liknende situasjon. Videre mente de at barna var blitt godt ivaretatt før, under og etter møtet. Foreldrene hadde også forslag til endringer, blant annet mente noen at tiden fra det ble bestemt at det skulle avholdes familieråd og til møtet faktisk ble avholdt, kunne ha vært kortere. Noen etterlyste også muligheten for å ha lengre kontakt med familievernkontoret i forkant av familierådet.

Foreldrene i denne undersøkelsen peker på bedring av kommunikasjon, samhandling og økt mulighet for at de selv og familien kan finne frem til løsninger på utfordringer og vansker, synes å sammenfalle med foreldres erfaringer med familieråd i barnevernet (Havnen, 2006, Havnen og Christiansen, 2014). Ut fra dette kan det se ut som om familieråd gir familier i vanskelige og utfordrende situasjoner preget av konfliktfylt eller manglende kommunikasjon mulighet til å endre på dette. I både barnevernet og i familievernet tilbys de aktuelle familier en bistand for å komme frem til aktuelle spørsmål og problemstillinger og en arena for samhandling og problemløsning. Det kan se ut til at denne arbeidsmetoden bidrar til å mobilisere ressurser og styrker som finnes i de aktuelle familiene og i deres nettverk og at dette kommer til uttrykk i praktisk handling.

7. Familie og nettverkets erfaringer med familieråd

7.1 Innledning

Vi har intervjuet fire besteforeldre som har deltatt i familieråd.

7.2 Glade for å bli spurt

Felles for besteforeldrene var at de var glade for å bli spurt om å delta i familierådsmøtet. De hadde sett at barn og barnebarn hadde det vanskelig, men de visste ikke hva de kunne bidra med. De hadde ønsket mer kontakt med barnebarna, men samtidig ville de ikke presse seg på. Da en bestemor ble spurt om hvordan hun reagerte på at det skulle avholdes et familieråd, svarte hun:

Vi var jo innstilt på å hjelpe til. Vi så jo at alle parter slet, både på morssiden og på farssiden. Da er det jo greit å forsøke å løse en floke. Jeg skjønner jo at når to barn skal på aktiviteter, blir det mye ansvar på den av foreldrene barna bor hos.

Besteforeldrene ga uttrykk for at de var glade for å få en anledning til å bistå med hjelp. Gjennom deres fortellinger om familierådsmøtene fikk vi inntrykk av at disse hadde foregått uten store konflikter.

7.3 Tilfredshet med informasjonen som ble gitt

De hadde også opplevd koordinatoren som svært hyggelig. Han hadde kommet hjem til dem, og de hadde hatt en hyggelig samtale. De satt pris på informasjonen de hadde mottatt om hvordan familierådsmøtet skulle foregå, og det var klart for dem hva deres rolle skulle være under møtet.

På spørsmål om hva som var grunnen til familierådsmøtet, svarte en av besteforeldrene: 'Koordinatoren orienterte oss om spørsmålene som lå til grunn. Vi fikk tildelt disse på forhånd slik at vi visste hva som var formålet med møtet'. De var også fornøyde med planleggingen av møtet.

7.4 Barns deltakelse

Besteforeldrene var i utgangspunktet skeptiske til at de minste barna skulle være med på familierådsmøtet, men i ettertid var de glade for at barna hadde vært til stede 'det var jo på en måte både riktig og nødvendig at alle partene som var berørte også skulle være med på møtet'.

De hadde opplevd at den private delen av møtet 'gikk pent for seg. Det var hyggelig, fornuftige samtaler hvor alle forsøkte å komme med gode innspill'.

Besteforeldrene ble også spurt om hvordan de trodde barnebarnet opplevde å være med på møtet og mulighetene for å medvirke. En av dem svarte slik: 'Ja, han ble hørt. Jeg tror at han opplevde selv også, men det må han jo svare for selv'. De opplevde at det ble lagt til rette for at barnet kunne delta ved at de ble oppfordret til å uttale seg, og fordi 'det bare var kjentfolk der'. Dette mente besteforeldrene bidro til at situasjonen følte trygg for barna, noe som gjorde det lettere å formidle sine meninger. De mente at det kan være lettere for barn å uttale seg når det er bestemor som er møteleder enn en fremmed. Bestemor opplevde også at barnebarnet fikk bestemme, for eksempel fikk barnebarnet bestemme at en person i familien som han hadde en konflikt med, ikke fikk lov til å være med på det oppfølgende familierådsmøtet.

7.5 Utvikling av familiens plan

Disse besteforeldrene hadde fordelt oppgavene mellom seg slik at en skrev referat, mens den andre ledet møtet. De mente at det hadde gått greit å utvikle innholdet i familiens plan, og de hadde opplevd at barna satt pris på å være til stede. Den ene sønnen hadde stått på for å få til en ordning slik at han kunne opprettholde kontakten med stebroren sin. Besteforeldrenes rolle hadde vært å komme med forslag til hva de kunne bidra med. I denne saken trengte barnebarna hjelp til transport, noe besteforeldrene gjerne ville stille opp med. Men det hadde også vært tungt fordi de hadde kommet inn på forhold som ikke bare hadde med det praktiske å gjøre, men forholdet mellom foreldrene, og forholdet mellom foreldrene og barna: 'Det var vanskelige temaer å snakke om, men vi klarte å gjennomføre det. Fikk luftet en del ting'. Men det ble fremhevet at det viktigste var å finne frem til hvordan de skulle løse de praktiske oppgavene med kjøring, avtale familiebesøk osv.

Det var også klart for besteforeldrene hva familiens plan gikk ut på. Flere hadde kopi av planen da de ble intervjuet, og leste den opp under samtalen. Her gikk det klart frem hvem som skulle kjøre og hente barna i forbindelse med ulike aktiviteter. I tillegg til praktiske løsninger, ble det fremhevet et punkt i planen som handlet om kvalitetstid. Forholdet mellom far og datter var preget av mange konflikter og mange diskusjoner rundt middagsbordet. En bestefar sa at han var glad for at de (far og datter) også skulle forsøke å få til hyggelige middager sammen. I tillegg stod det i planen at far skulle ta kontakt med familievernkontoret hvis han trengte kontakt.

7.6 Oppfølgende familieråd og bedring av situasjonen

I familierådene som besteforeldrene hadde deltatt på, ble det i alle sakene avholdt oppfølgende familieråd. På spørsmål om hva som skjedde i det oppfølgende møtet, var det en som svarte:

Da tok vi for oss de punktene som vi hadde satt opp på det første møtet og gikk gjennom punkt for punkt og så på hva som hadde skjedd. Da det så ut til at planen ble godt fulgt opp, laget vi en ny aktivitetsliste fremover. Her førte vi også inn noen nye punkter.

Opplevde dere at avtalen ble overholdt?

Ja, den ble vel det. Vi gikk gjennom punktene og så svarte mor og guttene at det nå går mye bedre, det er sjeldnere utbrudd mellom mor og barna, og måltidene er hyggeligere for alle parter. De tingene som var satt opp, hadde det vært jobbet med, men vi så også at det fortsatt var noen problemer som det må jobbes med.

En annen sa at det beste ved familierådsmøtet var at 'Det var vi som fant frem til retningslinjer for hvordan den enkelte av oss kunne bidra, og med hva'. Besteforeldrene opplevde at situasjonen ble bedre, men de var fortsatt opptatt av at forholdet mellom foreldrene og mellom foreldrene og barna ikke var godt nok.

7.7 Hva kan familie og nettverk bidra med?

Besteforeldrene mente at familie og nettverk har en sentral plass i familierådsmøtene, og en sa:

Vårt bidrag er at vi representerer en støtte og at vi spesielt kan bidra med praktiske løsninger. Det faller ofte mye på en av foreldrene, og da er det viktig at familien kan stille opp.

En annen sa at hun trodde at noe av det viktigste familien kunne bidra med, var å sørge for at barna fikk mer kontakt med familien: 'Du vet at hun trenger litt luft under vingene og komme i kontakt med andre deler av familien. Han har ikke godt av å bare vanke der hjemme sammen med søsteren og moren sin'.

En av besteforeldrene var også opptatt av at de gjennom deltakelsen på familierådsmøtet fikk øynene opp for hvor mye familien slet med, og at de i ettertid har forsøkt å være mer oppmerksomme på barn og barnebarns hjelpebehov. Dette er også noe som bekreftes av barna og foreldrene til besteforeldrene.

7.8 Anbefaling av bruk av familieråd til andre

Alle besteforeldrene kunne anbefale bruk av familieråd til andre familier som opplever liknende problemer i familien, og en uttrykte seg slik:

Jeg har veldig tro på denne metodikken, men det er nok avhengig av hva slags ressurspersoner de andre familiemedlemmene er. I vårt tilfelle har jo far en bror som alltid har vært en støtte. Han var også med på dette møtet, er en ressursperson og tar seg veldig godt av nevøene sine. Han har uten tvil vært en viktig person i dette, både før, under og etter familierådsmøtet.

Flere av besteforeldrene var opptatt av hva som skjedde etter at familierådsmøtet var avholdt. De så betydningen av å ha et oppfølgende møte, men var også opptatt av hva som skjer etter at familierådsprosessen var avsluttet. Her hadde de flere forslag til forbedringer, noe som tas opp i neste punkt.

7.9 Oppsummerende avslutning og forslag til forbedringer

Besteforeldrene ga uttrykk for at de hadde opplevd at familierådsmøtet hadde bidratt til å avhjelpe situasjonen i familien, både når det gjaldt avlastning for foreldre som trengte dette, men spesielt når det gjaldt å finne praktiske løsninger på barns deltakelse i fritidsaktiviteter og samvær med familie og nettverk. De mente også at foreldrekonflikten hadde bidratt til at barnet hadde blitt avskåret fra kontakt med deler av familien, og dette var blitt bedre. Besteforeldrenes erfaringer med familieråd synes i stor grad å sammenfall med erfaringer familie og nettverk har gjort seg i barnevernet (Havnen og Christiansen , 2014). De hadde opplevd at familieråd hadde bedret relasjonen og kommunikasjon mellom familiemedlemmene og at de hadde fått anledning til å bidra aktivt med problemløsning.

Besteforeldrene ga også uttrykk for frustrasjon, og en sa det slik: 'Det er noe som jeg må få sagt, det gjelder oppfølgingen etter familierådsmøtet'. Besteforeldrene hadde opplevd store og langvarige familiekonflikter, og var lei seg for disse. De så at konflikten mellom foreldrene ikke var løst, og at dette var gjenstand for stadige problemer. De ønsket at foreldrene fikk mer profesjonell hjelp fra familievernkontoret etter familierådsmøtet og håpet på at de ville utvikle en bedre kommunikasjon i fremtiden.' De trenger fortsatt hjelp av fagfolk til å få løst litt mer av floken'. De ønsket opphør på de langvarige konfliktene, og en sa: 'Det er jo ingen i familien som klarer å nå inn på det området. Vi har forsøkt, men vi blir bare avfeid'. I samtaler rundt dette temaet, var det ingen av besteforeldrene som reflekterte over egen rolle i konflikten mellom barn og svigerbarn. I et familieråd hvor det ble innhentet informasjon fra både barn, foreldre, besteforeldre, koordinator og familieterapeut, ble det antydnet at en av besteforeldrene, men som vi ikke intervjuet, hadde en tendens til å skape konflikter i familien.

8. Terapeutenes erfaringer med familieråd

8.1 Innledning

Vi har intervjuet i alt 13 familieterapeuter. I tillegg har vi gjennomført ett fokusgruppeintervju med fem familieterapeuter der to av terapeutene i fokusgruppeintervjuet også er intervjuet individuelt. Alle familievernkontorene i pilotprosjektet var representert med fra to til fire terapeuter.

De fleste familieterapeutene hadde mange års erfaring i familievernet, samt tidligere erfaringer fra arbeid innen barneverntjenesten, psykisk helsevern og rusbehandling. De fleste er utdannet sosionomer eller barnevernspedagoger, men det er og en psykolog, en teolog og en sykepleier som også har tatt en klinisk videreutdanning eller master i familieterapi.

To av terapeutene hadde ikke gjennomført egne familieråd på intervjutidspunktet. De hadde enten opplevd at det ble avlyst like før det skulle avholdes, eller de var i en oppstartsfase av familieråd som snart skulle gjennomføres.

8.2 Egner familierådsmodellen i familievernet?

Flere av familieterapeutene mente at familieråd passer godt med tenkingen i familievernet. Terapeutene fortalte om en tro på at problemer både skapes og løses i relasjoner. En terapeut uttrykte seg slik:

Det passer i høyeste grad. Det er jo dette jeg jobber med hver dag, å støtte folk i å knytte sterke, gode bånd med sine nærmeste. Jeg tenker at familieråd er bare en annen måte å gjøre det samme på.

En terapeut ga uttrykk for at i familievernet er de vant til å snakke *om* barn, men ikke så mye *med* barn. Flere fortalte om en økende bevissthet og strengere krav ovenfra til å involvere barn i spørsmål som angår dem, og at familieråd som en metode kan bidra til at dette faktisk skjer.

Flere mente at barnas stemme ofte forsvinner i de ordinære foreldresamarbeidssakene hvor fokus er rettet mot konfliktene mellom foreldrene. Strukturen i familierådsmodellen ble nevnt som en faktor som kan motvirke dette og bidra til en løsningsorientert tilnærming, slik denne terapeuten beskrev det:

Man kan ikke sette spørsmålstegn ved om det skal være med spørsmål fra barna, eller om koordinator skal komme hjem. Dette er ordningen i familieråd, og sånn er det. Det tror jeg er veldig trygt. Om det kan virke litt omstendelig for den som skulle være utsatt for det, så er det likevel trygt og alle har vært gjennom det samme.

I tillegg vektlegges kontrollfunksjonen ved at flere er til stede og hører det som blir sagt.

Familieterapeutene mente at familieråd som metode egnet seg i langt flere saker enn bare høykonfliktsaker. De definerte de fleste sakene som hadde vært opp i familieråd som høykonfliktsaker, men de var også i tvil om alle sakene kunne betegnes som høykonflikt.

Spørsmålene som dannet utgangspunktet for familieråd var i de fleste sakene relatert til samværsordningen eller til samarbeidet mellom foreldrene og mellom familiene/nettverkene. I et par av sakene var det ingen kontakt mellom far og barn etter rettskraftige dom i tingretten. I begge erfarte de at familieråd fungerte godt og skapte en trygg situasjon for barnet ved mobilisering av støtte og hjelp i nettverket. Andre spørsmål var knyttet til konflikt mellom en av foreldrene og barna. I en av sakene var grunnlaget for familieråd psykiske problemer som var av en slik art at det gikk ut over foreldrefunksjonen. I en annen sak gjaldt spørsmålet om hvordan de skulle få i gang samvær mellom en av foreldrene og barn og om det var noen i nettverket som kunne hjelpe til med avlastning og støtte for en av foreldrene.

Enkelte saker var også blitt stoppet fordi de ikke fylte kriteriene, noe terapeutene var uenig i. Et eksempel på dette var en sak hvor det forelå en generasjonskonflikt og som en av terapeutene mente kunne vært et relevant sak for familieråd. Flere opplevde det som vanskelig å skille mellom høykonfliktsaker og voldssaker. Voldssaker skulle ikke inkluderes i pilotprosjektet.

8.3 Høykonfliktsaker

Det har vært et uttalt mål i pilotprosjektet at familieråd skulle prøves ut i høykonfliktsaker.

Terapeutene ga uttrykk for at de det har vært en løpende diskusjon om hvilke saker og familier de skulle gjennomføre familieråd i og hva som kjennetegner en høykonfliktsak.

På spørsmålet om hva en høykonfliktsak er, fikk vi dels ulike svar. Et kjennetegn på en høykonfliktsak var at barn ble skadelidende av konflikten mellom foreldrene. Det viktigste var at barna selv opplevde det som en konflikt, og da kunne foreldrenes bagatellisering av konflikten være underordnet. Tidsfaktoren ble også trukket frem som et moment, for eksempel at konflikten hadde vart over lang tid:

Konflikt er litt mer enn en uenighet, synes jeg. Kanskje det er en vedvarende uenighet som en ikke klarer å løse. Jeg tenker noe som går utover barn og ungdom, og da trenger det ikke være høyløst eller sterke ord, men man klarer rett og slett ikke å prate sammen og finne omforente løsninger som er til gagn for barn og ungdommer.

På spørsmål om terapeuten vil definere en sak som høykonflikt selv om det ikke var mye støy rundt denne, svarte en av terapeutene:

Fordi det bråket, kanskje det kan være mindre konflikt, du er bare høyrøstet. Men i bunn og grunn så tenker jeg kanskje mer på hva som er virkningen av uenigheten eller spetakkelet, eller hva det måtte være.

Dette bekreftes av flere og en annen sa det på denne måten:

Det behøver ikke være utagerende eller verbal utagering. Altså en konflikt er det når det ikke er samarbeid, samspill. Så for å si det slik; når det oppleves som en konflikt som er høy for den det gjelder, så er den høy.

I mange av sakene som familievernnet arbeidet med er ofte den utvidede familien og nettverket involvert i konflikten. Likevel er det sjeldent at familievernkontoret involverer disse i arbeidet. Familieråd ble fremhevet som en god metode i så måte:

Den saken jeg hadde var en høykonfliktsak. De snakket ikke sammen. Barna var midt i mellom, og det var full krig og slektene hadde gått i skyttergravene, Jeg sa til familien at dette var siste tilbudet. Jeg hadde ikke noe mer å foreslå etter å ha jobbet lenge med den konflikten. Jeg så ingen andre løsninger, og Familieråd løste saken! Det kom en tante på forhånd, og hun lurte på om en ikke kunne samle familien, så kunne en lede og så kunne barna få si det de var opptatt av. Har dere ikke det? Jo, det har vi og det heter Familieråd.

Det var ellers ikke så vanlig at familiemedlemmer selv etterspurte familieråd.

8.4 Forebygging

Flere av terapeutene fremhevet betydningen av det forebyggende aspektet ved familieråd. Ved å komme inn tidligere i saken kan en stoppe eskaleringen av problemer. På spørsmål om familieråd kan forebygge en eventuelt barnevernssak, sa en av terapeutene dette:

Jo, hvis en tenker på det som en måte å engasjere nettverket på og for å hjelpe familien, så tror jeg det kan være riktig. Ja, altså, hvis foreldrene og familien er villig til å fortelle om hvor vanskelig det er, om problemene, og at de trenger hjelp og at de vil ta imot, så tror jeg det kan være forebyggende barnevernsarbeid.

En terapeut så for seg at familieråd kunne inngå i en tiltakskjede der en under mekling kunne vurdere om saken var på veg til å bli en høykonfliktsak. På denne måten kunne familievernnet tilby familieråd i en tidlig fase og muligens forebygge utviklingen av større problemer.

8.5 Terapeutrollen i familierådet

Noen av familieterapeutene hadde hatt kontakt med familiene over mange år og hadde foreslått familieråd som siste forsøk på å skape en nødvendig endring, mens andre hadde fått kontakt med familie rett før familierådsmøtet. Oppfølgingen av familien i etterkant av

familierådsmøtet har også variert, fra ingen kontakt, til tett oppfølging. I ett tilfelle opphørte kontakten etter et par samtaler, enda avtalen hadde vært en langsiktig oppfølging etter møtet.

Før familierådsmøtet har terapeutene en viktig rolle i å hjelpe familien med å formulere problemstillingen som skal danne grunnlaget for møtet. Flere fortalte at de hadde hjulpet foreldrene med å klargjøre hva de ønsket å snakke om på familievernkontoret og hva de ønsket å ta opp i familierådet. Noen av terapeutene hadde snakket med barna om dette, mens andre hadde bare snakket med foreldrene.

Etter at problemstillingen er ferdig formulert, kommer koordinator inn og overtar kontakten med familien og nettverket frem til familierådet.

Det som skjer når du overlater et arbeid til en koordinator er at du må slippe saken din, du må si til deg selv at nå skjer det ikke noe før møtet, nå må jeg legge mitt arbeid til side, nå skjer det ikke noe før arbeidet starter i nettverket. Det kan jo være utfordrende fordi du gir fra deg en del kontroll.

I denne fasen har terapeuten en viktig oppgave med å forberede faginnlegg som skal holdes i første del av familierådet. Kontakt med samarbeidspartnere i forberedelsen og gjennomføringen av familierådet blir derfor en viktig del av terapeutens rolle. Det skal innhentes og lages avtale om hvem som skal holde faginnlegg. I intervjuene får vi inntrykk av at de forsøker å legge arbeidet opp slik at barna forstår hva som blir sagt og at faginnleggene tilpasses hver enkelt familie.

Flere beskrev familieråd som en arbeidskrevende modell, spesielt arbeidet i forkant av møtet. Dette gjaldt faginnlegget som de selv skulle holde, men også utfordringene med å få andre fagpersoner til å holde sitt faginnlegg.

Jeg skulle ha et faginnlegg. Og alle de andre fagpersonene som var til stede skulle ha et faginnlegg. Dette skulle jeg forberede. Faginnlegget skulle også høres av foreldrene i forkant, slik at det ikke kom som et sjokk på noen. Det var veldig mye møtevirksomhet i forkant.

Terapeuten fortalte om hvordan hun vurderte fram og tilbake hvordan hun skulle vektlegge faginnlegget slik at det ikke skapte motløshet, men bidro til en positiv retning i drøftingene:

Jeg la meg på en linje om å appellere til familien og til slekta. Hva slags type slekt ville de vise barna at de var. Nå stod de i en situasjon der de hadde kommet i konflikt, og alle familier har konflikter, og hvordan ville denne familien vise sine barn at man løste konflikter. Så jeg tror jeg tok den innfallsvinkelen. Den var liksom litt kraftigere, man har mulighet til å gjøre noe, og alle kan bidra, og hvem vil man være i en sånn sammenheng.

I andre del av familierådet trekker terapeuten og andre fagpersoner seg ut og lar familien og nettverket arbeide alene. Alle terapeutene i intervjumaterialet fortalte at de ventet i et nærliggende rom for at de kunne bistå ved behov. I tredje og siste del kommer de tilbake for å bli presentert familiens plan.

I et eventuelt oppfølgende familieråd er strukturen og rollene noe løsere.

Terapeutene var samstemte om at samarbeidet med koordinator hadde vært godt, og de trakk fram at koordinators rolle var viktig for å kunne lykkes.

Ja, det liker jeg veldig bra. Det at koordinator skal inn. Jeg kan ikke se hvordan de sakene jeg hadde skulle fungert om vi ikke hadde koordinator. Jeg kunne ikke reist rundt til alle familiemedlemmene med all den "bagasjen" jeg har med familien. Det er rett og slett befriende. Det er fint å kunne overlate det til koordinatoren. Det er helt essensielt.

Samtidig som de mente at koordinators rolle var viktig, fikk vi også høre at det kunne ta tid før denne er på plass i en sak, og det kan forsinke prosessen. Et par av terapeutene mente at de som et forsøksprosjekt kunne prøve ut at noen i familievernkontoret påtok seg denne rollen.

Det vært diskutert hvorvidt man skal være tro mot systemet? Det vil si eksterne koordinatorene eller prøve ut koordinatorene blant de ansatte her. For eksempel jeg og en kollega har en sak hvor jeg er koordinator og har saken. Det har vært diskusjoner i nettverket om hvorvidt man kan gjøre det.

Andre var skeptiske til et slikt forsøk og fremhevet betydningen av at koordinator kom utenfor familievernkontoret og at dette var en stor fordel. Som et alternativ ble det nevnt at en eventuelt kunne ha forsøkt ut en modell hvor en terapeut ved et annet familievernkontor gikk inn i rollen som koordinator. En sa det slik:

Denne kunne ikke være ansatt på vårt kontor i alle fall. Det måtte vært en slags samkjøring eller overlapping. Men en må komme inn på et nytt spor. Det er viktig at det kommer inn en som er ny.

I de sakene der familieråd ikke har fungert godt, mener terapeutene at arbeidet på forhånd ikke har vært gjort grundig nok. Det ble stilt spørsmål om hvem som skulle ha tatt et større ansvar, koordinator eller terapeuten? En terapeut fortalte at de i en sak burde ha tatt hensyn til faresignalene mye tidligere. Terapeuten beskrev et familiemedlem som dominerende og med et sterkt temperament og dette satte sitt tydelige preg på familierådet. En større bevissthet rundt risikofaktorer og et tettere samarbeid mellom terapeut og koordinator, framstår som viktige forutsetninger for at familierådet skal lykkes.

Enkelte av familieterapeutene fortalte at de hadde hatt et samarbeid med barnevernet i noen av familierådssakene, men i de fleste hadde de ikke samarbeidet med barnevernet. De la vekt på betydningen av å avklare rollene mellom dem. Terapeutene som tidligere hadde erfaring med familieråd i barnevernet, opplevde rollen i familieråd som annerledes i familievernet. En av forskjellene var at de i familievernet ikke skulle godkjenne familiens plan. Denne forskjellen er viktig å kommunisere utad, blant annet til barnevernet. En av terapeutene sa:

Hvis familievernet skal arrangere et familieråd, må det avklares hvilke forventninger barnevernet har til det. Hvis barnevernet mener at det er mye som de setter som absolutte krav i familiens plan, bør det kanskje være barnevernet som avvikler familierådet og hvor vi kan gå inn som faginstans.

Flere mente at familieråd kan forebygge en barnevernssak. De begrunnet dette med at familieråd kan dempe konflikten mellom foreldrene og at det øvrige nettverket blir mer involvert i familien.

Terapeutene hadde erfart at de i familierådssakene var nødt til å arbeide på en litt annen måte enn de var vant. Et eksempel på dette var at de måtte oftere ut av kontorene. Flere av familierådene ble arrangert på kveldstid og i helgene, og dette stilte krav om fleksibilitet når det gjaldt arbeidstid. De erfarte også at de var nødt til å samarbeide mer med andre instanser i forbindelse med å rekruttere fagfolk som kunne holde faginnlegg. Flere hadde opplevd dette som utfordrende fordi samarbeidspartnere måtte informeres grundig om hva familieråd var. I tillegg kunne det være vanskelig å få tak i dem.

8.6 Barns deltakelse

Terapeutene fortalte om et økende fokus på barns deltakelse i familievernet, spesielt gjennom tydeligere forventninger til barns deltakelse i meklingsaker. Avhengig av type sak og satsing på kontoret ble det primært benyttet to modeller; Barn i mekling (BIM) og Asker og Bærum-modellen.

Flere av terapeutene mente at de hadde hatt et fokus på barn lenge, men at de i varierende grad hadde hatt barna med i samtalene. En uttrykte seg slik:

Jeg var ganske forundra da jeg begynte i familievernet, at det ikke var vanlig å prate med unger. Etter 18 år i barneverntjenesten undra det meg veldig at barna skulle automatisk får det bedre hvis vi pratet med foreldrene og de fikk det bedre. En må jo prate med dem det gjelder. Skal vi finne ut om unger har det bra, så må vi prate med dem om det!

Den samme terapeuten sa senere i intervjuet at det å samtale med barn ikke skal skje for enhver pris. Hun mente at det krever stor forstand og klokskap om en skal snakke med barn.

En kan få barn til å snakke om det meste, noe som kan by på lojalitetsproblemer og frykt for hva som kan skje. Hun og flere andre mente at fagfolkene må ta hensyn til at de sitter i en maktsituasjon og derfor må de ta ansvar når de involverer barna. En annen terapeut understreket også poenget med at barna skal involveres på deres egne premisser, og en må være bevisst på hvordan barna opplever å snakke om foreldrene sine. Hun understreket at barna snakker ut fra en avhengighetsposisjon. Det er viktig for terapeutene å hjelpe foreldrene til å se barnet ut fra barnets posisjon og situasjon og formidle forståelse for dette tilbake til barna. Hun sa at hun ønsket å nå hjertet til foreldrene mer enn hjernen, og mente at dette kunne bidra til å få til en ønsket bevegelse i konfliktene. En av terapeutene ga uttrykk for at hun ikke var så glad i begrepet 'å bli hørt' fordi det kunne oppleves som objektiviserende.

En terapeut fortalte at familieråd er den modellen hun har opplevd som best fremmer barns deltakelse. Grunnen til dette er at barnet har en egen og tydelig rolle i familierådet. Den samme terapeuten mente også at utfordringen med familieråd var å gi barn reell deltakelse. Det er derfor en forutsetning av barna har en støtteperson og at denne gir nødvendig informasjon til barnet, og at barnet får hjelp til å uttrykke meningene sine og disse blir fremmet i familierådsmøtet. Oppfølgende familieråd blir også fremhevet som et viktig tiltak for å sikre barns deltagelse.

Flere stilte seg kritisk til at begge foreldrene måtte samtykke til familieråd. Lovgivningen kan derfor være en hindring for barns deltakelse. Flere av terapeutene hadde opplevd at foreldrene i høykonfliktsaker er uenige om det meste, deriblant om og hvordan en skal snakke med barna.

Terapeutene mente at når foreldrene samtykker til familieråd, og at barna skal høres, er det viktig at foreldrene gjennom samtaler med familierådet forbereder seg godt til familierådsmøtet. Dette kan forhindre familierådsmøtet kan bidra til å forverre situasjonen for barna. En av terapeutene sa dette om det å samtale med barn i konfliktsaker:

Når vi tenker på det å ta med barna inn til samtale, så må vi være opptatt av at det skal ha en hensikt. Det skal ikke bidra til å øke konfliktnivået mellom foreldrene. Men foreldrene må forstå at hvis barna skal inn til samtale, så skal det blitt tatt hensyn til meningene deres, ikke at de skal bestemme, men de skal høres ut fra det de forteller oss.

Når konflikten er stor mellom foreldrene, er det viktig å ha et bevisst forhold til hvordan man lytter til barna. En sa det slik:

Familierådsprosess handler om at foreldrene får øye på barnet. Barnets status blir høyna og det er viktig. En kan bli litt blind av å være i en konflikt, spesielt i en høykonflikt som har vart over flere år og som er utrolig utmattende for foreldre.

I familierådet er det de avtalte problemstillingene som er tema, og alt annen skal ligge. Dette er temaer som eventuelt kan tas opp med familievernkontoret ved en senere anledning. Dette blir av flere terapeuter fremhevet som en av fordelene med modellen:

Strukturen i familierådet er så konkret. 'Klue' er at strukturen skaper veldig trygghet og vekst for familien. Familien opplever også at de har ressurser som kan hjelpe dem i situasjonen.

En annen terapeut sa:

Vi inkluderer barna i arbeidet vårt når vi tenker at det er forsvarlig, eller når foreldrene er klare for å samarbeide om det. Men dette er jo en metode eller tilnærming hvor barn kan inkluderes på andre premisser og som kanskje åpner en del dører som vi ellers ikke får åpnet.

Terapeutene fortalte om ulike metoder som fikk barna involvert i utarbeidingen av problemstillingene. Noen snakket med barna selv, andre hadde fått støttepersonen til å snakke med barna. Flere oppga at de kun hadde kontakt med foreldrene i utforming av spørsmålene, men det ble presisert at de i disse tilfellene var kjent med at andre hadde snakket med barna. Enkelte etterlyste bedre rutiner for dette, for eksempel en sjekkliste der en markerer om og hvem som har snakket med barna.

8.7 Barns og foreldres opplevelse av familieråd

Familieterapeutene mente at nesten alle barna og foreldrene hadde hatt positive erfaringer med avviklingen av familieråd. Terapeutene fortalte om en del barn som har vært svært spente før familierådsmøtet, men at de følte seg mer trygge når møtet først var i gang. Mange av foreldrene hadde også vært spente og de grudde seg for å fortelle familie og nettverk om problemene. Terapeutene mente at situasjonen etter familierådet hadde endret seg til det positive for mange av familiene og at det bare var unntaksvis at familiene satt igjen med bare negative erfaringer:

Jeg har opplevd i den ene saken at målet absolutt er nådd. Der skal vi ha andre oppfølgende familieråd. I den andre saken er målet allerede halvveis nådd, enda familierådet ikke er gjennomført.

I noen av sakene var det kun en av foreldrene som var involvert da den andre var fradømt samvær. En av terapeutene som var involvert i en slik sak uttrykte:

Mitt inntrykk er at det har skapt mye håp for mor, at mor i større grad kan se for seg at hun kan få et bedre liv, at hun har erfart at når en ber om hjelp så er folk stort sett veldig glade for å hjelpe til.

Terapeuten fortalte at familierådsprosessen hadde bidratt til å gi henne en form for verdighet ved at hun hadde opplevd at hun betydde noe for andre. Når det gjaldt barna i denne familien, sa terapeuten det på denne måten:

Barna har kommet nærmere familien sin og fått erfart at familien ikke bare er et farlig sted. Og at det har vært spesielt betydningsfullt at det har vært noen menn som kan bidra i livene deres.

I en av sakene som ikke gjaldt samvær, men hvor hensikten var å få familien til å ta seg mer av barnet slik at hun skulle føle seg mer trygg, fortalte terapeuten:

Vi hadde familieråd i fjor vår og avtalte en oppfølging igjen til høsten. Og jenta fortalte etter sommerferien at hun følte seg mye tryggere. Og da jeg spurte om hun hadde noen tanker om hva som hadde skjedd, noe spesielt, så sier hun; - fordi jeg har hatt familieråd.

Den hadde hatt kontakt med terapeuten i to år før familierådet og hun hadde deltatt aktivt i planleggingen av familierådet. Dette gjaldt både hvem som skulle være med og hvilke spørsmål som skulle tas opp. Jenta selv stod for invitasjonene.

I de fleste familiene var det konflikt om samværsordningen mellom foreldrene som var tema i spørsmålene som skulle drøftes. Terapeutene mente at situasjonen i familiene hadde blitt mye bedre, spesielt for barna. I en familie der konfliktene hadde eskalert og utspilt seg i den utvidede familien, sa terapeuten:

Målet var å få aktivert familien og bygge ned konflikter. Det var mobbing og utfrysing i familien, men etter familierådet kunne barn som gikk på samme skole kunne begynne å snakke med hverandre igjen og foreldrene kunne begynne å samarbeide og det målet ble nådd.

Flere av terapeutene mente at en forutsetning for at en skulle lykkes med familieråd var at både mor og far var motivert for å løse det aktuelle problemet og at de ønsket å involvere nettverket.

En av terapeutene skildret også hvor vanskelig det hadde vært å formulere problemstillingene før familierådet, men hvor bra det hadde vært for barnet da hele familien og nettverket ble involvert:

Jeg tror ungene har følt seg ivaretatt og blir ivaretatt i den måten å jobbe på. De blir involvert – de blir hørt på – samtidig så tar de voksne ansvar. En annen ting som jeg synes er bra med dette her er at de ser at de har andre som er interesserte i deres ve og

vel og det gjør at ungene blir løftet opp. Både foreldre og slekta og foreldrene ser dem på en annen måte.

Noen av terapeutene forfalte også om saker hvor familierådet ble avlyst fordi situasjonen ble forbedret etter at familieråd ble satt på dagsorden i familien. Koordinator hadde samtaler med flere i familien og nettverket, og de forstod at her måtte de mobilisere:

... og da begynte søsteren å skjønne hva dette her gikk ut på. Og allerede der tilbød hun seg å ha med ungen på fjellet. Og så var hun og snakket med sine foreldre. De hadde nok hatt mistanke. Egentlig visste de – men de hadde aldri turt å spørre henne. Og det resulterte i at når hun kom og pratet med dem – da fikk de klarhet i det og da fikk de prate om det.

Terapeutene mente at familiens plan i de fleste tilfeller var blitt fulgt opp. De var blitt informert om dette fordi mange hadde fortsatt samtaler familiene på familievernkontoret etter familierådet var avholdt. Dessuten hadde flere deltatt på oppfølgende familierådsmøter hvor de ble orientert om avtaler som var fulgt opp og om tilfeller hvor det var behov for å justere innholdet i familiens plan.

Flere av terapeutene hevdet at det ligger en viktig kontrollfunksjon i at storfamilien og nettverket ble mer involvert i familiene. De profesjonelle hjelperne avslutter som regel kontakten med familien, mens familie og nettverk vil dere alltid.

8.9 Oppsummering

Alle familierapeutene var positive til en fortsatt satsing på familieråd i familievernet. De mente også at familieråd egnet seg godt i andre typer saker enn i høykonflikt. Enkelte mente det ut fra erfaring, mens andre kunne tenke seg å prøve dette ut. De mente at familieråd i familievernet må fortsette fordi modellen er en unik måte å inkludere barn på, og fordi den legger til rette for reell og tilpasset medvirkning for barn. I tillegg ble det presisert at modellen inkluderer familie og nettverk, noe som de ellers ikke alltid har lyktes med. Dessuten ønsker familie og nettverk å bidra med hjelp i disse sakene, og de kan være med på å sikre mer varige løsninger på problemene. Terapeutene opplevde også modellen som ressurskrevende, men mente samtidig at den grundige investeringen var en av suksessfaktorene. For å lykkes mente de at en av de viktigste forutsetningene er at det blir satt av tilstrekkelig med tid til planlegging, gjennomføring og oppfølging av familieråd og at finansieringen ble sikret og forutsigbar. De presiserte også at familieråd krever at det arbeides grundig i alle ledd i prosessen. Terapeutene fremhevet betydningen av innsatsen før selve familierådet, særlig arbeidet med å utvikle problemstillingen og å forberede deltakerne som skulle være med på familierådsmøtet.

For at dette skal bli en fast del av det familievernets tilbud, ble det understreket at satsningen må utvides, både ved hvert kontor og ved at flere kontorer blir involvert. De mente at en viktig forutsetning for at familieråd skulle få fotfeste i familievernet var at flere terapeuter ble kjent med og fikk erfare arbeidet med modellen. Terapeutene ga uttrykk for at familieråd passer godt inn i tenkingen og tilnærmingen i familievernet. Med tanke på at Familievernet i Norge er grunnfestet i en systemisk tilnærming og ofte i en sosialkonstruksjonistisk erkjennelsesteori (Skauli, 2009), og at familieråd er en manualbasert intervensjon, kan dette fremstå som en motsetning. I velferdstjenestene kan vi se to motstridende utviklingslinjer, økte krav til evidens, målbarhet og effektivitet og den andre myndiggjøring og brukervedvirkning (Natland og Malmberg-Heimonen, 2014). Dette forholdet er ikke blitt problematisert av terapeutene. En forklaring kan være at erfaringene med familieråd har vist at modellen åpner opp for en reflekterende praksis for de profesjonelle deltakerne til tross for at den er manualbasert. Forskere på bruk av familieråd i andre sektorer har også konkludert med at manualbaseringen ikke nødvendigvis undervurderer profesjonsetikk forstått som muligheten for å utøve skjønn eller tilpasse manualen til den lokale konteksten (op. cit).

9. Koordinatorenes erfaringer med familieråd

9.1 Innledning

Vi har totalt intervjuet seks koordinatorene. De har til sammen erfaring fra 13 saker i familievernet, og det inkluderer alle familierådssakene som har vært avholdt i prosjektperioden. I tillegg har de vært med på å forberede flere saker som ikke har blitt noe av og oppfølgende familieråd i flere av sakene.

Koordinatorne har erfaring fra privat næringsliv, arbeid som lærer, fostermor, støttekontakt, barnevernsinstitusjon, forebyggende tiltak, PP-tjenesten mm. De har ulik utdanningsbakgrunn som bl.a. ingeniør, økonom, barne- og ungdomsarbeider, spesialpedagog, møbelsnekker osv. De har arbeidet som koordinator i barnevernet i ca. 2-4 år. De viser også til hvordan de gjennom disse jobbene har møtt mennesker i ulike vanskelige situasjoner, og at det har gitt dem erfaring som er viktig i koordinatorjobben.

Koordinatorne møter familiene i forberedelsen til familierådet, i selve rådet, men vet ikke nødvendigvis hvordan det går etterpå. De har kjennskap til situasjonen etter familierådet hvis det har vært oppfølgende familieråd, eller det har vært arbeidet med å planlegge oppfølgende råd.

Knyttet til koordinatorenes erfaringer tematiseres det i rapporten deres forståelse av høykonfliktsaker, arbeidet med å forberede familierådet, selve familierådet, koordinators rolle, hvilke saker egner familieråd seg for, i hvilken grad barnet oppfattes å ha reell medvirkning, hva som bidrar til at familieråd fungerer bra og utfordringer ved gjennomføring av familieråd, forskjeller mellom familieråd i barnevernet og familievernet og til slutt om veiledning og opplæring.

9.2 Høykonfliktsaker

Koordinatorne trakk fram flere sider ved hva en høykonfliktsak kan være på spørsmål om dette. Det kunne handle om situasjoner med vold, men også at foreldrene ikke var på talefot og at situasjonen var fastlåst og at de ikke kunne snakke sammen. Eksemplene nedenfor illustrerer at flere sider inkluderes i forståelsen av høykonflikt:

En situasjon der det er uenighet, det kan være vold, slagsmål, total avvisning. Er det konflikt så er det konflikt. Det kan være steile fronter som gjør at dialog vanskeligjøres. Det er grader.

Andre igjen trakk inn at det i tillegg til konflikt mellom foreldrene kunne dreie seg om konflikt mellom deres familier også.

Så konflikten gikk på det at det var konflikt mellom foreldrene, ikke sant, men at det var andre på hver side som også pisket opp stemningen. Så det er det jeg legger i høykonflikt.

Det siste aspektet de trakk inn var at det dreide seg om store konflikter som gikk ut over barna.

Ja, det tenker jeg, ja, at det er så store konflikter at ungene absolutt ikke bør være i nærheten av de to sammen. Jeg drar det kanskje langt da, men jeg tror jo at en del av de ungene vi jobber med er vant til konflikter for å si det sånn. Sånn at for meg når du kaller det en høykonflikt da, så er det ganske ille.

Variasjonen i synspunkter på hva høykonflikt dreide seg om innebar ikke nødvendigvis at de var uenige om innhold, men at de trakk fram ulike sider av en høykonfliktsituasjon. Generelt handlet det om at konfliktene var store og at de gikk ut over barna.

9.3 Forberedelse til familierådet

Koordinatorenes oppdrag starter i møte med familieterapeut og foreldre der spørsmålene som skal drøftes i familierådet er bestemt. De har videre samtaler med foreldrene og barna om hvem de ønsker skal delta i familierådet. Det varierer om koordinator har samtaler alene med barna, avhengig av hva barna ønsker. De bruker en del tid på å avklare med foreldrene hvem de ønsker å ha med. I noen situasjoner har foreldre ikke orket kontakt med koordinator i første omgang, men etter en tid, har situasjonen bedret seg noe og de har likevel ønsket å delta. Generelt har foreldrene vært innstilt på å delta når familieråd har vært bestemt. I forberedelsesfasen avtales også hvem som skal være sekretær, ordstyrer og barnets støtteperson. Ut i fra erfaringene koordinatorene formidler synes foreldrene å ha blitt enige om hvem som skal være sekretær og ordstyrer, og at det ofte er en fra hver side. Se om barnets støtteperson senere. Det fremholdes som viktig å ha satt av godt tid til samtaler med foreldre og nettverk når koordinator reiser rundt.

Koordinatorene beskrev at det var en sentral del av jobben å reise rundt til alle som skulle delta for å informere dem om hva som skulle drøftes og høre hvordan de tenkte om situasjonen.

Forberedelsen fremheves som en veldig sentral del av arbeidet med familieråd. Konfliktene i familien(e) kom gjerne opp når de reiste rundt og koordinatorene understreket at de la vekt på å si at det skal være barnas familieråd.

Så der ligger jo noe av jobben til koordinator (...) alle de som har så veldig egne meninger om hvordan barneoppdragelse og alt annet er, å få dem til å komme ned på jorda, og tenke på barnets beste. Det er jo, synes jeg, hovedoppgaven til koordinatoren. (...) Det er å gi folk et godt grunnlag, et informasjonsgrunnlag til å svare på spørsmålene som blir stilt (...)

Gjennom forberedelsene involveres flere deler av familien. Både tanter, onkler, besteforeldre, nye samboere osv. Det gir en videre kontaktflate enn det familieterapeutene har.

Koordinatorernes opplevelse er at dette fungerer positivt.

Det er veldig positivt. Fordi de begynner da å lure på og tenke når jeg har vært der på besøk. Så snakker de jo om saken og om familierådet som skal holdes. Og de engasjerer seg mer. Det har jeg absolutt inntrykk av mer enn de har vært oppmerksom på at de kanskje burde ha gjort tidligere. (...) Jeg har absolutt inntrykk av at de begynner å tenke på løsninger, finner løsninger på de oppgavene som er skissert i spørsmålene. De skjønner at de må engasjere seg mer i barnet og barnets forhold. Også at de kanskje rett og slett ikke har vært klar over at det har utviklet seg på den måten det har.

Familiemedlemmer har ofte ønsket å bidra tidligere, men vært usikre på hvordan de skulle gjøre det, og ikke ønsket å blande seg inn. Gjennom å bli invitert inn får de mulighet til å bidra. Koordinatorene peker på hvordan det å reise rundt å forberede nettverket på familierådet bereder grunnen for samtalene i rådet, at de allerede da begynner å tenke på hvordan de kan bidra. Å mekle mellom deltakere fra den utvidede familie i forberedelsesfasen synes å være en vanlig rolle for koordinatører (Havnen og Christiansen, 2014).

9.4 Selve familierådet

Koordinator deltar på første og siste del av familierådet. I første del ønsker de velkommen og leder møtet og fagpersonene har sine innlegg. Under møtet venter koordinatorene utenfor sammen med terapeutene. Flere nevner at de har blitt kontaktet av foreldre eller andre i nettverket som har opplevd møtet som vanskelig. Det har vært viktig å snakke med dem for å bidra til at møtet kunne fortsette. I siste del av møtet hender det at koordinatorene bidrar med oppklarende spørsmål og bistår slik at avtalen blir så konkret som mulig.

Etter koordinatorenes erfaringer så kommer man i løpet av familierådet frem til svar på de spørsmålene som er stilt. Det er ofte veldig konkrete avtaler som lages som f.eks.

De fikk snakket om hvordan de kunne gjøre det lettere for gutten når han skulle fra mor til far og omvendt. De avtalte å drikke kaffe på bensinstasjonen og snakke sammen. (...) De avtalte hvor ofte samvær skulle være, møtested, transport, hvem som skulle være med osv.

Koordinatorerne pekte på at det å komme frem til konkrete svar på spørsmålene er viktig for å kunne bidra til å redusere konfliktene.

I arbeidet med familieråd la de også vekt på betydningen av faginnleggene. Særlig en av koordinatorene fremholdt at det hadde vært særlig gode faginnlegg i familievernnet, og det hadde synliggjort hvor stor betydning de kunne ha.

Etter å ha jobbet med familievern, så skjønner jeg at faginnleggene er utrolig viktige, fordi i familievern, så har de hatt utrolig gode faginnlegg. Og i denne saken her (...) hvor han psykologen holdt et så utrolig godt innlegg, generelt sett fra et barneperspektiv, hvordan barn tar til seg inntrykk, og hvordan alt de opplever i livet påvirker personlighet, og selvbilde og alt sånt.

De andre formidlet ikke at det var noe særlig forskjell på faginnlegg i barnevernet og familievernnet, men at de generelt har betydning for å legge til rette for et godt familieråd.

9.5 Koordinatorrollen – Nøytralitet – skape tillit

Alle koordinatorene understreket betydningen av at de hadde en nøytral rolle. Det å ha en nøytral rolle innebar at de skulle bli oppfattet som nøytrale av familiene, og at det var viktig for å skape tillit.

I: Kan du si litt om betydningen av nøytralitet for den koordinatoren.

K: Det har med tillit å gjøre.

I: Ja

K: Rett og slett med tillit, det er det som er nøkkelordet. Tillit hos alle, tillit hos barna, ikke sant, noen er jo lei av barnevernet og alle saksbehandlere og alle terapeuter og alt de har gått til, ikke sant, og BUP og alt mulig, de er så mett av fagpersoner, at når det endelig kommer inn en som har bakgrunn fra næringslivet eller noe helt annet, så er det en lettelse for dem. Det er den eneste grunnen til at de orker å snakke med dem. I noen saker, jeg sier ikke at det er sånn overalt, men at i noen saker så er det sånn.

De brukte egen bakgrunn utenfor familievernnet for å vise at de er nøytrale og skape tillit.

Nøytralitet var viktig for at familie og nettverk skulle ha tillit til dem, som igjen ville gi tillit til prosessen og familierådet. Nøytralitet handlet da om at de ikke var en del av historien, de hadde ikke noen oppgaver i saken, verken før eller etter. Deres oppgave var kun å organisere familierådet. Etter deres vurdering gjorde det det lettere for familien å snakke med dem.

Koordinatorne ble spurt om det kunne være mulig at ansatte ved familievernkontoret kunne ha jobben som koordinator i en annen sak enn den de var terapeut for.

I: Koordinatorrollen, kan du si litt om hva du tenker om koordinatorrollen, om det å tilhøre et system eller være utenfor.

K: Det er ikke en del av rutinen for familieråd, ikke etter boka. Når koordinatoren kommer utenfra blir han sett på som en helt annen person. Enda mer i barnevernet, men det er og viktig i familievernet. Hvis en terapeut sier i denne saken skal jeg være koordinator, kan han ikke regne med å bli sett på som nøytral.

I: Men det å bytte mellom familievernkontor

K: Det ville kanskje vært annerledes, men nøytraliteten vil oppfattes annerledes, folk spør ofte om bakgrunn, noen googler deg.

I: Kunne en kommune ha ansatt en koordinator?

K: Tror ikke det er hensiktsmessig å ha en fast, koordinatorne burde ikke ha truffet folk. Det vil være mindre å spille på hvis det var låst til en stilling. Som en av terapeutene sier, at hun «overlater» en sak til terapeuten. Da skal en være trygg på at koordinator gjør sin rolle. Det kan bli en form for profesjonskamp hvis terapeuten er uenig i hvem som kan være koordinator.

Etter koordinatorenes erfaring var det hensiktsmessig å følge modellen og ha en koordinator uten tilhørighet til tjenestene.

K: Jeg tror de vil snakke som en terapeut hvis de er familierapeuter, men det er dette med å tøyne modellen. Jeg tror de har kommet frem til en modell, og da er det en grunn til at de har kommet frem til den modellen, det er fordi den fungerer. Det viser seg jo igjen og igjen hvis vi følger modellen, så fungerer det.

Selv om alle koordinatorne fremhevet nøytraliteten, var det også noen som ikke var helt avvisende til at familierapeutene kunne være koordinator på et annet kontor, selv om de heller ikke så det som ønskelig.

Betydningen av koordinators nøytrale rolle er også noe som fremheves i forskningslitteraturen og det utgjør en av hjørnesteinene i familierådsmodellen (Havnen og Christiansen, 2014).

9.6 Hvilke saker egner familieråd seg for?

Slik koordinatorne ser det, egner familieråd seg i alle saker og denne arbeidsformen kunne gjerne vært brukt oftere. Etter deres vurdering kan familieråd bidra både til å forebygge at sakene går til retten og at det blir barnevernssaker, samtidig tar de forbehold om at dette kan de ikke vite sikkert.

Flere pekte på at det er spesielt velegnet i høykonfliktsaker.

I: Er det noen utfordringer knyttet til å bruke familieråd i familievernet?

K: Ikke som jeg kan se. Men jeg snakket med en kommune for ikke så lenge siden, det var en i Bufdir som tipset om mitt navn, siden jeg har hatt høykonfliktsaker, den kommunen har hatt veldig mye familieråd, men de har ikke brukt det noe særlig i høykonfliktsaker, og jeg vil jo si at det er spesielt velegnet i høykonfliktsaker. Det er

min mening. Så jeg forundret meg over at en så stor kommune, som har hatt så mye familieråd, ikke har brukt det i høykonfliktsaker

I: Ja. Kan ikke du si litt om hvorfor du synes det er spesielt velegnet i høykonflikt?

K: Du får folk som ikke tåler hverandre til å sitte rundt samme bord, og til å tenke barnets beste, hvis man gjør en god nok jobb. Ikke sant, og barnet skal jo forholde seg til alle disse menneskene. Det finnes ingen andre metoder for å få de familiene til å sette seg ned ved samme bord og bli enige om samme kjøreregler. Det er ingen andre metoder som jeg vet om i hvert fall.

Familieråd var noe alle koordinatorene ville anbefale for videre arbeid i familievernet. De sa samtidig at familieråd ikke kunne endre situasjonen helt. Hvis det hadde vært konflikter i generasjoner, så ble ikke de borte gjennom et familieråd, men det kunne bidra til at de fant måter å leve med situasjonen på som var bedre for barnas skyld.

9.7 Har barnet hatt reell medvirkning?

Etter koordinatorenes mening har barnet reell medvirkning.

I: Ja. Tenker du at ungene har liksom en reell medvirkningsmulighet gjennom familieråd?

K: Ja, de har jo det. Ja. Absolutt.

Det at barnet får reell medvirkning handler ikke minst om at familierådet skal ha barnets situasjon i fokus.

K: Det er jo det jeg har oppfattet at jeg skal presisere for alle som skal delta på åpningen av familierådet. Det er jo barnets familieråd. Og nå skal vi ikke bla opp gamle konflikter og løse dem, ei heller krangle i barnets nærvær, men konsentrere oss om de oppgavene som er lagt fram som skal drøftes. Og skal gi noen forslag til løsninger og hvordan vi skal nærme oss en løsning eller en forbedring av tilstanden. (...) Og det er det som er utgangspunktet og det vi må ha som konsentrasjonspunkt. At vi hele veien tar utgangspunkt i barnet og dets ja problemer ev. oppgaver som skal løses rundt barnet. Det synes jeg er veldig lett og naturlig å trekke inn og presisere.

Det handler også om at barna deltar i utformingen av innholdet i familierådet:

K: Jentene var med å formulere problemstilling. De var aktivt med i samtale med mor. Jeg tenker jentene var mer deltagende, at det blir noe annet enn når mor og far går i terapi.

I følge koordinatorene er det et sentralt trekk ved familierådet at konfliktene skal legges til side og barnets situasjon skal være i fokus. Måten familierådet er organisert på bidrar til at dette skjer.

Vurderingen av at barnet medvirker handlet også ifølge koordinatorene om at barna er med på å bestemme hva som skal drøftes i møte, hvem de skal ha som støtteperson og at deres mening blir presentert, enten direkte av dem selv eller av støttepersonen i møtet.

I: Det høres ut som du tenker at de barna hadde reell medvirkning gjennom familierådet.

K: Ja. Og spesielt fordi de hadde så flotte støttepersoner, så føler jeg at det hadde de absolutt.

I: For da er det sånn ikke sant at de støttepersonene snakker en del med barna på forhånd.

K: Ja. Og fordi de ungene var veldig vanskelig for meg å komme inn på, sånn at den ene gangen satt jeg utenfor døra og snakket med dem. Da fikk jeg han eldste til å snakke. Ok. Jeg trenger ikke se deg. Du trenger ikke se meg. Vi kan snakke vi. Han ville ringe meg sjøl når han var klar og når han fikk bestemt seg for hvem han skulle ha som støtteperson. Da hadde jeg lært gutten å kjenne på en sånn måte at det var et gjennomtenkt valg. Og det var det. Det var ikke tatt fra løse lufta for å bli ferdig å snakke med meg.

Koordinatorerne beskriver det som barnas møte, samtidig som de sier at det også kommer an på barnas alder hvor aktive de er.

9.8 Hva bidrar til at familieråd fungerer bra?

Koordinatorerne oppfatter familieråd som en arbeidsmåte som fungerer godt,

K: Jeg synes det er en veldig fin modell å jobbe etter med tanke på at familien din er delaktig i barna. Det som skal skje videre med barna da. Om de ikke kan bo hjemme eller om de trenger litt støtte av familien rundt for å kunne fungere godt.

De ble spurt om hva det er som gjør at det virker bra. Dette sitatet fra en koordinatoren peker på forhold som flere var opptatt av:

I: Hva tenker du det er som gjør at det kan virke så bra?

K: Jeg tenker på et vis at det er min opplevelse, uten at jeg har spurt noen om det, at jeg tror at de i familien blir tatt på alvor. Og så tenker jeg at de får invitere med seg dem de vil selv, så kjenner de kanskje på en forpliktelse. Og de har noen å snakke med kanskje mellom alle disse møtene og. Som hjelper dem å skille litt på hva som er hva. Ja, det er mulig at den mora er litt håpløs, men ikke sant.

I: Nyansere litt og se flere sider, ja.

K: Og på en måte tørre å si noe om at, det er vanskelig for oss. Og de har sluppet det litt utenfor husets fire vegger da på et vis. At det er lettere da å ringe den der kompisen og si: Vet du hva, jeg holder på å gi opp jeg altså.

En annen pekte på:

I: En kunne jo tenke seg at familievernsamtaler i seg selv reduserer konflikt, men hva tenker du ble forskjellen med at det var familieråd?

K: Jeg tenker at familieråd bidrar til at flere aktører blir invitert inn. Far hadde to søstre og hadde også isolert seg fra dem. Alle var i familieselskapet og familierådet

førte dem nærmere hverandre. Mor fikk mer avlastning. En sa jeg kjører opp til far og snakker med han. Folk vil gjerne bidra hvis de blir spurt.

Gjennom å avholde et familieråd får flere vite om situasjonen og flere kan bidra i en vanskelig livssituasjon. Familierådet bidrar også til at andre deler i familien som også kan være i konflikt møtes på tvers av konfliktene.

I: Kan du si litt om hvorfor du synes det er spesielt velegnet i konflikter?

K: Du får folk som ikke tåler hverandre til å sitte rundt samme bord, og til å tenke barnets beste, hvis man gjør en god nok jobb. Ikke sant, og.. barnet skal jo forholde seg til alle disse menneskene, og hvilke andre.. det finnes ingen andre metoder for å få de familiene til å sette seg ned ved samme bord og bli enige om samme kjøreregler. Det er ingen andre metoder som jeg vet om i hvert fall. Så jeg vil heller si det sånn at jeg er forundret over at ikke det brukes mer.

Oppsummeringsvis trekker koordinatorene inn følgende forhold som betydningsfulle for at familieråd fungerer godt:

- Grundig forberedelse ved at koordinatorene reiser rundt, at folk er forberedt så de vet hvorfor spørsmålene stilles
- Gode faginnlegg med barnet i fokus, introduksjonen er veldig viktig. Bidrar til at barna kommer i fokus.
- Fokus på barnet og ikke de gamle konfliktene
- Konkrete spørsmål som bidrar til konkrete løsninger
- At folk velger støttepersoner som betyr noe for dem, som viser at de stiller opp
- Blir forpliktende fordi alle må skrive under
- Familieråd bidrar til å involvere flere enn det som er vanlig i meklingen og møtene på familievernkontoret. Det har to sider: Konflikter kan gjerne dreie seg om flere i familien, ikke bare far og mor. Da er det viktig at disse også møtes, for å endre situasjonen. Familie og venner vil gjerne bidra hvis de får anledning

Betydningen av at koordinatorene holder barnet i fokus gjennom hele arbeidsprosessen og at det er en måte å begrense fortellingene om fortiden trekkes også fram i andre undersøkelser (Havnen og Christiansen, 2014).

9.9 utfordringer for at familieråd skal fungere bra

Koordinatorene sier at samtidig som de mener at familieråd bidrar til å løse opp i fastlåste konflikter, og gir nye muligheter for samarbeid, så er det ikke slik at de gamle konfliktene blir borte, men familien kan finne nye måter å forholde seg til dem på. Et par av koordinatorene forteller om familieråd som var spesielt utfordrende.

På det ene møtet ble koordinatoren tilkalt på del 2 av møtet. Det ble formidlet at dette ikke gikk. En av besteforeldrene kom gråtende ut av møtet. Koordinator forteller at han oppfordret

dem til å legge konfliktene til side for barnet skyld og de klarte å fortsette møtet etter en pause og de ble enige om hvordan de kunne organisere samvær. Det var planlagt oppfølgende familieråd som ikke ble arrangert da far ikke ønsket dette.

I et annet familieråd var det store konflikter ikke bare mellom foreldrene, men mellom familien og mellom enkeltpersoner i hver familie. Koordinatoren fortalte at han hadde mer kontakt med en av foreldrene til forskjell fra hva de pleier. Familieterapeuten var også med på oppstartsmøtet fordi det var såpass høy konflikt. Et av barna var særlig påvirket og traumatisert av konfliktene. Foreldrene var også uenige om hvem som skulle være støtteperson. Det ble planlagt oppfølgende familieråd. Da er det ikke vanlig å reise rundt til nettverket for å forberede det, men koordinatoren valgte å besøke besteforeldrefamiliene fordi det var så mye konflikter og på «en pen måte å gi dem en kraftig advarsel». Det oppfølgende ble likevel avlyst like før uten at koordinator fikk vite grunnen til det. Det hadde vært behov for oppfølgende familieråd fordi konfliktene fortsatte. Det var behov for å gå gjennom planen og supplere med spørsmål. Det var fortsatt en alvorlig situasjon.

Koordinatorerne pekte også på noen praktiske forhold som må være tilstede som at møtet bør være på et nøytralt sted og litt skjermet, det må være servering, plass for ungene til å kunne gå ut og inn osv.

Knyttet til gjennomføring av familieråd i familievern er de opptatt av at det har vært uklart hvor mange familieråd de har vært satt av midler til, og at det har vært satt av lite midler og dermed vært satset for lite på. Dersom det skal implementeres må det satses i større skala.

9.10 Synspunkter på forskjeller mellom barnevern og familievern

Generelt er det etter koordinatorenes mening ikke så store forskjeller mellom familieråd i familievern og barnevern. Det er liten forskjell i koordinatorrollen og familiene kan være i lignende situasjoner, men forskjellen er knyttet til barnevern og familievernets makt.

I: Kunne du si noe om hva du tenker er forskjellen på familieråd i barnevern og familievern?

K: Koordinatorrollen er ikke så ulik. En viktig forskjell er makta. Barnevern har en trussel om mulig plassering. Den har ikke familievern. Men familievern har og en makt, hvis dette ikke løses, konflikten, kan det være aktuelt å sende bekymringsmelding til barnevern. Barnevern har likevel et annet rykte, virkemidlene er den store forskjellen.

Koordinatorerne kommer videre inn på at det kan være forskjell på i hvilke faser i en sak familieråd tas i bruk:

K: Barneverntjenesten bruker det i flere faser og tenker det tidligere, ved inntak også. Mens familievernnet tenker ikke familieråd før de har hatt flere samtaler. Da er familien gjerne slitne, tenker jeg, de orker ikke mer. Det hadde vært hensiktsmessig å være mer proaktivt, tenke familieråd tidligere. Familieterapeuten tenker kanskje nå har jeg gjort alt, og prøver en siste ting, det er familieråd. Det er ikke det beste utgangspunkt.

En av koordinatorerne peker på at kvaliteten på faginnleggene er forskjellig.

K: Hovedforskjellen er forskjellen på kvaliteten på faginnleggene. Det er den store forskjellen. Ellers kan jo sakene være veldig like, og så er det litt dette at barneverntjenesten har på en måte et ris bak speilet, og det har ikke familievernnet. Det tror jeg er de store forskjellene, sakene, mange saker kunne like gjerne vært i barnevernet som i familievernnet.

De andre koordinatorerne oppfattet ikke faginnleggene som særlig forskjellige i barnevernet og familievernnet.

9.11 Veiledning – opplæring

Koordinatorerne formidler at de har fått god opplæring og får god oppfølging. De vurderer veiledningsmøtene, som er fire ganger i året, som viktige. De synes det er bra at de er obligatoriske. De opplever at det er lett å ta kontakt og at de får god oppfølging av de regionale koordinatorerne. Deltagelse på fagseminarene er frivillig, men de mottar ikke lønn for å delta. Hvis de hadde fått betaling, ville kanskje flere ha deltatt. Koordinatorerne som har deltatt på fagseminarer ga uttrykk for at disse har vært interessant og nyttige.

9.12 Oppsummering

Koordinatorerne vurderer at familieråd er godt egnet i familievernnet, som det er i barnevernet. Det bidrar til å løse opp i, eller skaper mulighet for samarbeid til tross for konflikter. Det gir fokus på barnets situasjon og barnets mening kommer fram, og det har betydning for avtalene som gjøres. Etter deres mening bør familieråd brukes mer i familievernnet. Samtidig vil ikke et familieråd kunne løse opp i dyptgående konflikter mellom flere familiemedlemmer som kanskje har vart i generasjoner. Det kan i noen situasjoner være behov for særlig tett oppfølging i planleggingen, men også oppfølging gjennom møtets del 2.

Koordinatorerne i undersøkelsen har lang erfaring fra yrkeslivet, livserfaring og også erfaring fra koordinatorrollen i barnevernet. Dette synes å bidra til en kompetanse som gjør at de kan ta opp vanskelige spørsmål med ulike familiemedlemmer og gå inn i situasjoner med høykonflikt på en hensiktsmessig måte. Det fremstår som viktig å fortsette å ivareta erfaringer

koordinatorer. For å kunne gjennomføre flere familieråd i familievernet er det videre viktig at rammebetingelsene er tydeligere, slik at det er satt av økonomiske midler til dette og at de ansatte i familievernet får opplæring i modellen. Koordinatorene selv opplever at de får god oppfølging og veiledning.

De samme forholdene som koordinatorene i denne undersøkelse trekker fram angående deres rolle blir vektlagt i forskningslitteraturen (Havnen og Christiansen, 2014). Deltakerne i familieråd er ofte fornøyd med koordinatorens rolle. Det handler om at koordinatorene kommuniserer tydelig uten kompliserte faguttrykk, de opplever å bli møtt med respekt og koordinatorene fremstår som nøytrale. Koordinatorer legger vekt på å holde fokus på barnet gjennom hele arbeidsprosessen, og det bidrar til å begrense fortellingene om fortiden.

10. Implementeringen av pilotprosjektet

10.1 Innledning

I dette kapitlet tar vi for oss hvordan de ulike deltakerne har erfart implementeringen av pilotprosjektet. Implementering er forstått som et sett av spesifiserte aktiviteter som skal til for å gjennomføre en bestemt metode eller et behandlingsprogram i praksis (Fixen et al, 2005). Innføring av nye satsninger og tiltak representerer en endringsprosess i en organisasjon, dette gjelder også forsøket med bruk av familieråd i familievernnet. En vellykket endringsprosess er avhengig av en rekke faktorer og personer som skal gjennomføre endringen. Dette er ofte en kompleks prosess som krever både langsiktig og systematisk tilnærming. Videre er det viktig med opplæring og kompetanseutvikling av personalet, utvikling av organisasjonens samarbeidskultur, felles forståelse og integrering av satsningen i organisasjonens mål og planer (Sørli, Ogden, Solheim og Røyhus Olseth, 2010).

Forsøket med familieråd i familievernnet har i i første rekke vært et pilotprosjekt, og det kan derfor ikke sammenliknes med full-skala implementering av familieråd. Likevel gir erfaringene fra pilotprosjektet verdifull informasjon om implementeringskvaliteten, noe som kan være av betydning dersom en ønsker å implementere familieråd i hele familievernnet. Kapitlet baserer seg på intervjuene med prosjektleder, prosjektmedarbeider, to opplæringsansvarlige, lederne av familievernkontorene, familieterapeutene og koordinatorene. Det har vært mange elementer som har fremmet gjennomføringen av pilotprosjektet, men forhold knyttet til uklarheter om bruk av KOR og økonomi har skapt usikkerhet.

10.2 Et sammenfallende teoretisk tankegods og verdigrunnlag

Det er mange faktorer som har fremmet forsøket med familieråd. Først og fremst synes det å være et samsvar mellom familievernets overordnede systemperspektiv og det ideologiske og teoretiske grunnlaget for familierådsmodellen. I følge Lov om familievernkontor §1 er familievernnet en spesialisttjeneste som har familierelaterte problemer som sitt fagfelt. Familievernkontorene skal, i tillegg til å foreta mekling, gi et tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien. Familievernets systemiske og familiestøttende forståelsesramme legger vekt på å identifisere familiefølelser og familieband, og bruk av for eksempel narrative metoder som kan identifisere ferdigheter og styrker i familier. Dessuten skal barnets beste, samt barn og foreldres medvirkning, være styrende verdier i familievernnet. En av terapeutene sa 'På mange måter har jeg tenkt at verdigrunnlaget og måten en jobber på gjør at familieråd passer bedre i familievernnet enn i barnevernet'. En av prosjektmedarbeiderne sa:

Jeg opplevde at familievernkontorene gikk fort inn i tenkningen rundt familierådsmodellen og viste forståelse for medvirkningsprosessen i familierådet. I familievernet har de jobbet utrolig godt fra dag en med å involvere barnet og foreldrene, ved innhenting av spørsmål, innhente samtykke, der har de virkelig lagt til rette for reell medvirkning, et partnerskap rett og slett.

Flere av prosjektmedarbeiderne ga uttrykk for at de har hatt et inntrykk av at barn og unges deltakelse i pilotprosjektet har vært stor. En sa det slik:

Jeg har hørt at barna og tenåringene er blitt inkludert og vært veldig aktive fra dag en. De er blitt inkludert og spurt når det gjelder hvilke temaer de mener er viktige for familierådet, og de har vært tydelig på at det er ungdommenes familieråd hele veien. I familievernet har de vært flinke til å holde fast ved at det er barna og de unges familieråd. Det er ikke foreldrenes, men barn og ungdommens familieråd. Spesielt i ungdomssakene. De har vært flinke til å utvikle spørsmål med utgangspunkt i barnets behov. Og i forberedelsene latt barna selv komme inn på temaer som er viktige for barnets familieråd, ikke bare foreslå et spørsmål, men spurt ungdommen aktivt.

Enkelte har ment at barn og unges deltakelse i utviklingen av spørsmål til familierådet har vært annerledes i familievernet enn i barnevernet. Dette begrunnes med at det kan være lettere for familievernet å få kontakt med ungdommene. De har kanskje allerede hatt samtaler med familievernkontoret, og det er grunn til å anta at for de fleste er det mindre stigmatiserende å ha kontakt med familievernet enn med barnevernet.

Den 'ikke-vitende posisjonen' (Anderson 2003) som mange terapeuter i familievernet er kjent og identifiserer seg med, er også i tråd med tankegangen i familierådsmodellen når for eksempel barn og unge inviteres til selv å gi uttrykk for hva de ønsker å bruke familierådet til; Hva vil du spørre familien din om hjelp til, hva trenger du? Empowermenttenkningen er også noe som familievernet identifiserer seg med, og i familierådsmodellen settes dette i system ved at det legges til rette for at barn og foreldre får anledning til å finne egne løsninger.

Betydningen av *familie og det utvidede nettverket* er også felles tankegods i familievernet og i familierådsmodellen. Ved enkelte av pilotkontorene har de aktivt skolert seg i bruk av sosialt nettverk i familievernets arbeid, særlig når de ikke har lyktes i å finne gode løsninger ved tradisjonelle tilnærminger i det kliniske arbeidet. Mange av familieterapeutene har gitt uttrykk for at familieråd er en metode for å få i gang kommunikasjon i familier og i nettverk hvor dette har stoppet opp. En av prosjektdeltakerne uttrykte seg slik:

Bruk av familieråd i familievernet, ja det var som noen brikker i et puslespill falt på plass. Familievernet jobber jo med barn, men her så vi en link mellom det å sette barnet i fokus og samtidig samhandle med nettverket rundt.

Flere oppga at de hadde opplevd at familieråd satte i system familievernets tanker om å legge til rette for at barn skal få det bedre ved at foreldre, familie og nettverk blir flinkere til å forebygge og håndtere samspillsproblemer.

En annen side som flere av terapeutene har nevnt, er at de i noen av høykonfliktsakene har vært bekymret for om omsorgen for barnet har vært god nok. Mobiliseringen av barnets familie og nettverk bidrar ikke bare til mer hjelp og støtte, men det betyr også økt grad av sosial kontroll av forhold som barnet utsettes for. En av terapeutene uttrykte seg slik:

Det interessante med familieråd er at her benytter vi oss mer av nettverket. Det kan være kraftfullt, men det kan lage et beskyttende nettverk rundt barna. Det gjør flere i familien oppmerksomme på rollen sin.

Familieråd kan derfor også forstås som et *forebyggende tiltak*, noe som er i tråd med familievernets målsetting.

10.3 Støttesystemet for implementeringen

Deltakerne i pilotprosjektet har opplevd god støtte til gjennomføringen av prosjektet, både blant lederne lokalt, i administrasjonen i Bufetat, fra prosjektledelsen i Bufdir og særlig blant opplæringsansvarlige som har stått for metodestøtte.

Det er særlig tre elementer i støttesystemet som er blitt løftet frem som betydningsfulle. Det ene bidraget har vært fellesseminarene som ble avholdt i starten av prosjektet, høsten 2013 og i 2014, samt en studietur til England. Det er flere sider ved fellesseminarene som er blitt trukket frem som viktige. Det har vært viktig at alle pilotkontorene har vært representert med leder og minst to prosjektmedarbeidere. Et felles kjennskap til modellen har vært betydningsfullt for implementeringsprosessen lokalt. Deltakerne har vært meget godt fornøyd med opplæringen som de fikk om bakgrunnen og idegrunnlaget som familierådsmodellen bygger på, og hvordan familieråd skal gjennomføres i praksis.

I tillegg har det vært andre sider ved fellesseminarene som mange har fremhevet. Deltakerne har satt pris på at seminarene har vært lagt til møtesteder i nærheten av pilotkontorene, og en prosjektdeltakerne uttrykte seg slik: 'Endelig har det vært avholdt seminarer utenfor Oslo-gryta'. Deltakerne har besøkt steder hvor de ikke har vært før og hvor de er blitt kjent med ulike miljøer, kulturer og familietradisjoner og noen av de lokale utfordringene de ulike familievernkontorene står overfor. En av prosjektdeltakerne uttrykte seg slik:

Noe som har vært fremmede for prosjektgjennomføringen har vært at vi har flyttet oss ut på andre arenaer. Vi har flyttet oss rundt, og vært på deltakernes hjemmebane. Hatt samlinger ute der de har vært. Det har vært veldig godt, vi har møttes og gledet oss til å møtes. Hatt tid til å snakke om og reflektere rundt prosjektet, og det har vært en meget god stemning.

Disse turene har bidratt til relasjonsbygging og etablering av et fellesskap og motivasjon når det gjelder gjennomføringen av prosjektet. I tillegg har drøftingen av likheter og forskjeller i klientgrunnet, gitt en anledning til mange faglige diskusjoner om familierådets anvendelsesområde. Fellesseminarene var også et møtested for ansatte i familievernet og i barnevernet. Det var ansatte i barnevernet som stod for opplæringen av de ansatte i familievernet. Dette er fagfolk som vanligvis ikke samarbeider så tett. Møtene ga grunnlag for bedre kommunikasjon og utvikling av nye samarbeidsformer.

Et annet viktig kjennetegn ved støttesystemet har vært de regelmessige videokonferanser på tvers av kontorene, og som er blitt avholdt siden våren 2015. Disse møtepunktene erstattet de fellesseminarene. Videokonferansene har bidratt til opplæring og veiledning når det gjelder rekruttering av saker for familieråd og for gjennomføringen, samt evaluering av familieråd som har/ikke har vært gjennomført. Videokonferansene har også representert en viktig opplæringsarena for nytilsatte som ikke deltok i fellesseminarene innledningsvis.

Sist, men ikke minst, fremheves betydningen av de to som har stått for opplæringen. Begge har lang erfaring fra opplæring om familieråd i barnevernet, både overfor kommunene, men også i statlige barnevernsinstitusjoner og i fosterhjemstjenester i det statlige regionale barnevernet (Bufetat). Opplæringsansvarlige var med på alle fellesseminarene, og de har hatt faste møtetidspunkter med pilotkontorene, kanskje tre til fire møter i løpet av 2014, men noe færre møter i 2015. Mye av kontakten har også foregått per telefon. På møtene har pilotkontorene fått ytterligere opplæring i familierådsmodellen, men mesteparten av tiden har gått med til å drøfte enkeltsaker: inklusjonskriterier, rekruttering, gjennomføring og evaluering. De to med opplæringsansvar er av mange blitt beskrevet som 'limet' i prosjektet. De ansatte ved pilotkontorene har opplevd opplæringsansvarlige som tilgjengelige, faglig dyktige og svært imøtekommende samarbeidspartnere.

De opplæringsansvarlige har på sin side vært imponert over hvordan de ansatte på pilotkontorene har gjennomført prosjektet. De har møtt engasjerte terapeuter som har vært tilgjengelige og åpne for dialog, og som raskt forstod og identifiserte seg med grunnlaget for familierådsmodellen. En uttrykte at 'Jeg har et bilde av at familievernet i stor grad er vant til å tenke inkludering av slekt og nettverk, ikke minst at familien skal klare å løse mest mulig

selv'. De har inntrykk av at familierapeutene aktivt har involvert barn og foreldre i utvikling av spørsmål til familierådet og i gjennomføringen av familierådsmøtet. Opplæringsansvarlige har også opplevd det som lett å få kontakt med familierapeutene fordi det har vært de samme personene som de har hatt kontakt med over tid, de er blitt kjent med hverandre og det har vært kontinuitet i drøftingene.

Når det gjelder opplæringen i familierådsmodellen har det vært flere som har etterlyst mer kunnskap om hvordan de skal presentere familieråd for familiene. Flere har vist videofilmen 'Mina - Familieråd som arbeidsmetode i barnevernet', men det burde også ha vært en video som er særskilt rettet mot barn og foreldre i kontakt med familievernnet. Flere kunne ha tenkt seg en videofilm som kan vise terapeutene hvordan de skal presentere, informere og motivere familien for ta imot tilbudet om familieråd.

10.4 Oppslutning internt på pilotkontorene

Det har ikke vært problemer med å rekruttere terapeuter til å delta i pilotprosjektet, men det har vært noen få som har sluttet, eller gått over i andre stillinger i prosjektperioden. Deltakelse til prosjektet har skjedd gjennom selvseleksjon. Flere av familierapeutene som har deltatt i prosjektet kjente til familierådsmodellen fra tidligere arbeidsforhold i barneverntjenesten. Disse personene fremheves også som 'ildsjeler' i pilotprosjektet. Ansvar for pilotprosjektet har for det meste ligget hos to til fire terapeuter ved hvert av kontorene, og med lederen av de respektive familievernkontorene som øverste ansvarlig. Støtten i hele personalgruppen har variert noe mellom kontorene. Noen av terapeutene har opplevd mye støtte fra kolleger, mens andre mindre. Mindre støtte har ikke nødvendigvis hatt sammenheng med skepsis til modellen, men like gjerne at kolleger har vært involvert i andre prosjekter som har krevd ekstra innsats. Pilotkontorene er blitt oppfordret til å ta med hele staben i opplæringen av bruk av familieråd, men i mangel på saker har ikke alle fått anledning til å prøve ut familierådsmodellen i praksis. Enkelte har hevdet at det har vært lettere å ta i bruk en ny metode som familieråd og få oppslutning om dette på mindre kontorer fordi kommunikasjonen er lettere når avstandene er korte. En sa: 'Det har nok vært på de minste kontorene at de har fått mest opp-backing', men vi mangler data som kan underbygge en slik påstand. På spørsmål om hvordan prosjektmedarbeiderne hadde opplevd samarbeidet med de lokale kontorene, svarte en av dem:

Det har vært veldig fint. Jeg er imponert over måten de har forholdt seg til styringssignalene for de har jo fått et oppdrag i sitt disponeringsbrev til regionene. De har vært opptatt av hvordan de skal løse dette oppdraget. Kontorene har også

forskjellig kultur og er i forskjellige faser om de kaster seg på med en gang, eller om de har behov for å bruke mer tid på å drøfte før de setter i gang. Så kulturen er nok litt forskjellig fra kontor til kontor. Men kontorene har alltid vært tilgjengelige og åpne for dialog når jeg har forsøkt å presse meg litt på.

Sitatet tyder på at prosjektledelsen har vært fornøyd med hvordan pilotkontorene har fulgt opp prosjektet.

10.5 Praktisk og faglig støtte gjennom koordinatorene

I starten av prosjektet var det mange av terapeutene som stilte seg skeptiske til at ikke familieterapeutene selv skulle være koordinator i sakene som skulle til familieråd. Mange mente at de selv ville ha bedre kompetanse til å ivareta oppgavene til koordinator. Etter hvert er det få som har stilt spørsmål ved verdien av å ha en ekstern koordinator. Dette skyldes flere forhold. Det ene er at terapeutene og ikke minst barn og foreldre, har svært positive erfaringer med koordinatorene. Koordinatorene har lang erfaring fra å planlegge og legge til rette for familieråd i barnevernet og har således en kompetanse som andre mangler. Deres personlige egenskaper trekkes også frem, særlig evnen til å løfte frem barnas perspektiv i sakene og evnen til å få kontakt med barn og foreldre, samt andre som involveres i familierådet. Et tredje forhold er at koordinatorene nedlegger en betydelig innsats i å bli kjent med barn, foreldre og nettverk og legge forholdene til rette for utvikling av tillit. Etter at de har fått kontakt første gang på familievernkontoret, reiser ofte koordinator hjem til familiene. De geografiske avstandene kan være store og besøkene er lagt til tidspunkter utenom vanlig arbeidstid. Mange av terapeutene ser av koordinatorenes innsats som avlastning for noe som de selv ville ha hatt vanskeligheter med å gjennomføre, og noen fremhevet at koordinator kom utenfra, noe som bidro til å komme inn på et nytt spor.

10.6 Legitimitet hos målgruppen

Et annet forhold som synes å ha vært av betydning for å lykkes med implementeringen har vært den positive tilbakemeldingen deltakerne i prosjektet har mottatt fra enkeltpersoner som har deltatt i familieråd. Tilbakemeldingene har kommet fra ulikt hold, alt fra samtaler med barn og foreldre som familieterapeutene har hatt, for eksempel fra oppfølgende familieråd, men også fra koordinatorene som har deltatt på møtene og meldt tilbake positive kommentarer på fellesseminarer med prosjektdeltakerne. En av prosjektdeltakerne fortalte om de positive tilbakemeldingene de fikk underveis fra terapeutene og koordinatorene:

Kommunikasjonsgevinst, barns behov kom i sentrum, høy grad av brukermedvirkning, løsninger ble utviklet i eget nettverk, angstdempende for barn og foreldre, kontroll og sikkerhet for barn, samarbeidsgevinst for foreldre.

Slike tilbakemeldinger underveis synes også ha virket motiverende for deltakere på ulike nivåer i prosjektet. Underveis har prosjektdeltakerne delt historier om hvordan barn og foreldre har opplevd familierådsmøtene, at barna ser ut til å trives på møtene. De har likt å spise pizza og kaker, og, ikke minst gledet seg over at hele familien har kunnet være sammen. Flere har uttrykt at dette har gitt barna en følelse av å høre til i familien sin, selv om de også var klar over at det var en konflikt og at forholdene var vanskelige. I de fleste familierådsmøtene har barna opplevd at foreldrene har forsøkt å ta hensyn til barna når de har formulert seg på møtene. Familieterapeutene har pekt på at barn ofte fungerer som en buffer for konflikten i familierådssammenheng.

10.7 Andre føringer – erfaringer med bruk av KOR

Forsøket med bruk av Klient- og resultatstyrt tilbakemelding (KOR) har vært en kilde til frustrasjon og motstand blant de fleste av deltakerne i prosjektet. Det er veldig få som har benyttet seg av KOR-skjemaene. Det er heller ikke slik at alle terapeutene benytter disse skjemaene i sitt daglige arbeid. Begrunnelsene for at de ikke har benyttet KOR-skjemaene i pilot prosjektet varierer. Det har vært reist spørsmål ved formålet for denne formen for evaluering, og hvordan den i praksis skulle gjennomføres. Det har ikke vært klarlagt hvordan og hvilke skjemaer som skulle anvendes i pilotprosjektet. KOR skjemaene er dessuten ment for bruk i saker hvor en har regelmessig kontakt med barn og foreldre over tid, minst fire ganger for å kunne kartlegge utviklingen i samarbeidet og relasjoner. I motsetning til tidligere hvor kontakten med familiene har vart over tid, har dette ikke vært aktuelt i familievernets arbeid med familiene som har deltatt i familieråd. Etter vår vurdering synes ikke individskjemaene i KOR å være egnet til å innhente barn og foreldres erfaringer med familieråd, men i KOR er det også utviklet et skjema for vurdering av gruppemøter.

Mange av deltakerne ble provosert over at det ble foreslått at KOR-skjemaene skulle sendes inn til prosjektledelsen, og at denne skulle få tilgang til brukernes skåringer. De fleste har ment at en trengte en annen form for evaluering av prosjektet. I evalueringen av pilotprosjektet har vi derfor sett bort fra forventningene om å anvende KOR-skjemaene som kilde for brukernes opplevelser av familieråd.

10.8 Økonomiske rammebetingelser

I dette avsnittet skal vi omtale forhold knyttet til de økonomiske rammebetingelsene for prosjektet. Det årlige budsjettet har vært kr 500.000,-. Av dette beløpet er kr. 300.000,- satt av til gjennomføringen av familieråd (12 per år) og kr. 200.000,- til andre driftsutgifter, avlønning av koordinatorene, dekke reiseutgifter og oppholdsutgifter i forbindelse med

samlinger. Avviklingen av et familieråd koster i gjennomsnitt kr 25.000,-. Utgiftene dekker 35 timer arbeid for koordinator, leie av lokaler, bevertning under familierådsmøtet og et oppfølgende familieråd.

Det er først når Bufdir mottar tildelingsbrevet fra BLD (ofte i februar/mars) at det har vært avklart om pilotprosjektet har fått tildelt midler. I pilotprosjektet har det vært ett av kontorene som har fått overført alle prosjektmidlene, og en av de ansatte i administrasjonen ved dette kontoret har hatt ansvaret for regnskap og overføring av midler til de andre pilotkontorene på bakgrunn av innsendte fakturaer. Koordinatorene har hatt ansvaret for å sende regning til økonomiansvarlig for dekning av koordinators lønnsutgifter og utgifter i forbindelse avviklingen av selve familierådsmøtet og oppfølgende familieråd.

Det er flere sider ved finansieringen av pilotprosjektet som har skapt usikkerhet i forbindelse med implementeringen og som noen, men ikke alle, er enige i. Deltakerne i prosjektet har opplevd det som en utfordring at det kun er gitt budsjettmidler for ett år av gangen. Flere har pekt på at det ikke har vært avholdt familierådsmøter i november og desember fordi de har vært usikre på om de ville få regnskapsført utgiftene på inneværende år og hvor de visste at det fantes budsjettmidler. Flere har også uttrykt misnøye med at koordinatorene ikke har fått dekket reise og oppholdsutgifter (lønn) når de har deltatt på fellesseminarer. De har ment at tilstedeværelsen av koordinatorene på seminarer har vært viktig for å få økt innsikt i deres erfaringer i kontakten med familiene.

Det har vært gitt uttrykk for en viss frustrasjon over forsinkelser ved innsending av fakturaer, og at frister ikke er blitt overholdt. Enkelte av lederne av pilotkontorene har vært redd for at utgifter til pilotprosjektet kan gå på bekostning av andre oppgaver som er pålagt familievernet. Andre ledere har hatt mer 'is i magen'. De har tatt det for gitt at de ville få finansiert prosjektet året etter, eller at det har vært mulig å overføre ubrukte midler fra ett kontor til et annet, eventuelt postere utgiftene på andre budsjettposter.

Den kortsiktige finansieringen må likevel sies å skape nødvendig utrygghet når det gjelder gjennomføring av prosjekter som går over flere år. Det har vært etterlyst en forsikring om langsiktig finansiering og klare rutiner for økonomiføring.

10.9 Måltall

Med utgangspunkt i de årlige budsjettene har måltallet for pilotprosjektet vært 12 familieråd hvert år, tre på hvert kontor, og i alt 24 familieråd i perioden 2013-2015. I realiteten har det vært avholdt 13 avsluttede familieråd i denne perioden. Tallet ville ha vært høyere dersom en

hadde regnet med avholdte familieråd, men hvor det oppfølgende familierådet ble avholdt året etter. Dersom en regner med alle de forberedte familierådene, men som av ulike grunner ikke ble avholdt, er måltallet langt på vei nådd. I tillegg har det vært avholdt familieråd i 2015 og 2016 der oppfølgende familieråd ikke er avklart enda.

10.9 Oppsummering

Evalueringen av familieråd i familievernnet tyder på at gjennomføringen av pilotprosjektet har vært vellykket. Dette kan forklares ved at det har vært mange forhold som har støttet opp om prosjektet og gjennomføringen. Et av de viktigste bidragene har vært at familieråd bygger på en sammenfallende teoretisk tankegodt og verdigrunnlag som familievernnet bygger sitt arbeid på. Det er ikke bare det teoretiske grunnlaget som har vunnet gjenklang, men også at familieråd har gitt dem et verktøy som de trengte for å legge til rette for økt medvirkning for barn i høykonfliktsaker. I tillegg legger metoden til rette for å mobilisere familie og nettverk i situasjoner hvor familievernnet kan være urolig for om barnet har tilstrekkelig med omsorg. Familieråd som metode legger dessuten også til rette for at familien selv og nettverket for øvrig skal finne løsninger på problemer, noe som sammenfaller med empowermenttenkningen i familievernnet og vektleggingen av familiens egne styrker og ressurser.

Det har også vært andre faktorer som har fremmet implementeringen. Dette har vært støttesystemet som har vært etablert. Det har bestått av fellesseminarer i de første to årene og videokonferansene som har stått for opplæring og veiledning underveis, samt betydningen av de regionale opplæringsansvarlige. Sistnevnte er blitt beskrevet som 'limet' i prosjektet. Prosjektstøtten har ikke bare bidratt til faglig innsikt og utvikling, men de har også lagt til rette for utviklingen av et sosialt fellesskap og prosjektånd på tvers av ulike familievernkontorer.

Oppslutningen på pilotkontorene og støtte fra ledelsen lokal har også vært av betydning for gjennomføringen. Mange har trukket frem betydningen av at lederne har deltatt på de fleste av fellesseminarene. Familieterapeutene har også gitt uttrykk for at ledelsen har lagt til rette arbeidsforholdene slik at de kunne delta i gjennomføringen av prosjektet. Det at det har vært minst to familieterapeuter fra hvert kontor, samt leder har bidratt til forankring av pilotprosjektet på det enkelte kontor.

I tillegg har flere pekt på betydningen av arbeidsinnsatsen til koordinatorene. Selv om mange mente i begynnelsen at familieterapeutene selv kunne ha hatt ansvaret for koordinatortoppgavene, har flere sett fordelene ved at ansvaret for dette ligger utenfor

familievernet. Arbeidet som koordinator krevet en meget fleksibel tilnærming som ofte kan være vanskelig å kombinere med alle timeavtalene som terapeutene har på et familievernkontor. Mange av terapeutene er imponerte over koordinatorenes innsats, og de opplever at arbeidsinnsatsen til koordinatorene som en avlastning.

Andre forhold som har virket motiverende i pilotprosjektet har vært de positive tilbakemeldingene fra brukerne, barn, foreldre, familie og nettverk. Legitimitet hos målgruppen har derfor vært av stor betydning for å holde motivasjonen oppe.

Det har også vært faktorer som prosjektdeltakerne har opplevd som utfordrende for gjennomføringen av pilotprosjektet. Flere har gitt uttrykk for at forventningene om å anvende KOR var feilslått fordi KOR ikke uten videre kan overføres til en systematisk brukerevaluering av familieråd, i alle fall ikke skjemaene på individnivå.

Den største utfordringen for gjennomføringen av pilotprosjektet er for de fleste knyttet til usikkerhet omkring økonomi, noe som enkelte mener har vært den viktigste årsaken til at måltallene om antall gjennomførte familieråd ikke har vært innfridd. Ved flere av kontorene har det ikke vært satt i gang familieråd fordi enkelte har vært usikre på om det ville bli tildelt midler til prosjektet i det påfølgende året. Det er imidlertid ulike synspunkter på dette.

11. Sammenfattende drøfting

11.1 Innledning

I den sammenfattende drøftingen tar vi utgangspunkt i de sentrale spørsmålene som evalueringen bygger på. Dette er følgende spørsmål:

- Kan familieråd gi barn økt innflytelse i høykonfliktsaker i familievernet?
- På hvilken måte er familieråd en egnet metode i familievernet?
- Hvilke forutsetninger må være til stede for å bruke familieråd i familievernet?

I den avsluttende drøftingen vil vi også forsøke å svare på andre spørsmål som har vært reist. Dette har vært spørsmål om bruk av familieråd i familievernet kan betraktes som forebyggende barnevern og legge til rette for økt samarbeid mellom barnevernet og familievernet.

11.2 Kan familieråd gi barn økt innflytelse i høykonfliktsaker i familievernet?

Barna i dette prosjektet har vært i livssituasjoner som de har formidlet som vanskelige og strevsomme etter bruddet mellom foreldrene og forholdene i familien. Høykonflikt har fortonet seg på ulike måter, alt fra brudd i kontakten mellom barnet og en forelder, brudd i kontakten mellom foreldre, barn som har blitt stående i en posisjon mellom foreldrene og barn som har erfart at foreldre begår handlinger mot dem som har medført brudd i kontakten. Det er i dette landskapet av forskjellige krevende livssituasjoner barna er blitt invitert til å formidle hvordan de har det og være deltakere i familieråd. Familierådets styrke med hensyn til å gi barnet innflytelse, kan på bakgrunn av undersøkelsen se ut til å være invitasjonen til både barn og voksne om å rette oppmerksomheten på barnas situasjon. Det har skapt en anledning for barna til å formidle seg innenfor en struktur som er utformet med det formål å støtte og ivareta barn i en vanskelig situasjon. Barna har fortalt om positive endringer i etterkant av familierådet på områder som de opplevde vanskelig før familierådet. Barna i denne studien ga uttrykk for at familieråd er en modell for å gi dem innflytelse på hvilke endringer som bør komme i stand for at de skal få det bedre.

Å involvere den utvidede familien og nettverket, hvor barnas situasjon og familiens vansker skulle gjøres kjent, var imidlertid krevende og preget av usikkerhet for både barn og foreldre. I denne prosessen fant de fleste barna støtte i den ene forelderen som ønsket en forandring og formidlet en tro på at det var mulig. Barna og foreldrene fikk en arena å samarbeide på, om hvilke spørsmål og mål som skulle utformes, hvilke deltakere som skulle inviteres og hvordan

familierådsmøtet praktisk skulle være med hensyn til lokaliteter og måltider. For noen ble familierådet et felles prosjekt med den ene forelderen, som i tillegg til koordinator, ga en støtte til å snakke om, tenke gjennom og danne seg en mening om egen og familiens situasjon. Dette var et krevende arbeid for barna. Noen var ikke vant til å snakke så mye, og det var flere hensyn som skulle balanseres. Det kunne være søsken som strevde mer, foreldre som ikke skulle såres, og egne ønsker og behov som var satt til side over lang tid, skulle plutselig tre frem i forgrunnen. Flere foreldre fortalte at både forarbeidet og familierådsmøtet bidro til at de i større grad fikk øynene opp for hvordan barna hadde det. Barna på sin side uttrykte forståelse for at familierådet også omhandlet hele familien og foreldrenes behov for støtte og hjelp i hverdagen fra slekt og venner. Enkelte av barna beskrev det som en lettelse at familierådet dreide fokuset fra deres 'egne' vansker til å handle om hele familien og familiesystemets fungering.

Troen på at livet kan bli bedre, har vært en avgjørende motivasjon for mange av barna til å si ja, og til å ta del i de aktiviteter som familierådsmodellen legger opp til. For enkelte av barna var deres og familiens livssituasjon allerede satt på dagsorden hos ulike hjelpeinstanser forut for familierådet, uten at de nødvendigvis erfarte det som en hjelp. For noen snarere tvert imot. Særlig blant terapeutene og koordinatorene trekkes betydningen av støttepersonene frem som viktige aktører i det forberedende arbeidet med barna. Noen av barna fremhever støttepersonens betydning, men det er også barn som ikke vektlegger denne personens rolle. For barna som opplevde stor usikkerhet knyttet til gjennomføringen av familieråd, trer støttepersonen frem som sentral. Vissheten om at støttepersonen skulle være med å ha en ekstra omtanke og ansvar for barnet, kan se ut til å ha vært viktig for flere og for noen helt nødvendig. I likhet med undersøkelser av barns erfaring med familieråd i barnevernet (Strandbu, 2007; Horverak, 2006; Heino, 2009; Mortensen, 2007), har barna i denne undersøkelsen vært opptatt av at familien skulle komme sammen og stemningen i familierådet i tillegg til å skulle fremme egne synspunkter og handlingsplan.

Familieråd kan være en egnet måte å gi barn, sammen med sine betydningsfulle familiemedlemmer, nettverk og profesjonelle en mulighet til å ta del og få innflytelse i endringsprosessene i deres liv. Det barna erfarer vanskelig og strevsomt er blitt satt på alles dagsorden. Barna i denne undersøkelsen forteller om endringer i etterkant av familierådet som har bidratt til at de har det bedre i dag. Flere har hatt oppfølgende familierådsmøter, og barna oppga at de følte det som trygt at noen fulgte med på at foreldrene og andre fulgte opp det

som var avtalt. Etter år med vanskelig samarbeid og perioder med mangel på kontakt mellom barn og foreldre, kan det ta tid å bygge tillit. Noen av barna opplevde at tillit ble utviklet i selve møtet, mens andre trengte å se det i praktiske handlinger og gjennom erfaring å oppleve at de voksne brydde seg og fulgte med. Det oppfølgende rådet hadde således ulike betydninger i barnas liv, men felles var den tryggheten å vite at familien ikke ble overlatt til seg selv.

Barns deltakelse i familieråd i familier preget av høykonflikt, vil slik denne studien har vist, alltid måtte tilpasses. Barna har over tid stått i en vanskelig situasjon som følge av forholdet til og mellom foreldrene, og deres deltakelse i endringsarbeidet fordrer varsomhet, forståelse og kunnskap om at barna befinner seg i en *sårbar situasjon*. Å snakke om sensitive temaer kan utfordre barnas lojalitet til foreldrene og søsken, og barns deltakelse i familieråd må ta høyde for disse utfordringene. Deltakelsen må skje i et tempo og med en nennsomhet som gjør det mulig for barna å våge å gå inn i et «minelagt» familiefelt, og de må føle seg ivarettatt. De er i tvil om det lar seg gjøre å skape en bedre kommunikasjon mellom foreldrene, men de ønsker at det skal være mulig. Ofte gruer de seg til familierådsmøtet fordi de har erfart at de voksne krangler, at de ikke snakker sammen, at voksne ikke har tatt kontakt, og de er i tvil om de bryr seg om dem. Det er foreldre som i egen fortvilelse har lagt et stort ansvar for sin egen situasjon på barnas skuldre. I et slikt felt er det mange sårbare aktører, men hvor barna er den avhengige part. Barna er avhengig av omsorgen, støtten og de ordningene foreldre kan enes og samarbeide om.

Familierådsmodellen har også sine sårbarheter. Det er grunn til å lytte til de som ikke erfarte familierådet støttende. Hvis familierådet kan bli en arena hvor vanskelige følelser mellom voksne kommer til uttrykk som utskjelling og kjefting, viser dette materialet at barna kan få det vanskelig i etterkant. Når deltakere skal velges, og det er sterke følelser involvert blant øvrig familie og slekt, kan det være grunn til å vurdere hvem som skal være med, og hvor mange, og om familieråd skal avvikles. Det stiller store krav til det forberedende arbeidet og den jobben koordinatorene skal gjøre, men som er nødvendig for å forebygge ytterligere belastninger i barnas liv. Det er også familier som på bakgrunn av hendelser som ikke har med familierådet å gjøre, har erfart et vanskeligere samarbeid slik det beskrives i dag. Det tyder på at det fremdeles er familier som har det vanskelig og barn som må ivaretas på andre måter.

Selv om barna i denne undersøkelsen forteller om familieråd som en meget krevende prosess å gå inn i, ga de uttrykk for at det var verdt det *fordi* de i etterkant opplevde endringer som bidro til en bedre hverdag, en opplevelse av å ha det bra og med foreldre og flere voksne som bryr seg om dem og følger med. Barnas felles tilbakemelding om at de anbefaler familieråd til barn og familier som er i lignende situasjoner som de selv har vært, må forstås i lys av dette.

Barneperspektivet er den femte hjørnesteinen i familierådsmodellen, og det er en pågående diskusjon hva et barneperspektiv innebærer. I beskrivelsen av et barneperspektiv inngår som regel tre elementer samtidig: Barnas, de voksnes og samfunnets forståelse av barns virkelighet (Skivenes og Strandbu 2006). Det etterlyses en klargjøring av hvilket barnesyn som ligger til grunn for familierådsmodellen (Andersen-Kleven 2015). Slik vi tolker materialet har koordinatorene og familieterapeuter lagt til rette for individuelle tilpasninger i dialog med barna og viktige personer i deres liv. En tilpasset støtte som harmonerer med et sosialt deltakerperspektiv, hvor det ikke handler *om* barn er deltakere, men *hvordan* de kan involveres, hva de skal være med på og hva som kan være støttende. Barna ga inntrykk av å ha blitt involvert i tråd med sine ønsker og forutsetninger, men det var også noen som ønsket seg *ytterligere støtte*, spesielt i forkant av familierådet. De ønsket hjelp til å forstå egne følelser og reaksjoner, og kanskje en form for normalisering ved å høre hvordan andre barn i lignende situasjon erfarte det. Vi mener at familieråd kan forstås som et uttrykk for hvordan samfunnet kan ivareta barn og unges rettigheter og behov i saker med høykonflikt, og at modellen langt på vei integrerer barnas eget perspektiv og de voksnes. En viktig forutsetning vil være at både fagfolk og pårørende er bevisst på barns behov for omsorg, beskyttelse og tilpasset medvirkning i alle fasene av et familieråd.

11.3 På hvilken måte er familieråd en egnet metode for familievern?

Familieråd som metode synes i stor grad å samsvare med familievernets ideologiske, teoretiske og verdimeslige ståsted. Det egner seg meget godt til å involvere barna i høykonfliktsaker og sikre deres deltakelse og medvirkning, selv om familieråd ikke skal eller kan gjennomføres i alle sakene. Undersøkelsen viser at minst en av foreldrene må ønske og ha tro på bruk av familieråd, dersom barna skal la seg overbevise om at dette er noe de skal delta på.

I familierådet legges det til rette for barns deltakelse på barns egne premisser. De trenger ikke å være til stede selv på møtet fordi støttepersonene kan fremme deres interesser når de selv

ikke kan eller vil være til stede. Støttepersonenes synes å være særskilt viktig for å fremme de yngste barnas deltakelse.

I pilotprosjektet har familieråd vært forsøkt ut i saker med høyt konfliktnivå. Vi tror at dette seleksjonskriteriet har vært klokt. Det betyr at når så mange av informantene i undersøkelser viser til gode erfaringer med familieråd i høykonfliktsaker, vil metoden også ha en overføringsverdi i saker hvor konfliktnivået ikke er så høyt.

Familieråd som metode representerer et nyttig redskap til å involvere barn, foreldre, familier og nettverk på som familievernet har manglet og som de ikke får aktivert i de tradisjonelle tilnærmingene i familievernet. Familieråd legger også til rette for å bedre kommunikasjonen mellom ulike parter i en familiekonflikt, ikke bare mellom barn og foreldre, men også mellom foreldre, familiemedlemmer og mellom familier. Familieråd samsvarer i stor grad med den overordnede systemteoretiske tilnærmingen som tjenesten bygger sin virksomhet på.

I tillegg er familieråd en metode som bidrar til å mobilisere familie og nettverk i familier hvor familievernet kan være bekymret for barnets omsorg. Familieråd kan derfor bidra til en form for sosial kontroll rundt barn det har vært bekymring for.

Bruk av familieråd i familievernet kan også betraktes som et konkret eksempel på at Bufdir har fulgt opp føringene i tildelingsbrevene fra BLD om å forbedre samarbeidet mellom familievernet og barnevernet. Dette kan også ha vært et insentiv for fremdriften av pilotprosjektet.

11.4 Forutsetninger for bruk av familieråd i familievernet

Det er mange forutsetninger som ligger til grunn for å lykkes med en implementering av familieråd i familievernet. Grovt sett kan forutsetningene relateres til kjennetegn ved brukerne, fagfolkene og organisasjonen.

Det er en forutsetning ved bruk av familieråd i familievernet at foreldrene gir sitt samtykke til å delta. Det betyr at barns deltakelse i familievernet er helt avhengig av at foreldrene samtykker, men også at minst en av foreldrene har tro på familieråd. Sistnevnte har i evalueringen vist seg å være avgjørende for at også barna ønsker å delta. I tillegg til foreldrene, er barns deltakelse i familieråd avhengig av gode relasjoner til familieterapeuter, koordinatorene og støttepersoner. Det er avgjørende at de voksne som står rundt barnet støtter det i å utvikle spørsmålene som skal ligge til grunn for familierådsmøtet, men også at barnet opplever at planer blir gjennomført. Her har de voksne et ansvar for at dette blir gjort.

En annen begrensning er at konflikten i familien er for stor og at det er vanskelig å forberede deltakerne i familierådet på hvordan de skal opptre på møtet. Dersom familierådet blir benyttet til å rette nye beskyldninger mot hverandre, kan familieråd være en arena for utvikling av nye konflikter. Det kreves derfor stor kompetanse i hvordan en skal kunne håndtere slike saker, og ikke minst, forstå dynamikken i familiene.

Familieråd utfordrer den profesjonelle rollen til terapeutene i familievernnet, hvor deres oppgaver endres mer i retning av å fasilitere endringsprosesser mer enn å yte terapi. På en annen side kan endringen også ha sammenheng med en generell dreining av hvilke type saker som familievernnet arbeider med. En av terapeutene sa det slik: 'I familievernnet har det vært en veldig stor økning i saker som har med foreldresamarbeid å gjøre. Fra å ha hovedbestillingen på parterapi, er sakene nå for en stor grad knyttet til foreldresamarbeid'. En annen forutsetning for å lykkes med å implementere familieråd er familieterapeutenes evne til å presentere metoden for barn og foreldre. Hvordan skal modellen presenteres på en tillitsvekkende måte? Dette er en problemstilling som bør være gjenstand for forskning. Problemstillingen er også aktuell i en barnevernkontekst.

Implementeringen av familieråd stiller krav til familievernnet og Bufetat. Alle ansatte på familievernkontorene bør kjenne til familieråd som metode for å sikre tilstrekkelig grad av rekruttering av saker. Forankring i ledelsen vil derfor stå sentralt. Arbeidet med å forberede, gjennomføre og følge opp familieråd er tidkrevende, og det kan være vanskelig å legge opp til så stor grad av fleksibilitet i arbeidssituasjonen til familieterapeutene som arbeidet med familieråd krever. En er derfor nødt til å etablere rutiner for hvordan man skal registrere innsatsen til den enkelte i dette arbeidet som for øvrig er knyttet til antall konsultasjoner.

For mange terapeuter oppleves det som krevende å informere og få tak samarbeidspartnere om familieråd slik at de vil stille opp og holde faginnlegg i den innledende delen av møtet. Dette betyr at det må legges stor vekt på å informere barnehage, skole og ulike hjelpeinstanser om hva familieråd er og verdien av dette. Dette ansvaret ligger hos Bufdir og Bufetat. I enkelte av sakene bør det også kunne tilbys samtaler i forkant av et familieråd hvor målet er å få foreldrene til å kunne kommunisere uten for store konflikter på familierådsmøtet. I flere av sakene vi har stiftet kjennskap til i evalueringen, kan det synes som om konflikten er like stor mellom familiene som mellom foreldrene. Det kan også være aktuelt at en avholder et familieråd uten barna til stede i de sakene hvor en er i tvil om konflikten mellom partene er større enn viljen til å sette barnets behov i sentrum.

En annen forutsetning for å lykkes med implementeringen av familieråd er god og kontinuerlig opplæring, veiledning og oppfølging. Selv om familievernet kjennetegnes av stor grad av stabilitet, vil det alltid være en viss grad av turnover og nyrekruttering. Dette betyr at nytilsatte må kunne tilbys løpende opplæring.

Andre forutsetninger er knyttet til økonomi og at det er en forutsigbar finansiering av familieråd. Her må en vurdere stordriftsfordeler ved at bruk av familieråd i familievernet kan utvikles i samarbeid med barnevernet.

11.5 En drøfting av andre spørsmål

Forebyggende barnevern og reduksjon av konflikter

I pilotprosjektet har det ligget en forventning om at bruk av familieråd kan forebygge en barnevernssak. I evalueringen har det vært vanskelig å dokumentere om dette er tilfelle eller ikke. Den sterkeste indikasjonen på dette er en mor som sa 'Uten familierådet og med de mulighetene det ga for avlastning, ville jeg ha vært nødt til å si fra meg omsorgen for barnet mitt'.

Mange av familieterapeutene har beskrevet bruk av familieråd som et forebyggende barnevernstiltak ved at familie og nettverket har avlastet foreldre slik at barnet fortsatt kunne bo hjemme. Flere av familieterapeutene har uttrykt seg i tråd med denne uttalelsen:

Familieråd er jo faktisk forebyggende barnevern. Vi kommer inn i saker hvor situasjonen er vanskelig og før det er blitt en barnevernsak. Ved å bringe nettverket inn løses ofte problemene av seg selv.

Flere av terapeutene har ment at familien og nettverkets involvering i familiene har hatt en tilleggfunksjon utover å avlaste og bidra med praktiske hjelp, og dette har vært at de også representerer økt kontroll med barnets omsorgssituasjon. En uttrykte seg slik: 'Hele familierådprosessen handler om å mobilisere ressurser og utvikle nettverk og familien og dette bidrar til å øke deltakelsen og ansvar. Et mobilisert familienettverk vil i mange tilfeller klare å løse mindre konflikter selv'.

Hvis vi skal bygge på den erfaringsbaserte kunnskapen, kan uttalelser fra både foreldre og terapeuter tyde på at bruk av familieråd i familievernet kan forebygge bekymringsmeldinger til barnevernet. Samtidig skal en ta høyde for at omfanget av meldinger til barnevernet fra familievernet kan ha sammenheng med en rekke andre faktorer, for eksempel meldingsrutiner, samarbeid, tillit til barnevernet osv.

For øvrig har det fra familierapeutenes side vært nevnt at familierådets evne til å redusere omfanget av konflikter i familiene. Dette kan på sikt også forebygge en barnevernsak. En av terapeutene sa:

Jeg tror absolutt at familieråd kan fungere forebyggende. Se det for deg at du får på plass et nettverk rundt en ungdom, en sårbar ungdom, en som kanskje sliter i konflikten mellom mor og far, og som utvikler en atferd om ikke er god. Her ser jeg for meg et nettverk som gir støtte og hjelp til ungdommen, men som også gir hjelp og støtte til foreldre som sliter med foreldrerollen. Ja, dette kan være forebyggende, kan forebygge utvikling av en mer destruktiv atferd hos ungdommen.

De fleste av terapeutene mener at dersom en ved hjelp av familieråd klarer å redusere omfanget av konflikter i familiene, endre en atferd eller snu en negativ utvikling, så vil dette forebygge problemutvikling og alvoret i sakene. Mange av familierapeutene har erfart at familieråd er et godt hjelpemiddel til å få i gang en kommunikasjon i familien og nettverket hvor dette har stagnert. Dette utløses ved at fokus settes på et felles ønske, nemlig å bedre situasjonen for barna. Empowermenttankegangen gjenspeiles i uttalelser som: 'De blir gjort ansvarlig gjennom metoden ved at de må finne løsninger selv. De blir utfordret, aktivert og må ta ansvar, utfordret til å finne egne løsninger, og være ansvarlige for disse løsningene'.

Noen av terapeutene som stiller seg skeptisk til familieråd som metode for løsning av konflikter. De oppfatter familieråd mer som en hjelp til å yte god omsorg for barn. I denne forbindelse er det blitt nevnt at det er andre metoder for konfliktløsning som kan fungere bedre. Hovedinntrykket er likevel at de fleste av terapeutene og koordinatorene har erfart at familieråd reduserer omfanget av konflikter og at mange mener at det kunne ha fungert enda mer forebyggende dersom man hadde kunnet anvende familieråd i saker hvor konfliktene ikke hadde blitt så store. Det er likevel på det rene at både barn, foreldre, terapeuter og koordinatorene er samstemte om at familieråd i mange tilfeller har bidratt til å snu en krevende livssituasjon til å bli mer håndterbar og således forhindre en eskalering av problemene.

Bedre samarbeid mellom barnevern og familievern?

Flere av informantene har gitt uttrykk for at pilotprosjektet har vært et viktig bidrag for å oppfylle kravet om at samarbeidet mellom barnevernet og familievernet skal styrkes. Dette er sentrale føringer i de senere års tildelingsbrev fra BLD til Bufdir. Enkelte har beskrevet dette som et insentiv for å lykkes i prosjektet. Bruk av familieråd i familievernet er på mange måter en dokumentasjon på at Bufdir har fulgt opp føringene i tildelingsbrevne.

Det har tidligere vært gjort mange forsøk på å samordne barnevernet og familieverket, for eksempel samordning av familieverket og fagteam i Bufetat, men uten at en har lyktes.

Mange har ment at samarbeidet mellom familieverket og barnevernet for det meste har foregått lokalt og i enkeltsaker, men lite av dette samarbeidet har foregått på et overordnet nivå, selv om ansvaret for begge virksomhetene ligger i samme direktorat.

Hva er innholdet i samarbeidet? En av informantene beskriver det slik:

Det har vært å tilføre hverandre noe gjensidig. Det har vært viktig at det har vært barnevernet som har hatt kompetanse om metoden, og at de har kunnet veilede og hjelpe familieverket i gang, at de stod for metodestøtten, at de ikke skulle bare finne det ut selv, teste det ut uten veiledning. En stor fordel at barnevernet hadde en pool med opplært koordinatore som kunne brukes. Barnevernets rolle har derfor vært veldig viktig. Det har vært viktig at de har anerkjent hverandre, satt pris på oppfølgingen.

På en annen side er det også blitt nevnt hvilken betydning familieverket har hatt for forståelsen av familieråd og i utviklingen av familieråd som metode. En sa 'Jeg tror at en fra barnevernets side vil kunne ha noe å lære av hvordan familieverket utvikler innholdet i den faglige uttalelsen. De er veldig gode på å holde faglige innlegg'. Det er videre blitt nevnt at familieterapeutene har en kompetanse som kan benyttes i forkant av et familieråd, for eksempel ved å ha samtaler med foreldrene alene før familieråd i saker med store konflikter. Både foreldre, besteforeldre og familieterapeuter har også foreslått at terapeuter med fordel kunne ha vært trukket inn i den private delen når konflikten har vært stor. Dette er innspill til videre utvikling av familierådsmetoden.

11.6 Anbefalinger

Familierådsmetoden bør beholdes slik den er, men i saker med høyt konfliktnivå kan det første familierådsmøtet avholdes uten barn til stede.

Familieråd bør også benyttes i andre enn høykonfliktsaker for å forebygge eskalering av konflikter.

Barn gruer seg ofte for familieråd, men er som oftest fornøyd med at det er blitt gjennomført. Barna kan trenge bedre informasjon på forhånd om følelser som settes i gang før og etter at de har deltatt i et familieråd.

For å unngå tap av motivasjon og belastningen ved å vente for barna, bør familierådet avvikles så raskt som mulig etter at det er blitt bestemt.

Foreldre og barn bør oftere tilbys samtaler ved familievernkontoret før og etter familierådet.

Hvert familieråd bør evalueres av de ulike deltakerne, for eksempel ved hjelp av KOR-skjemaene for gruppemøter.

Arbeidet med planlegging, gjennomføring og oppfølging av familieråd må inngå i familievernets rapporteringssystem, også arbeidet med planlagte familieråd som avlyses.

Den langsiktige finansieringen av bruk av familieråd må avklares.

Det er behov for flere kunnskaper og erfaringsutveksling om bruk av familieråd i familievernet. Hva skjer i sakene hvor det er planlagt familieråd, men som avlyses? Opplevs tidsperspektivet for avviklingen av familieråd likt for barn og foreldre? Hva slags oppfølging trenger familiene mens de venter på avviklingen av et familierådsmøte?

Det kan legges til rette for erfaringsutveksling mellom barnevernet og familievernet når det gjelder bruk av familieråd, for eksempel hvordan familieråd skal presenteres overfor barn og foreldre, skolering av støttepersoner, utforming av faginnlegg, informasjonskampanjer overfor samarbeidspartnere og befolkningen for øvrig mv.

Barn og foreldres erfaringer med familieråd bør benyttes mer når det skal gis informasjon om familieråd. Det bør lages filmer om familieråd som tar for seg barn i ulike aldersgrupper og tilpasset familievernet som kontekst.

Litteraturliste

- Andenæs, A.(1991). Fra undersøkelsesobjekt til medforsker? Livsformsintervju med 4-5-åringer. *Nordisk Psykologi: teori, forskning, praksis*. 4, s. 274- 292.
- Andersen-Kleven, A.B. (2015) Barns deltakelse i familieråd. En undersøkelse av familierådsmodellen i barnevernet. Masteroppgave, Universitetet i Oslo, Psykologisk institutt.
- Anderson, T. (2003). *Samtale, språk og terapi. Et postmoderne perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2014). *Årsrapport 2014*. Oslo: Barne-, ungdoms- og Familiedirektoratet.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) Tildelingsbrev til Bufdir 2012, 2013, 2014, 2015 og 2016.
- Barneombudet (2012). *Barnas stemme stilner i stormen. En bedre prosess for barn som opplever samlivsbrudd*. Oslo: Barneombudet.
- Borge, A.I.H (red) (2010). *Resiliens: Risiko og sunn utvikling*. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Borren, I og Skipstein, A (2013) Foreldrekonflikt: tiltak for å redusere skadevirkninger på barnet. *Oppvekstrapporten 2013*, Bufdir, s. 203-209.
- Bronfenbrenner, U (1979) *The Ecology of human development*. Cambridge, Havard University Press.
- Buer, Kristin (2015) *'Tanken mine var andre plasser', Unge stemmer om deltakelse og deres Medvirkning i familierådsprosessen*. Masteroppgave i familieterapi og systemisk praksis. Diakonhjemmet Høgskole.
- Ekeland, T. (2010) Mekling – enkontekstuell modell. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47(8), s. 734-42.
- Eriksson, M. (2012) *Insatser för barn och föräldrar. Sammenstilling av aktuell forskning och kunskap att användas i prosjektet; 'Banret rättigheter i vårnadstvister*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Fixen, D.L., Naoom, S.F., Blasé, K.A. Firedman, R.M., & Wallace, F. (2005) Implementation research: A synthesis of the literature. <http://www.fpg.unc.edu/nirn/resoutces/publications/Monograph/>
- Faureholm, J. og Brønholt, L. (2005) *Familierådslagning: en beslutningsmodell*. København, Hans Reitzel.
- FoU i Väst (2013) *Barnets rättigheter i vårnadstvister – mot en helhetssyn och gemensamme processer inom socialtjänsten*. Rapport.
- Gamst, K.T (2011) *Profesjonelle barnesamtaler: å ta barn på alvor*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, W. (2013). Foreldrekonflikter etter samlivsbrudd: En analyse av samspill og kilder til det fastlåsende. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 2013, 50, s.538 – 551.
- Gulbrandsen, W. og Tjersland, O. A. (2010). Mekling ved samlivsbrudd: en oversikt over effektstudier. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 2010, 47, s. 705 – 714.
- Gulbrandsen, L.M. (red.)(2014) *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis*. Oslo, Universitetsforlaget.

- Havnen, K.J.S. (2006) 'Kva er det egentleg med familiråd? Foreldra sine synspunkt, erfaringar og opplevingar'. I Falck, S. (ed.) *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra Prosjektet Nasjonal satsning for utprøvning og evaluering av i Norge*. Oslo, NOVA –rapport 18/06.
- Havnen, K. J. S. og Christiansen, Ø. (2014). *Kunnskapsstatus om familieråd. Erfaringer og effekter*. Bergen: Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest) og Uni Research Helse.
- Heino, T. (2009) Family Group Conference from a Child Perspective. Nordic Research Report, Jyväskylä,: National Institute for Health and Welfare.
- Helland, M. Sand og Borren, I. (2015) Foreldrekonflikt; identifisering av konfliktnivåer, sentrale kjennetegn og risikofaktorer høy høykonfliktpar. Folkehelseinstituttet, rapport 2015:3.
- Haavind, H. (1987) *Liten og stor: mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Horverak, S. (2006) *Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd?: et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjon om barnevernets rolle i samfunnet*. Trondheim NTNU, doktoravhandling.
- Lupton, C & Nixon, P (1999) *Empowering practice? a critical appraisal of the family group converage approach*. Bristol, UK: Policy Press.
- Jensberg, H., Åndanes, M., Haugen, G. M. D., Rantalaiho, M. og Husum, T. L. (2012). Hvordan oppleves meklingsordningen av foreldrene? Resultater fra evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov. *Fokus på familien 2-2012*, s. 100-124.
- Jonassen,G. (2016) *BIM Modell for barn deltakelse i meklingsprosessen*. Bufetat, region sør, Grenland familievernkontor.
- Malterud, K. (2011) *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Mannion, G. (2007). Going Spatial, Going Relational: Why «listening to children» and children's participation needs reframing, *Discourse:Studies in the Cultural Politics of Education*, 28:3, s. 405 – 420, DOI: 10.1080/01596300701458970.
- Mortensen, B. (2007) *Børneperspektivet i familierådslagning*, Odense:Styrelsen for specialrådgiving og Social Service.
- Natland, S. og Malmberg-Heimonen, I (2014) Familieråd-frigjørende sosialt arbeid innenfor en manualbasert modell? *Tidsskrift for velferdsforskning*, Vol. 19 (1), 44-61.
- Ness, O. m.fl. (2014). Barns fornemmelse for brudd. Erfaringer med å vokse opp med skilte foreldre. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 2014, s. 814-821.
- Nilsen, W., Skipstein, A. og Gustavson, K. (2012). *Foreldrekonflikt, samlivsbrudd og mekling: Konsekvenser for barn og unge*. Oslo: Nasjonalt Folkehelseinstitutt.
- Nordhelle, G. (2016) *Høykonflikt Utvidet forståelse og håndtering via mekling*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Oterholm, I (2003) Deltakelse og beslutninger i barnevernet. Nordisk sosialt arbeid nr 4. s. 217- 223.
- Ribe-Anderssen, T-A., Stray, T. og Sandvold, Y. L. (2007). *Modell for høring av barn. Videreføring av utviklingstiltak. Brukerundersøkelse*. Sandvika: Familievernkontoret for Asker og Bærum.

- Rød, P. A. (2012). *Barn i klem mellom foreldrekonflikter og samfunnsmessig beskyttelse*. Bergen: Universitetet i Bergen. (Avhandling for graden ph.d).
- Rød, P. A. (2010). Konfliktfylt barnefordeling – arena for barnevernet? *Fokus på familien*, 2-2010, s. 92 – 114.
- Rød, P. A., Ekeland, T-J. og Thuen, F. (2008). Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: Problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 45 (5): 555 – 562.
- Seim, S. og Slettebø, T (red) (2007). *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Seim, S. og Slettebø, T (2010). Collective participation in child protection services: partnership or tokenism? *European Journal of Social Work* 2011, side 1-16.
- Schiefloe, P.M (2004) *Mennesker og samfunn*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Skauli, G. (2009) Evidensbasert forskning i familievern. En litteraturgjennomgang av forskning på parterapi. Familievernets skriftserie nr. 1/2009. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Skivenes, M. og Strandbu A. (2004) Barn i familieråd. Et forslag til et rammeverk for barns medvirkning i barnevernet. I *Tidsskrift for Velferdsforskning* 7(4), s. 213-228.
- Slettebø, T. (2013). Partnership with Parents of Children in Care: A Study of Collective User Participation in Child Protection Services. *British Journal of Social Work* 2013, 43, s. 579 – 595.
- Slettebø, T (2008): *Foreldres medbestemmelse i barnevernet – en studie av foreldres erfaringer med individuell og kollektiv medvirkning*. Trondheim: NTNU.
- Slettebø, T. og Askeland, G. A. (2013). *Kvalitetskriterier i sosialfaglig arbeid. Utprøving av Klient- og resultatstyrt praksis(KOR) i Arbeids- og velferdsforvaltningen, barneverntjenesten, habiliteringstjenesten og kriminalomsorgens friomsorg*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.
- Slettebø, T., Brodtkorb, E., Dietrichson, V. og Øien, T. (2011). *Rapporter fra Diakonhjemmet Høgskole. Avklaring, aktivitet og arbeid. En studie av ni langtidsmottakere av sosialhjelp deltakelse i NAVs kvalifiseringsprogram*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.
- Slettebø, T., Oterholm, I. og Stavrum, A. (2010). *Brukermedvirkning i det statlige regionale barnevernet*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.
- Sommerschild, H. (2003) ‘Mestring som styrende begrep’ I: Gjærum, B, B. Grøholt og H. Sommerschild (red.) *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 21-63.
- Sørli, M-A., Ogden, T., Solholm, R. og Olseth, A. (2010) Implementeringskvalitet – om å få tiltak til å virke: en oversikt. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47, s. 315-321.
- Statistisk Sentralbyrå (2005) *Helse og levekårsundersøkelsen*.
- Statistisk Sentralbyrå (2014) *Ekteskap og skilsmisse*.
- Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2012) ‘Barnets rättigheter i vårnadstvister’ Sammenstilling av aktuell forskning, kunnskap och lagstifning. Vägledande dokument for prosjekt
- Strandbu, A. (2007) *Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen*. Tromsø: Institut for pedagogikk og lærerutdanning. Det samfunnsvitenskapelige fakultetet, Universitetet i Tromsø.

- Strandbu, A. (2008) *Hvordan legge til rette for barns deltakelse i familierådets beslutningsprosess?* Tromsø, Barnevernets utviklingscenter i Nord-Norge.
- Strandbu, A. og Thørnblad, R. (2015) Hva står på spill? Barns deltakelse og budskap i mekling. *Fokus på familien* 4, s. 271-291.
- Tjersland, O. A. og Gulbrandsen, W. (2010). Mekling ved samlivsbrudd: oversikt over modeller og ideologi. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 2010, 47, s. 692 – 700.
- Winsvold, A., Føleide, M.H. og T. Gundersen (2016) *Familiestøttende tiltak for barn og familier for å forhindre eller begrense konsekvenser av vedfarende familiekonflikt*. Temanotat, Forskningsrådet.
- Øvreeide, H. (2009) *Samtaler med barn: metodiske samtaler med barn i barnevernssituasjoner*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Ådnanes, M., Haugen, G. M. D., Jensberg, H., Rantalaiho, M. og Husum, T. L. (2011). *Evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS og SINTEF.

Elektroniske referanser:

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, lest 30.5.16 [http://r-bup.no/CMS/kursbase.nsf/EF00F27CEEDBC875C1257A7D0044A851/\\$file/Orientering%20om%20Ser%20du%20meg%20prosjektet.pdf](http://r-bup.no/CMS/kursbase.nsf/EF00F27CEEDBC875C1257A7D0044A851/$file/Orientering%20om%20Ser%20du%20meg%20prosjektet.pdf).

Vik, S. (2009). *Familieråd*. Hentet 13.08.15 fra: <http://www.forebygging.no/Metode/Konkrete-tiltak-og-programmer/Anbefalte-program-og-tiltak/Tiltak-for-utsatte-grupper/Familierad/>

